

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΤΜΗΜΑ ΨΗΦΙΑΚΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ
Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
«ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ
Ακαδημαϊκό έτος 2022-2023

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

της Αναστασίας Καλογεροπούλου (Α.Μ. ΜΔΙ 2115)

“Το καθεστώς προστασίας των Βάσεων Δεδομένων υπό το πρίσμα των σύγχρονων τεχνολογικών προκλήσεων”.

Επιβλέπουσα:

Δρ. Μαρίνα Μαρκέλλου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Κεφάλαιο 1: Το καθεστώς προστασίας των βάσεων δεδομένων στην ΕΕ	σελ. 5
1.1 Εισαγωγικά	σελ. 5
1.2 Η έννοια της πρωτοτυπίας	σελ. 8
1.3. Ιστορική ανάλυση	σελ. 11
1.4 Ορισμός της βάσης δεδομένων	σελ. 14
1.5 Η προστασία βάσεων δεδομένων μέσω του ειδικού <i>sui generis</i> δικαιώματος του κατασκευαστή- Ερμηνεία του Ειδικής Φύσεως Δικαιώματος	σελ. 17
A) Δικαιούχοι προστασίας- Το πρόσωπο του κατασκευαστή της βάσης δεδομένων	σελ. 17
B) Σκοπός και περιεχόμενο της προστασίας του ειδικής φύσεως δικαιώματος που παρέχεται βάσει της οδηγίας 96/9/ΕΚ.	σελ. 18
B1) Ουσιώδης ποσοτική ή ποιοτική επένδυση του κατασκευαστή	σελ. 20
B2) Οι έννοιες απόκτηση, έλεγχος, παρουσίαση	σελ. 22
B3) Έννοια εξαγωγής και επαναχρησιμοποίησης του συνόλου ή ουσιώδους μέρους του περιεχομένου	σελ. 25
B4) Ορισμός της έννοιας του νόμιμου χρήστη	σελ. 28
B5) Η κανονική εκμετάλλευση της βάσης δεδομένων	σελ. 31
B6) Δικαιώματα και Υποχρεώσεις του νόμιμου χρήστη	σελ. 32
B7) Εξαιρέσεις του <i>sui generis</i> δικαιώματος	σελ. 35
1.6 Νομολογιακή προσέγγιση	σελ. 36

Κεφάλαιο 2: Αξιολόγηση της Οδηγίας 96/9/ΕΚ.	σελ. 38
2.1 Οι αξιολογήσεις	σελ. 38
2.2 Κριτική αποτίμηση της Οδηγίας 96/9/ΕΚ.	σελ. 45
2.3 Οι στόχοι του ψηφιακού μετασχηματισμού της Ευρώπης- Η άνοδος της νέας οικονομίας των δεδομένων	σελ. 54
2.4 Ηνωμένο Βασίλειο και Ευρωπαϊκή Ένωση: δύο διαφορετικές προσεγγίσεις	σελ. 62
Κεφάλαιο 3: Οδηγία για την Ενιαία Ψηφιακή Αγορά 2019/790/ΕΚ - Ένα βήμα πιο κοντά στην ενίσχυση της Τεχνητής Νοημοσύνης	σελ. 63
3.1 Περιεχόμενο της Οδηγίας για την ψηφιακή ενιαία αγορά (2019/790/ΕΚ).	σελ. 63
3.2 Άρθρο 3: Εξόρυξη κειμένων και δεδομένων για σκοπούς επιστημονικής έρευνας	σελ. 66
3.3 Άρθρο 4: Εξαίρεση ή περιορισμός όσων αφορά την εξόρυξη κειμένων και δεδομένων	σελ. 67
3.4 Θετική Αποτίμηση διατάξεων 3 και 4 της Οδηγίας 2019/790/ΕΚ Α. Εναρμόνιση των εθνικών νομοθεσιών στην ψηφιακή εποχή	σελ. 69
Β. Κάλυψη εμπορικών και μη εμπορικών σκοπών	σελ. 71
Γ. Μη εκτελεστικότητα συμβατικών διατάξεων αντίθετων προς τις εξαιρέσεις	σελ. 72
3.5 Αρνητική Αποτίμηση των διατάξεων 3 και 4 της Οδηγίας 2019/790/ΕΚ. Α. Ο κίνδυνος της νομικής αβεβαιότητας	σελ. 73

Β. Η δυνατότητα εξαίρεσης	σελ. 74
Γ. Το ζήτημα της νόμιμης πρόσβασης	σελ. 76
4. Συμπεράσματα- Επίλογος	σελ. 77
Βιβλιογραφία	σελ. 79

Κεφάλαιο 1: Το καθεστώς προστασίας των βάσεων δεδομένων στην ΕΕ

1.1 Εισαγωγικά

Το σύστημα προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας έχει ήδη ιστορία τριών αιώνων. Η θεωρία περί προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας γενικά στηρίζεται στην θεμελιώδη παραδοχή ότι τα προϊόντα της ανθρώπινης σκέψης έχουν αυτοτελή αξία, και ο δημιουργός τους πρέπει να αποζημιώνεται για κάθε χρήση αυτών από τρίτα πρόσωπα¹. Τα προϊόντα της ανθρώπινης σκέψης καλούνται “έργα”. Ο ορισμός αυτός είναι ευρύτατος: *‘ως έργο νοείται κάθε πρωτότυπο πνευματικό δημιούργημα λόγου, τέχνης ή επιστήμης, που εκφράζεται με οποιαδήποτε μορφή, ιδίως τα γραπτά ή προφορικά κείμενα, οι μουσικές συνθέσεις, με κείμενο ή χωρίς, τα θεατρικά έργα, με μουσική ή χωρίς, οι χορογραφίες και οι παντομίμες, τα οπτικοακουστικά έργα, τα έργα των εικαστικών τεχνών, στα οποία περιλαμβάνονται τα σχέδια, τα έργα ζωγραφικής και γλυπτικής, τα χαρακτηριστικά έργα και οι λιθογραφίες, τα αρχιτεκτονικά έργα, οι φωτογραφίες, τα έργα των εφαρμοσμένων τεχνών, οι εικονογραφήσεις, οι χάρτες, τα τρισδιάστατα έργα που αναφέρονται στη γεωγραφία, την τοπογραφία, την αρχιτεκτονική ή την επιστήμη’*². Στον ορισμό αυτό εντάσσονται και οι βάσεις δεδομένων και το λογισμικό³ : *“νοούνται ως έργα οι μεταφράσεις, οι διασκευές.. όπως οι εγκυκλοπαίδειες, οι ανθολογίες και οι βάσεις δεδομένων, εφόσον η επιλογή ή η διεύθετηση του περιεχομένου τους είναι πρωτότυπη”*⁴.

Η έννοια της “βάσης δεδομένων”, τουλάχιστον ως συλλογή πληροφοριών, δεν είναι πρωτοφανής. Η έννοια της εγκυκλοπαίδειας για παράδειγμα, είναι γνωστή ήδη από τον 18ο αιώνα. Πρωτοφανής θεωρείται η εμφάνιση της πληροφορικής και του διαδικτύου που οδήγησε στην ψηφιοποίηση της πληροφορίας⁵. Με τον εκθετικό πολλαπλασιασμό των πηγών πληροφόρησης και την κυκλοφορία ενός τεράστιου όγκου πληροφοριών που ενισχύεται από την χρήση του διαδικτύου και των μηχανών αναζήτησης, οι βάσεις δεδομένων κατέστησαν ένας από τους σημαντικότερους διαύλους διακίνησης πληροφοριών. Έτι περαιτέρω, οι βάσεις δεδομένων εξελίχθηκαν σε αυτόνομα, νέα προϊόντα με οικονομική αξία. Κατά συνέπεια, η πρόσβαση σε βάσεις δεδομένων ή η δημιουργία νέων βάσεων δεδομένων αποτελούν σήμερα σημαντικότερες εμπορικές δραστηριότητες στο πλαίσιο της Κοινωνίας της Πληροφορίας. Πλέον στο επίκεντρο του νομικού ενδιαφέροντος βρίσκεται το

---

¹ Ε. Παπακωνσταντίνου, “Νομικά Θέματα Πληροφορικής”, εκδ. Σάκκουλα, 2006, σελ. 191

² Άρθ. 2 παρ. 2α, Ν. 2121/1993

³ Άρθ. 3 Ν. 2121/1993

⁴ Παλαιότερη μορφή άρθρου 2 παρ. 2 Ν. 2121/1993.

⁵ Μαρίνος Μ., ‘Ζητήματα χρήσης και εκμετάλλευσης έργων στο Διαδίκτυο’, ΕΕμπΔ, 2004, σελ. 503

περιεχόμενο (content) των βάσεων δεδομένων και όχι τα εργαλεία που κάνουν την χρήση του περιεχομένου αυτού εφικτή πχ αλγόριθμοι, μέσα ψηφιοποίησης κλπ.

Ωστόσο, το ρυθμιστικό πλαίσιο για τις βάσεις δεδομένων παρουσιάζει δυσχέρειες, σε δύο κυρίως σημεία: α) το κριτήριο της πρωτοτυπίας εκπληρώνεται δύσκολα στην περίπτωση των βάσεων δεδομένων, καθώς η πλειοψηφία αυτών παρουσιάζουν μια λιγότερο ή περισσότερο αυτονόητη οργάνωση και άρα δεν χαρακτηρίζονται από πρωτοτυπία και β) η χρήση των βάσεων δεδομένων διαφέρει από την χρήση των υπόλοιπων “έργων” του νόμου καθώς η πλειοψηφία των βάσεων δεδομένων λειτουργεί περισσότερο ως ένα εργαλείο αναζήτησης άλλων “έργων” (μέσα από την βάση δεδομένων)⁶. Συνεπώς, οι βάσεις δεδομένων καθίστανται “ξένες” ως προς το σύστημα προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας και χρήζουν ειδικότερης ρύθμισης.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση αντιλήφθηκε -σχετικά νωρίς- την σημασία που διαδραματίζει η βιομηχανία και η αγορά των βάσεων δεδομένων στην ανάπτυξη της κοινωνίας της πληροφορίας⁷. Στην Ευρώπη η πρώτη επίσημη συζήτηση για την νομική προστασία των βάσεων δεδομένων ολοκληρώθηκε το 1996 με την έκδοση της Κοινοτικής Οδηγίας “σχετικά με την νομική προστασία των βάσεων δεδομένων”⁸. Με την Οδηγία αυτή, ο Κοινοτικός νομοθέτης καθόρισε οριστικά τις προϋποθέσεις προστασίας των βάσεων δεδομένων ως “έργα” στο σύστημα της πνευματικής ιδιοκτησίας. Η Οδηγία όμως προχώρησε ακόμα μακρύτερα, στην δημιουργία ενός ειδικής φύσης δικαιώματος, του δικαιώματος *sui generis* υπέρ του κατασκευαστή βάσεων δεδομένων⁹. Το δικαίωμα αυτό, προστατεύει τις βάσεις δεδομένων με κριτήριο, όχι την πρωτοτυπία τους, αλλά την ουσιώδη επένδυση (ποσοτική ή ποιοτική) στην κατασκευή τους. Η εθνική νομοθεσία εναρμονίστηκε το 2000 με την εισαγωγή του σώματος της Οδηγίας στον γενικό νόμο περί προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας¹⁰.

Ο ευρωπαϊός νομοθέτης είχε τρεις διαφορετικούς στόχους κατά τη θέσπιση της Οδηγίας. Ο πρώτος ήταν η εναρμόνιση του ανομοιογενούς νομικού τοπίου της προστασίας

---

⁶ Ε. Παπακωνσταντίνου, *ό.π.*, σελ. 96

⁷ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, “Green Paper on Copyright and the Challenge of Technology”, 1988

⁸ Στις 13 Μαΐου 1992 η Επιτροπή υπέβαλε την αρχική της πρόταση στο Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Περισσότερο από ένα χρόνο αργότερα (23 Ιουνίου 1993), το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ψήφισε υπέρ της πρότασης. Η διαδικασία τροποποίησης κατέληξε σε μια τροποποιημένη πρόταση, η οποία υποβλήθηκε από την Επιτροπή στις 4 Οκτωβρίου 1993. Στις 10 Ιουλίου 1995 το Συμβούλιο, εξέδωσε κοινή θέση, η οποία διέφερε αισθητά από την τροποποιημένη πρόταση. Εν συνεχεία, η κοινή θέση έγινε δεκτή από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, σε δεύτερη ανάγνωση, στις 14 Δεκεμβρίου 1995. Εν τέλει, στις 11 Μαρτίου 1996 η Οδηγία τέθηκε τελικά σε ισχύ. Βλ. Οδηγία 96/9 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 11ης Μαρτίου 1996 σχετικά με τη νομική προστασία των βάσεων δεδομένων

⁹ Ευρύτερα γνωστό και ως δικαίωμα *sui generis* ή *database right*. Στο εξής δικαίωμα *sui generis*. Derclaye E., “The Database Directive”, *EU Copyright Law: A Commentary*, edited by Irini Stamatoudi and Paul Torremans, Edward Elgar Publishing Limited, 2021, σελ. 231.

¹⁰ Βλ. άρθρο 45Α, Ν. 2121/1993.

των βάσεων δεδομένων μεταξύ των κρατών μελών πριν από την έκδοση της Οδηγίας, και η προώθηση έτσι της λειτουργίας της εσωτερικής αγοράς¹¹. Ο δεύτερος στόχος βασίστηκε στην υπόθεση ότι οι βάσεις δεδομένων δεν προστατεύονται επαρκώς σε πολλά κράτη μέλη. Με το δικαίωμα *sui generis* δημιουργείται κίνητρο για την βιομηχανία των ευρωπαϊκών βάσεων δεδομένων να επενδύσει σε "σύγχρονα συστήματα αποθήκευσης και ανάκτησης πληροφοριών"¹², και έτσι να καταφέρει να ανταγωνιστεί την μεγαλύτερη τρίτη χώρα παραγωγής βάσεων δεδομένων στον κόσμο, ήτοι τις Ηνωμένες Πολιτείες¹³. Ο τρίτος στόχος βασίστηκε στην επιθυμία του ευρωπαϊκού νομοθέτη να διασφαλίσει την ισορροπία μεταξύ των δικαιωμάτων και συμφερόντων των παραγωγών και των χρηστών βάσεων δεδομένων¹⁴.

Συνεπώς, μετά από διαβουλεύσεις, η Οδηγία κατέληξε να έχει τρεις κύριους στόχους: την εναρμόνιση της προστασίας των βάσεων δεδομένων στην ΕΕ (αιτιολογικές σκέψεις 1-4), τη διαφύλαξη και, ως εκ τούτου, την προώθηση των επενδύσεων στην παραγωγή βάσεων δεδομένων (αιτιολογικές σκέψεις 10-12) και την εξισορρόπηση των συμφερόντων των δημιουργών βάσεων δεδομένων και των χρηστών βάσεων δεδομένων (αιτιολογική σκέψη 49). Οι λέξεις άλλαξαν: ο δημιουργός μετονομάστηκε σε κατασκευαστής¹⁵, η πρωτοτυπία σε επένδυση¹⁶ και ο χρόνος προστασίας προσδιορίστηκε στα 15 έτη από την ημερομηνία κατά την οποία η βάση τέθηκε για πρώτη φορά στην διάθεση του κοινού¹⁷, με δυνατότητα όμως αέναης προστασίας.¹⁸

Το ζήτημα της διάρκειας της προστασίας των βάσεων δεδομένων, ιδίως των επιγραμμικών (on-line) είναι καίριο καθώς οι ψηφιακές βάσεις δεδομένων μπορούν να διατίθενται για χρόνια. Το θέμα αντιμετώπισε ο νόμος: "οποιαδήποτε ουσιώδης τροποποίηση, αξιολογούμενη ποιοτικά ή ποσοτικά, του περιεχομένου μιας βάσης δεδομένων, ιδίως οποιαδήποτε ουσιώδης τροποποίηση εξαιτίας της διαδοχικής σώρευσης προσθηκών, διαγραφών ή μετατροπών, που έχουν ως αποτέλεσμα να θεωρείται ότι πρόκειται για νέα ουσιώδη επένδυση, αξιολογούμενη ποιοτικά ή ποσοτικά, παρέχει στη βάση που προκύπτει από την επένδυση αυτή δικαίωμα ίδιας διάρκειας προστασίας¹⁹". Ο κατασκευαστής επομένως δύναται με συνεχή ενημέρωση του περιεχομένου μιας

¹¹ Αιτιολογική σκ. 2 Οδηγίας 96/9/ΕΚ.

¹² Αιτιολογική σκ. 12 Οδηγίας 96/9/ΕΚ.

¹³ Αιτιολογική σκ. 11 Οδηγίας 96/9/ΕΚ.

¹⁴ European Commission, "Executive Summary of the Evaluation of Directive 96/9/EC on the legal protection of databases", COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT, Brussels, 2018, σελ. 1.

¹⁵ Βλ. άρθρο 7 παρ. 1 Οδ. 96/9/ΕΚ

¹⁶ Βλ. άρθρο 7 παρ. 1 Οδ. 96/9/ΕΚ

¹⁷ Βλ. άρθρο 10 παρ. 1 Οδ. 96/9/ΕΚ, άρθρο 45Α παρ. 7 εδ. β, Ν. 2121/1993

¹⁸ Βλ. άρθρο 10 παρ. 3 Οδ. 96/9/ΕΚ, Βλ. και Κανελλοπούλου - Μπότη Μ./ Μπουχάγιαρ Γ., "Επίκαιρη ευρωπαϊκή νομολογία για την προστασία βάσεων δεδομένων", ΔΙΤΕ, τεύχος 3, 2018, σελ. 291.

¹⁹ Άρθρο 45Α παρ. 7 εδ. γ, Ν. 2121/1993

επιγραμμικής (on-line) βάσης δεδομένων, όχι όμως και του συστήματος οργάνωσης των πληροφοριών της²⁰, και εφόσον μπορεί να αποδείξει ότι η επένδυσή του είναι ουσιώδης να εξασφαλίσει αέναη ανανέωση της δεκαπενταετούς προστασίας που αναγνωρίζει ο νόμος²¹. Σε κάθε περίπτωση, η λήξη ισχύος του ειδικού δικαιώματος του κατασκευαστή δεν επηρεάζει την τυχόν αυτοτελή προστασία που μπορεί να έχει το περιεχόμενο της βάσης δεδομένων του, ο χρόνος προστασίας των οποίων είναι εβδομήντα έτη από τον θάνατο του δημιουργού-σημαντικά μεγαλύτερος από την δεκαπενταετία που παρέχει ο νόμος στον κατασκευαστή της βάσης δεδομένων.

Παράλληλα με αυτό υποστηρίχθηκε ότι οι μη πρωτότυπες βάσεις δεδομένων έχουν μια αμιγώς οικονομική αξία, σε αντίθεση με τα άλλα πνευματικά έργα που έχουν σύνθετη αξία (κοινωνική, καλλιτεχνική κλπ) εξού και η διαφοροποίηση στην διάρκεια προστασίας, ώστε η διάρκεια προστασίας της βάσης να συναρτάται με την διάρκεια ζωής του προϊόντος αυτού, ενώ στα έργα του πνεύματος η διάρκεια προστασίας να συναρτάται με την διάρκεια ζωής του δημιουργού²². Σύμφωνα με τα ανωτέρω συνάγεται ότι οι βάσεις δεδομένων φαίνεται να ακολουθούν μια ανεξάρτητη πορεία σε σχέση με τον κατασκευαστή/δημιουργό τους. Σε κάθε περίπτωση το βάρος απόδειξης της έναρξης και ανανέωσης της διάρκειας το έχει ο κατασκευαστής.

Πλέον η Οδηγία έχει συμπληρώσει πάνω από είκοσι χρόνια ζωής. Μέσα σε αυτά τα χρόνια η Οδηγία ενσωματώθηκε από τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης²³, ερμηνεύτηκε από το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων²⁴ και αξιολογήθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή²⁵. Ωστόσο, η Οδηγία αυτή είναι ίσως η πρώτη Οδηγία που δέχτηκε τόσο έντονη κριτική, ακόμα και διεθνή. Η πλέον πρόσφατη κριτική εστιάζει γύρω από το ζήτημα της αντιμετώπισης των σύγχρονων τεχνολογικών προκλήσεων και ιδίως της ανάπτυξης της Τεχνητής Νοημοσύνης, όπως αναλύεται στην συνέχεια

---

²⁰ Προοίμιο παρ. 55 Οδηγίας 96/9/ΕΚ.

²¹ Με δεδομένο συνεπώς ότι η ανάπτυξη της βάσης δεδομένων θα είναι διαρκής, βλ. και Lipton J.D., "Security Interests in Electronic Databases", International Journal of Law and International Technology, vol. 9 (2001), σημ. 4.2

²² Κανελλοπούλου Μ. -Μπότη, "Το δίκαιο της πληροφορίας", Νομική Βιβλιοθήκη, 2004, σελ. 60

²³ Κανελλοπούλου Μ.- Μπότη, "Νομική Προστασία Βάσεων Δεδομένων", Νομική Βιβλιοθήκη, 2004, σελ. 75 επ.

²⁴ Βλ. ενδεικτικά British Horseracing Board Ltd v William Hill Organization Ltd, C-203/2002, όπως αναλύεται στην συνέχεια.

²⁵ Πραγματοποιήθηκαν δύο αξιολογήσεις, το 2005 και το 2018. DG Internal Market and Services Working Paper, First Evaluation of Directive 96/6/EC on the legal protection of Databases, Study in Support of the Evaluation of the Database Directive , European Commission, 2018.

1.2 Η έννοια της πρωτοτυπίας

Όπως προελέχθη υπό 1.1, παραδοσιακά οι βάσεις δεδομένων προστατεύονταν από το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας. Ανάλογα με την χώρα, το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας προστάτευε την επένδυση (και συνεπώς το περιεχόμενο της βάσης δεδομένων) ή μόνο τη δομή (την προσπάθεια ταξινόμησης) της βάσης δεδομένων. Η έννοια της πρωτοτυπίας είναι θεμελιώδης αρχή του νόμου περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Ωστόσο, ο ακριβής ορισμός και το πεδίο εφαρμογής της πρωτοτυπίας μπορεί να διαφέρουν σε κάποιο βαθμό μεταξύ των διαφόρων δικαιοδοσιών.

Ιστορικά το αγγλοσαξονικό και αμερικανικό δίκαιο είχε υιοθετήσει την έννοια της πρωτοτυπίας ως μια χαλαρότερη έννοια που αναφέρεται στις επαρκείς δεξιότητες, την εργασία και προσπάθεια του δημιουργού για την εύρεση και συγκέντρωση ενός συνόλου δεδομένων (θεωρία του *‘ιδρώτα του μετώπου’*)²⁶. Αντιθέτως, στις χώρες ηπειρωτικού δικαίου το νομικό πλαίσιο για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας έχει υιοθετήσει αυστηρότερες έννοιες πρωτοτυπίας²⁷.

Το ΔΕΕ έχει εναρμονίσει αποτελεσματικά αυτή τη σημαντική πτυχή του δικαίου της ΕΕ περί πνευματικής ιδιοκτησίας μέσω των αποφάσεων και των ερμηνειών του²⁸. Ειδικότερα, το ΔΕΕ υιοθέτησε την ηπειρωτική αντίληψη της "πνευματικής δημιουργίας του δημιουργού" ως πρότυπο για την πρωτοτυπία στο δίκαιο της ΕΕ περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Αυτό σημαίνει ότι ένα έργο πρέπει να αντικατοπτρίζει τη "δημιουργική ελευθερία", την "προσωπική πινελιά" και τις "ελεύθερες και δημιουργικές επιλογές" του δημιουργού για να μπορεί να τύχει προστασίας πνευματικών δικαιωμάτων.²⁹ Η προσέγγιση αυτή φαίνεται να

---

²⁶ "Sweat of the brow doctrine", βλ. M. Brown, R. Bryan, J. Conley, "Database Protection in a Digital Word", *Richmond Journal of Law and Technology*, vol. 6, issue 1, 1999., κριτήριο δηλαδή αποτελούσε η προσπάθεια του δημιουργού για την εύρεση και συγκέντρωση ενός συνόλου δεδομένων

²⁷ Πριν την ενσωμάτωση της Οδηγίας, οι μη πρωτότυπες βάσεις δεδομένων προστατεύονταν από το δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας σε πολύ λίγα κράτη-μέλη (όπως το Ηνωμένο Βασίλειο, η Δανία, η Σουηδία, η Ολλανδία) βλ. και Hugenholtz, P. "Implementing the European Database Directive." *International Intellectual Property Law & Policy*, vol. 4, 2000, σελ. 70-1-70-18, προσβάσιμο μέσω HeinOnline.

²⁸ E. Rosati, "Judge-made eu copyright harmonization - The Case of Originality", *European University Institute, Department of Law*, 2012, βλ. ειδικότερα και *SAS Institute Inc v World Programming Ltd ('SAS')*, *SR Leisure Ltd, Philip George Charles Houghton, Derek Owen and Karen Murphy v Media Protection Services Ltd ('Murphy')*, *Süddeutsche Zeitung GmbH, SPIEGEL-Verlag Rudolf AUGSTEIN GmbH & Co KG and Verlag M. DuMont Schauberg Expedition der Kölnischen Zeitung GmbH & Co KG 8 ('Painer')*

²⁹ *SAS Institute Inc v World Programming Ltd ('SAS')*, Case C-406/10, 2 May 2012, βλ. όμως και *Football Dataco v YAHOO! UK*, αιτ. σκ. 38: "Όσον αφορά τη δημιουργία βάσεως δεδομένων, το κριτήριο αυτό της πρωτοτυπίας πληρούται όταν, λόγω της επιλογής ή της διευθετήσεως των δεδομένων που περιλαμβάνει, ο δημιουργός της εκφράζει τη δημιουργική του ικανότητα με πρωτότυπο τρόπο πραγματοποιώντας ελεύθερες και δημιουργικές επιλογές (βλ., κατ' αναλογία, προπαρατεθείσες αποφάσεις *Infopaq International*, σκέψη 45· *Bezpečnostní softwarová asociace*, σκέψη 50, και *Painer*,

επικεντρώνεται αποκλειστικά στην πρωτοτυπία του έργου και συνεπώς να έρχεται σε κάποια αντίθεση με τη Σύμβαση της Βέρνης³⁰. Η Σύμβαση της Βέρνης απαιτεί να προσδιορίζεται το κατά πόσο ένα έργο εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής ενός συγκεκριμένου αντικειμένου που προστατεύεται από τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας, πριν από την αξιολόγηση της πρωτοτυπίας του³¹. Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι η προσέγγιση της ΕΕ δεν είναι κατ' ανάγκη ασύμβατη με τη Σύμβαση της Βέρνης, καθώς η Σύμβαση της Βέρνης δεν προβλέπει συγκεκριμένη σειρά ανάλυσης για τον προσδιορισμό του κατά πόσον ένα έργο πληροί τις προϋποθέσεις για προστασία του δικαιώματος του δημιουργού³². Ωστόσο, σε ορισμένους τομείς της νομοθεσίας της ΕΕ περί πνευματικής ιδιοκτησίας, όπως τα προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών, τις βάσεις δεδομένων και τις φωτογραφίες, η έννοια της πρωτοτυπίας έχει εναρμονιστεί σε κάποιο βαθμό³³.

Όσον αφορά την Οδηγία για τις βάσεις δεδομένων, προβλέπεται ειδική προστασία των βάσεων δεδομένων που κρίνονται πρωτότυπες, με την έννοια ότι αποτελούν πνευματικό δημιούργημα του δημιουργού τους. Ωστόσο, ούτε η Οδηγία, ούτε το άρθρ. 2 παρ. 2α του Ν. 2121/1993 περιέχουν τον όρο “πρωτότυπη” (βάση δεδομένων). Συνεπώς, κριτήριο προστασίας για τις βάσεις δεδομένων αποτελεί το εάν αυτές αποτελούν πνευματικό δημιούργημα, λόγω της επιλογής ή διευθέτησης του υλικού τους. Συγκεκριμένα, το άρθρο 3 παρ. 1 προβλέπει ότι μια βάση δεδομένων προστατεύεται από το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας εάν αποτελεί “πνευματική δημιουργία του δημιουργού”³⁴. Αυτό αντικατοπτρίζει τη γενική απαίτηση πρωτοτυπίας στη νομοθεσία περί πνευματικής ιδιοκτησίας και το παρόν άρθρο επιχειρεί να εναρμονίσει το πρότυπο για την προστασία των πνευματικών δικαιωμάτων των βάσεων δεδομένων σε ολόκληρη την ΕΕ.

Χαρακτηριστική είναι η απόφαση του ΔΕΕ στην υπόθεση *Football Dataco*, όπου η προστασία βάσεων δεδομένων με δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας περιορίστηκε ακόμα περισσότερο, καθώς κρίθηκε ότι απαιτείται κάποια *σημαντική πρωτοτυπία* για να θεωρηθεί

σκέψη 89) και αποτυπώνει με τον τρόπο αυτό το «προσωπικό άγγιγμά» του (απόφαση *Rainer*, προπαρατεθείσα, σκέψη 92)”.
³⁰ Η Ελλάδα επικύρωσε με τον Ν. 100/1975 και την τελευταία αναθεώρηση της Διεθνούς Σύμβασης.

³¹ WIPO, “GUIDE to the BERNE CONVENTION for the Protection of Literary and Artistic Works (Paris Act, 1971)”, 1978

³² Το άρθρο 2 της Σύμβασης της Βέρνης προβλέπει ότι “η έκφραση “λογοτεχνικά και καλλιτεχνικά έργα” περιλαμβάνει κάθε παραγωγή στον τομέα της λογοτεχνίας, της επιστήμης και της τέχνης, ανεξάρτητα από τον τρόπο ή τη μορφή έκφρασής της. Ουσιαστικά κάθε έργο που εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του λογοτεχνικού, επιστημονικού ή καλλιτεχνικού τομέα μπορεί να τύχει προστασίας του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας, αλλά η Σύμβαση δεν ορίζει συγκεκριμένη σειρά ανάλυσης για να καθοριστεί αν ένα έργο εμπίπτει στο πεδίο αυτό.

³³ Αυτό σημαίνει ότι το ίδιο πρότυπο για την πρωτοτυπία εφαρμόζεται σε όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ για αυτούς τους τύπους έργων.

³⁴ Η έκφραση της Οδηγίας είναι “the author’s own intellectual creation”, Κεφ. II, άρθρ. 3

μια βάση δεδομένων πρωτότυπη με την έννοια της Οδηγίας. Η απαίτηση αυτή είναι εναρμονισμένη σε όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ. Το ΔΕΕ απέκλεισε επίσης οποιαδήποτε άλλη μορφή προστασίας για τις βάσεις δεδομένων που δεν πληρούν αυτήν την απαίτηση, όπως μια προστασία "οιονεί πνευματικής ιδιοκτησίας". Ωστόσο, αυτό το υψηλό πρότυπο πρωτοτυπίας για τις βάσεις δεδομένων σύμφωνα με το δίκαιο της ΕΕ περί πνευματικής ιδιοκτησίας θα μπορούσε να δημιουργήσει προβλήματα σε χώρες όπως το Ηνωμένο Βασίλειο, οι οποίες παραδοσιακά βασίζονται στην προστασία των πνευματικών δικαιωμάτων και σε ένα χαμηλό όριο πρωτοτυπίας για την προστασία των έργων³⁵.

1.3 Ιστορική Ανάλυση

Μια ανάλυση του νομοθετικού ιστορικού της Οδηγίας κρίνεται ουσιώδης για την κατανόηση της Ευρωπαϊκής προοπτικής στην διάπλαση του *suī generis* δικαιώματος. Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα παρουσίασε για πρώτη φορά τις απόψεις της για την προστασία των βάσεων δεδομένων, στο πλαίσιο της «Πράσινης Βίβλου για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας και την τεχνολογική πρόκληση»³⁶, το έτος 1988. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πρότεινε ότι η προστασία θα μπορούσε να επεκταθεί σε βάσεις δεδομένων που περιέχουν υλικό που δεν προστατεύεται από πνευματικά δικαιώματα. Στο πλαίσιο αυτό, η Επιτροπή προέβη σε μια αναλογία με την προστασία των συγγενικών δικαιωμάτων που απολαμβάνουν σε όλες σχεδόν τις ευρωπαϊκές χώρες οι παραγωγοί φωνογραφημάτων³⁷. Αρχικά, οι ιδέες της Επιτροπής για την προστασία των βάσεων δεδομένων, δεν βρήκαν υποστήριξη. Η στάση αυτή ήταν ενδεικτική της νομικής σκέψης που επικρατούσε εκείνη την εποχή, σύμφωνα με την οποία η προστασία των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας θεωρείτο η πλέον κατάλληλη νομική βάση για την εξασφάλιση των δικαιωμάτων των δημιουργών βάσεων δεδομένων³⁸. Αυτή η κοινή αντίληψη βασιζόταν εν μέρει, στην σημαίνουσα απόφαση του Ανώτατου Δικαστηρίου της Γαλλίας, στην υπόθεση *Le Monde v. Microfor*³⁹. Σύμφωνα με την ανωτέρω απόφαση, μια βάση δεδομένων που περιέχει παραπομπές και σύντομα αποσπάσματα,

---

³⁵ E. Rosati, ό.π.

³⁶ Commission of the European Communities, "Green Paper on Copyright and the Challenge of Technology, Copyright Issues Requiring Immediate Action", EUR. PARL. DOC. (COM (88) 172 final) 176 (1988).

³⁷ Hugenholtz, P. "Implementing the European Database Directive." *International Intellectual Property Law & Policy*, vol. 4, 2000, προσβάσιμο μέσω HeinOnline, σελ. 70-77.

³⁸ Πριν την ενσωμάτωση της Οδηγίας, οι μη πρωτότυπες βάσεις δεδομένων προστατεύονταν από το δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας σε πολύ λίγα κράτη-μέλη (όπως το Ηνωμένο Βασίλειο, η Δανία, η Σουηδία, η Ολλανδία). Hugenholtz, P. "Implementing the European Database Directive." *International Intellectual Property Law & Policy*, vol. 4, 2000, pp. 70-1-70-18, προσβάσιμο μέσω HeinOnline, σελ. 70-7.

³⁹ Cour de Cassation, 1983, *Droit de l'informatique* 1984/1, 20; Cour de Cassation 30/10/1987, *Droit de l'informatique* 1988/1, 34.

μπορεί να τύχει προστασίας του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας ως «έργο πληροφόρησης».

Εμβληματικές μεταγενέστερες δικαστικές αποφάσεις ωστόσο στην Ευρώπη⁴⁰ και στην Αμερική⁴¹, καλλιέργησαν στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή την πεποίθηση ότι η προστασία με βάση τα πνευματικά δικαιώματα ίσως δεν αποτελεί το βέλτιστο μέσο για την αποτελεσματική προστασία των βάσεων δεδομένων. Αφορμή για την συζήτηση και την έκδοση της Οδηγίας αυτής στάθηκε η πίεση των ΗΠΑ προς την Ευρωπαϊκή Ένωση. Η Ευρωπαϊκή Ένωση αναγνώρισε ότι η αγορά των αμερικανικών βάσεων δεδομένων ήταν μεγαλύτερη και πιο ανεπτυγμένη από την αγορά των ευρωπαϊκών βάσεων δεδομένων. Οι ευρωπαίοι παραγωγοί βάσεων δεδομένων βρίσκονταν σε μειονεκτική θέση, επειδή δεν είχαν το ίδιο επίπεδο νομικής προστασίας με τους αντίστοιχους παραγωγούς των ΗΠΑ. Αυτό δυσχεραίνει την προσέλκυση επενδύσεων και τον ανταγωνισμό των ευρωπαϊκών παραγωγών στην παγκόσμια αγορά. Το επιχείρημα στις συζητήσεις εντός Ευρωπαϊκής Ένωσης ήταν ότι η δημιουργία νομικής προστασίας για τις βάσεις δεδομένων θα ενθαρρύνει τις επενδύσεις στην ευρωπαϊκή παραγωγή βάσεων δεδομένων και θα διευκολύνει τους ευρωπαίους παραγωγούς να ανταγωνιστούν τους αμερικανούς παραγωγούς⁴².

Ιδίως μετά την απόφαση του Ανώτατου Δικαστηρίου στην υπόθεση Feist Publications Inc. v. Rural Telephone Service Co, το 1991⁴³, θεωρήθηκε ότι στις ΗΠΑ οι βάσεις δεδομένων παρέμεναν απροστάτευτες και ελεύθερες να τις αντιγράψει οποιοσδήποτε, προξενώντας την λεγόμενη αποτυχία της αγοράς (market failure)⁴⁴. Η υπόθεση Feist ήταν μια απόφαση-ορόσημο του Ανώτατου Δικαστηρίου των ΗΠΑ, η οποία ασχολήθηκε με το ζήτημα της πρωτοτυπίας στη νομοθεσία περί πνευματικής ιδιοκτησίας, ειδικά στο πλαίσιο των τηλεφωνικών καταλόγων. Η Feist Publications, εκδότης τηλεφωνικών καταλόγων, μήνυσε την

---

⁴⁰ Απόφαση Van Dale v. Romme, Ανώτατο Δικαστήριο Ολλανδίας (1991), το λεξικό Van Dale περιείχε περίπου 230.000 επικεφαλίδες με αλφαβητική σειρά. Ο Rudolf Jan Romme, ο οποίος συνήθιζε να λύνει σταυρόλεξα, αντέγραψε τις επικεφαλίδες σε δισκέτες υπολογιστή και τις εισήγαγε σε μία βάση δεδομένων. Έτσι, χρησιμοποιώντας και έναν απλό αλγόριθμο ήταν σε θέση να επιταχύνει την διαδικασία της λύσης των σταυρόλεξων. Στην Van Dale αναγνωρίστηκε δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας σε δύο βαθμούς αλλά αυτό ανατράπηκε από το Ανώτατο Δικαστήριο το οποίο θεώρησε ότι η συλλογή λέξεων μπορεί να προστατευτεί από το δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας, μόνο αν είναι αποτέλεσμα μιας διαδικασίας επιλογής που εκφράζει τις προσωπικές απόψεις του συγγραφέα, κάτι που δεν πληρείται στην υπόθεση αυτή.

⁴¹ Απόφαση Feist Publications v. Rural Tel. Serv. Co, 499 U.S. 340 (1991). Το Ανώτατο Δικαστήριο πιστεύει ότι η ελεύθερη αντιγραφή μπορεί να βοηθήσει στην πρόοδο της επιστήμης. Βλ. και κριτική Κανελλοπούλου - Μπόττη Μ./ Μπουχάγιαρ Γ., "Επίκαιρη ευρωπαϊκή νομολογία για την προστασία βάσεων δεδομένων", ΔΙΤΕ, τεύχος 3, 2018, σελ. 291.

⁴² Κανελλοπούλου Μ. - Μπόττη, Μπουχάγιαρ Γ., 'Επίκαιρη ευρωπαϊκή νομολογία για την προστασία βάσεων δεδομένων', ΔιΜΕΕ, 3/2018, σελ. 291-297

⁴³ Βλ. και Feist Pubs., Inc. v. Rural Tel. Svc. Co., Inc., 499 US 340 (1991), διαθέσιμο: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/499/340/>.

⁴⁴ Μ. Κανελλοπούλου-Μπόττη, ό.π., σελ. 291-297

Rural Telephone Service Company για αντιγραφή και αναδημοσίευση του καταλόγου της χωρίς άδεια σε δική της βάση δεδομένων. Παρά το γεγονός ότι η Feist σε πρώτο βαθμό δικαιώθηκε, τελικά το Ανώτατο Δικαστήριο έκρινε ότι ο κατάλογος δεν πληρούσε το πρότυπο πρωτοτυπίας που απαιτείται για την προστασία του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας, διότι δεν είχε επαρκή δημιουργικότητα και ήταν απλώς μια συλλογή γεγονότων και καταλόγων. Η απόφαση αυτή σηματοδότησε την εγκατάλειψη της παλαιότερης γενικής αρχής του “ιδρώτα του μετώπου” καθώς η Δικαστής Sandra Day O’ Connor δήλωσε απερίφραστα ότι το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύει μόνο την πρωτοτυπία και όχι την προσπάθεια⁴⁵. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με την απόφαση Feist, μια συλλογή δεδομένων μπορεί να χαρακτηριστεί ως πρωτότυπο έργο δημιουργίας μόνο εάν υπάρχει επαρκής δημιουργικότητα είτε στην επιλογή, την διάταξη είτε στον συντονισμό στοιχείων που περιέχονται στην συλλογή. Ο «ιδρώτας του μετώπου», δεν χρήζει προστασίας του δικαιώματος του δημιουργού. Συνεπώς μη υπάρχοντος του ειδικού δικαιώματος του κατασκευαστή, το περιεχόμενο αυτό μένει απροστάτευτο προς εμπορική εκμετάλλευση από όλους. Αντιθέτως, στην Ευρώπη, ακόμα και αν παρόμοιες βάσεις δεδομένων εξαιρούνταν ούτως ή άλλως από την προστασία πνευματικής ιδιοκτησίας, καθώς δεν παρουσίαζαν την απαιτούμενη πρωτοτυπία, και πάλι έπρεπε να αντιμετωπιστεί το δικαίωμα ειδικής φύσης του κατασκευαστή^{46, 47}.

Υπό το πρίσμα επομένως όλων των ανωτέρω και συνεπεία της αναγνώρισης της αδυναμίας ρύθμισης των ζητημάτων των βάσεων δεδομένων από το δίκαιο του αθέμιτου ανταγωνισμού λόγω της ανομοιομορφίας του σε κάθε κράτος - μέλος, προκρίθηκε τελικά η θέσπιση του δικαιώματος *sui generis*. Η Οδηγία θέτει λοιπόν ένα διπλό πλέγμα προστασίας. Οι βάσεις δεδομένων προστατεύονται καταρχήν από το δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας, υπό την προϋπόθεση ότι η επιλογή ή η διευθέτηση του περιεχομένου τους παρουσιάζει πρωτοτυπία. Η Επιτροπή παρατήρησε ότι η πρωτοτυπία με βάση την επιλογή έχει περιορισμένη πρακτική αξία, καθώς οι περισσότερες βάσεις δεδομένων τείνουν να είναι περιεκτικές παρά «επιλεκτικές»⁴⁸. Αντιθέτως, το *sui generis* δικαίωμα, δεν προβαίνει σε διάκριση μεταξύ της ίδιας της βάσης δεδομένων και του περιεχομένου της⁴⁹, με αποτέλεσμα να διασφαλίζεται η προστασία των πληροφοριών που εμπεριέχονται στην βάση δεδομένων. Ο ορισμός της βάσης δεδομένων, όπως αυτός αναλύεται αμέσως στην συνέχεια, υπό 1.3,

⁴⁵ Βλ. ενδεικτικά σκέψεις 10 και 19

⁴⁶ Ιστορικά το αγγλοσαξονικό και αμερικανικό δίκαιο προστάτευαν τις βάσεις δεδομένων σύμφωνα με την θεωρία του ‘ιδρώτα του μετώπου’, κριτήριο δηλαδή αποτελούσε η προσπάθεια του δημιουργού για την εύρεση και συγκέντρωση ενός συνόλου δεδομένων.

⁴⁷ Μ. Κανελλοπούλου- Μπότη, ό.π, σελ. 291-297

⁴⁸ Hugenholtz, P., ό.π., σελ. 70-77

⁴⁹ Άρθρο 3(2), Οδηγία για τις βάσεις δεδομένων

αποτελεί κοινή βάση και για την περίπτωση προστασίας της μέσω πνευματικής ιδιοκτησίας και για την περίπτωση προστασίας της μέσω του ειδικού δικαιώματος του κατασκευαστή.

1.4 Ορισμός της βάσης δεδομένων

Το άρθ. 1 της παρούσας Οδηγίας ορίζει την βάση δεδομένων ως την “*συλλογή έργων, δεδομένων ή άλλων ανεξάρτητων στοιχείων, διευθετημένων κατά συστηματικό ή μεθοδικό τρόπο και ατομικώς προσιτών με ηλεκτρονικά μέσα ή κατ’ άλλον τρόπο*”⁵⁰. Λαμβάνοντας υπόψη την ευρεία ερμηνεία που έχει ακολουθήσει το ΔΕΕ σχετικά τον ορισμό μιας βάσης δεδομένων, εξάγεται το συμπέρασμα ότι καλύπτει οτιδήποτε αποτελεί συλλογή⁵¹ συμπεριλαμβανομένων τόσο των ψηφιοποιημένων όσο και των μη ψηφιοποιημένων βάσεων δεδομένων⁵², και των ιστοτόπων⁵³. Παρότι η Οδηγία αλλά και η νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου⁵⁴, ρητά παραπέμπουν σε συστήματα πληροφορικής, η επικρατούσα άποψη ήταν εκείνη της αποδέσμευσης της έννοιας των βάσεων δεδομένων από την πληροφορική. Αυτή η διεύρυνση του πεδίου εφαρμογής αξίζει να επικροτηθεί. Ήδη η συμφωνία TRIPS, του 1995, προέβλεπε την προστασία των πνευματικών δικαιωμάτων των βάσεων δεδομένων είτε σε «μηχανικώς αναγνώσιμη είτε σε άλλη μορφή»⁵⁵. Πρέπει στο σημείο αυτό να σημειωθεί ότι το πνεύμα που διέπει την Συμφωνία TRIPS δεν είναι μόνο η προστασία της πνευματικής δημιουργίας αλλά παράλληλα και εξίσου ισότιμα, η προστασία της ελευθερίας του εμπορίου⁵⁶. Ομοίως το άρθρο 5 της Συνθήκης WIPO Copyright Treaty, του 1996, προέβλεπε την προστασία βάσεων δεδομένων ή άλλου υλικού «σε οποιαδήποτε μορφή» καθώς αποτελούν πνευματικά δημιουργήματα⁵⁷. Η προστασία των βάσεων δεδομένων όμως δεν επεκτείνεται στα ίδια τα δεδομένα ή το ίδιο το υλικό και δεν θίγει το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας που υφίσταται ως προς τα δεδομένα ή το υλικό που αποτελούν περιεχόμενο της βάσης δεδομένων⁵⁸. Ωστόσο, στον ορισμό της έννοιας της βάσης

---

⁵⁰ Άρθρο 2 παρ. 2α εδ. γ, Ν. 2121/1993.

⁵¹ Συνοδινού Τ.Ε., “Νέα δεδομένα για τις βάσεις δεδομένων”, ΔΙΜΕΕ, 2005, σελ. 73

⁵² Mark Schneider, ‘The European Union Database Directive’, Berkeley Technology Law Journal, 1998, σελ. 556, βλ. και Προοίμιο, παρ. 14 Οδηγίας 96/9/ΕΚ.

⁵³ Hugenholtz, P. Bernt., ό.π., σελ. 214

⁵⁴ Προοίμιο, παρ. 2, παρ. 10, παρ. 13, ΕΔΔΑ απόφαση Fixtures v. ΟΠΑΠ, παρ. 28.

⁵⁵ Άρθρο 10 παρ. 2 TRIPS

⁵⁶ Γ. Κουμάντος, “Πνευματική Ιδιοκτησία”, Εκδόσεις Σάκκουλας, 1995, σελ. 90

⁵⁷ Άρθρο 5, WIPO Copyright Treaty, 1996, διαθέσιμο και <https://www.wipo.int/wipolex/en/text/295166>

⁵⁸ Δ. Καλλινίκου, “Πνευματική Ιδιοκτησία και Συγγενικά Δικαιώματα”, Εκδόσεις Σάκκουλας, 2000, σελ. 294

δεδομένων δεν εμπίπτουν τα προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών που έχουν χρησιμοποιηθεί για την κατασκευή ή τη λειτουργία των βάσεων δεδομένων⁵⁹.

Στην έννοια των βάσεων δεδομένων μπορούν να υπάγονται λοιπόν οι τηλεφωνικοί κατάλογοι, οι γεωγραφικοί χάρτες, έντυπα προγράμματα ποδοσφαιρικών αγώνων⁶⁰, η συλλογή μετεωρολογικών δεδομένων, η συλλογή νομοθεσίας, μια ηλεκτρονική εφημερίδα ή μια ιστοσελίδα⁶¹. Επιπλέον, προστασία στο πλαίσιο της πνευματικής ιδιοκτησίας όσο και στο πλαίσιο του *sui generis* δικαιώματος του κατασκευαστή, παρέχεται και στο ευρετήριο, στον θησαυρό ή και σε όποιο άλλο εργαλείο καταλογοποίησης ή ευρετηρίασης μιας βάσης δεδομένων⁶². Αντιθέτως, η Οδηγία διακρίνει ότι “οπτικοακουστικά, κινηματογραφικά, λογοτεχνικά ή μουσικά έργα καθαυτά δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της παρούσας Οδηγίας”⁶³. Συνεπώς, ο Κοινοτικός νομοθέτης ήθελε να αποκλείσει το ενδεχόμενο κάθε ενιαίο έργο, σύνθετο, που μπορεί να διακριθεί στα μέρη του να καθίσταται αυτομάτως και βάση δεδομένων. Επιπλέον, βάση δεδομένων δεν αποτελούν τα προγράμματα υπολογιστών. Στην ίδια κατεύθυνση ο Κοινοτικός Νομοθέτης διακρίνει μεταξύ των βάσεων δεδομένων και του λογισμικού, μόνο όταν το λογισμικό που χρησιμοποιείται είτε κατά την κατασκευή της βάσης δεδομένων είτε κατά την λειτουργία της απολαμβάνει ανεξάρτητη, δική του προστασία⁶⁴.

Σε κάθε περίπτωση, η βάση δεδομένων είναι, κατά τον νόμο, “συλλογή έργων, δεδομένων ή άλλων ανεξάρτητων στοιχείων”. Η έννοια “συλλογή” συνεπάγεται ένα συνεκτικό σύνολο από έναν αριθμό στοιχείων συγκεντρωμένων σε ένα σύνολο δεδομένων. Το ΔΕΕ έχει ερμηνεύσει ευρέως αυτόν τον όρο, διευκρινίζοντας ότι δεν απαιτείται να περιλαμβάνεται μεγάλη ποσότητα στοιχείων, ούτε ότι τέτοια στοιχεία πρέπει να προέρχονται από μια ταυτόσημη πηγή⁶⁵. Ενώ η απαίτηση για σημαντική επένδυση στο άρθρο 7 της Οδηγίας μπορεί να φαίνεται ότι παρέχει επαρκή προστασία για τις βάσεις δεδομένων, η απουσία της απαίτησης “μεγάλος αριθμός” σημαίνει ότι ακόμη και μικρές συλλογές πληροφοριών θα μπορούσαν να προστατεύονται εάν πληρούν το όριο της σημαντικής

---

⁵⁹ Οδ. 96/9/ΕΚ άρθ. 1 παρ. 3. Εάν ένα πρόγραμμα υπολογιστή προστατεύεται από πνευματικά δικαιώματα, υπάρχει πιθανή σύγκρουση με τις διατάξεις της Οδηγίας 2009/24/ΕΚ για τη νομική προστασία των προγραμμάτων ηλεκτρονικών υπολογιστών. Το *sui generis* δικαίωμα θα μπορούσε να αποτρέψει την εφαρμογή της εξαιρέσης αποσυμπίλησης. Ωστόσο, σύμφωνα με το άρθρο 2 της Οδηγίας για τις Βάσεις Δεδομένων, υπερισχύει η Οδηγία 2009/24/ΕΚ και η αποσυμπίληση παραμένει δυνατή παρά την ύπαρξη του δικαιώματος *sui generis*.

⁶⁰ ΜονΠρωτΑθ 5302/2002, βλ. και *Football Fixtures v ΟΠΑΠ*, υπ. 392

⁶¹ Ιγγλεζάκης Ι., “*Δίκαιο Πληροφορικής*”, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα - Θεσσαλονίκη, 2021, σελ. 56.

⁶² Προϊόνιο Οδ., παρ. 20

⁶³ Προϊόνιο Οδηγίας, παρ. 17

⁶⁴ άρθ. 1 παρ. 3, Οδηγίας 96/9/ΕΟΚ.

⁶⁵ βλ. C-444/02 *Fixtures Marketing Ltd v Organismos Prognostikon Agnon Podosfairou*, 2004, παρ. 24-25.

επένδυσης. Αυτό θα μπορούσε δυνητικά να οδηγήσει σε μονοπώλια για μεμονωμένες πληροφορίες, καθώς ένας παραγωγός βάσεων δεδομένων θα μπορούσε να αναλύσει τη βάση δεδομένων του σε μικρές συλλογές πληροφοριών, καθεμία από τις οποίες προστατεύεται από το νόμο. Ωστόσο, οι αιτιολογικές σκέψεις 45 και 46 της Οδηγίας αποτρέπουν τη δημιουργία τέτοιων μονοπωλίων και να διασφαλίζουν ότι ο ανταγωνισμός και η πρόσβαση στις πληροφορίες δεν περιορίζονται αδικαιολόγητα.

Η βάση δεδομένων μπορεί να περιέχει οτιδήποτε αποτελεί "δεδομένο" ή πληροφορία: "κείμενο, εικόνα, ήχο αριθμοί, πραγματικά στοιχεία και δεδομένα"⁶⁶ ή οποιοδήποτε άλλο άυλο στοιχείο μπορεί να συλλεγεί. Ο όρος "έργα" μπορεί να γίνει κατανοητός μόνο στην παραδοσιακή έννοια του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας που χρησιμοποιείται στο δίκαιο των κρατών- μελών, να είναι δηλαδή έργα καλλιτεχνικά, λογοτεχνικά, μουσικά ή άλλα. Η έννοια της λέξης "δεδομένα" δεν ορίζεται περαιτέρω στην Οδηγία, ούτε το ΔΕΕ επιχείρησε να δώσει κάποιον ορισμό. Ωστόσο, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι στην Οδηγία η λέξη "δεδομένα" έχει την έννοια της πληροφόρησης καθώς σε πολλές από τις αιτιολογικές της σκέψεις⁶⁷ οι βάσεις δεδομένων περιγράφονται ως "συλλογές πληροφοριών". Ο όρος "στοιχεία" περιλαμβάνει σαφώς τα έργα και τα δεδομένα, αλλά παραμένει εξαιρετικά ευρύς. Ωστόσο, το ΔΕΕ έκρινε ότι η βάση δεδομένων πρέπει να ορίζεται με βάση τη λειτουργία της και όχι το περιεχόμενο ή τη δομή της⁶⁸. Σύμφωνα με τις αιτιολογικές σκέψεις 10 και 12 της Οδηγίας, "η νομική προστασία που παρέχει η Οδηγία αποσκοπεί στην ενθάρρυνση της ανάπτυξης συστημάτων που επιτελούν λειτουργία "αποθήκευσης" και "ανάκτησης" πληροφοριών".

Περαιτέρω, κάθε στοιχείο της βάσης δεδομένων πρέπει να έχει ανεξάρτητη πληροφοριακή αξία⁶⁹. Η προϋπόθεση της ανεξαρτησίας πρέπει να συνδεθεί με την απαίτηση να είναι τα δεδομένα που αποτελούν μια βάση δεδομένων "ατομικώς προσιτά". Η ανεξαρτησία επομένως, κρίνεται σε δύο επίπεδα: πρώτα στο επίπεδο αποθήκευσης και έπειτα στο επίπεδο ανάκλησης. Η απαίτηση της ατομικής προσβασιμότητας θα μπορούσε να ερμηνευτεί με την έννοια της δυνατότητας ξεχωριστής προβολής ή ξεχωριστής ανάκτησης των στοιχείων, αν και οι ερμηνείες αυτές ενδέχεται να μην προσθέτουν τίποτα περισσότερο

---

⁶⁶ Προοίμιο Οδηγίας 96/9/ΕΚ, παρ. 17

⁶⁷ Αιτιολογικές σκ. 3, 9, 10, 12 και 47.

⁶⁸ Στην υπόθεση *British Horseracing Board Ltd κατά William Hill Organization Ltd*, στην παράγραφο 30, το ΔΕΕ σημειώνει ότι "ο σκοπός μιας βάσης δεδομένων είναι να καταστήσει δυνατή την εξαγωγή και/ή την επαναχρησιμοποίηση ορισμένων πληροφοριών από τη μάζα των πληροφοριών που είναι αποθηκευμένες σε αυτήν", τονίζοντας περαιτέρω τη λειτουργική πτυχή μιας βάσης δεδομένων.

⁶⁹ Meys, Romain "Data Mining Under the Directive on Copyright and Related Rights in the Digital Single Market: Are European Database Protection Rules Still Threatening the Development of Artificial Intelligence?." GRUR International, 2020, σελ. 473

στις υφιστάμενες απαιτήσεις συστηματικής διευθέτησης ή ανεξαρτησίας πέρα από μια επιπλέον ασφαλιστική δικλείδα έναντι των απλών συλλογών δεδομένων⁷⁰. Στην υπόθεση *Freistaat Bayern v. Verlag Esterbauer* το ΔΕΕ κλήθηκε να απαντήσει κατ' ουσίαν, αν το άρθρο 1, παράγραφος 2, της Οδηγίας πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι τα γεωγραφικά δεδομένα που εξάγονται από τοπογραφικό χάρτη προκειμένου τρίτος να καταρτίσει και να διαθέσει στην αγορά άλλον χάρτη, διατηρούν μετά την εξαγωγή τους, επαρκή πληροφοριακή αξία ώστε να θεωρούνται "ανεξάρτητο υλικό" μιας βάσης δεδομένων κατά την έννοια της διατάξεως αυτής⁷¹. Το ΔΕΕ απάντησε καταφατικά, η πληροφοριακή αξία του υλικού μιας συλλογής που αφαιρείται δεν επηρεάζεται αν μετά την εξαγωγή του το στοιχείο αυτό εξακολουθεί να έχει αυτοτελή πληροφοριακή αξία. Αυτό πρέπει να αξιολογείται υπό το πρίσμα της αξίας των πληροφοριών για κάθε τρίτο που ενδιαφέρεται για το εξαχθέν υλικό και όχι για έναν τυπικό χρήστη της συλλογής⁷².

Επιπλέον, το υλικό της βάσης δεδομένων πρέπει να είναι διευθετημένο με «συστηματικό ή μεθοδικό τρόπο»⁷³. Η οργάνωση αυτή αρκεί να είναι έστω και στοιχειώδης, παραδείγματος χάριν μπορεί να είναι εξαιρετικά απλή ή εντελώς αυτονόητη (πχ αλφαβητικά). Η απαίτηση της συστηματικής ή μεθοδικής οργάνωσης περιορίζει περαιτέρω τον αριθμό των βάσεων δεδομένων που μπορούν να προστατευτούν. Έχει κριθεί νομολογιακά ότι η βάση δεδομένων πρέπει να διαθέτει κάποια τεχνικά μέσα ή άλλες μεθόδους ταξινόμησης, όπως ηλεκτρομαγνητικοί μέθοδοι (αιτιολογική σκ. 13 Οδηγίας), ευρετήριο ή πίνακα περιεχομένων, τα οποία επιτρέπουν την ανάκτηση κάθε ανεξάρτητου υλικού που περιέχεται στη βάση δεδομένων⁷⁴. Με άλλα λόγια, η διάταξη πρέπει να είναι λογική, βολική και τακτική, να ακολουθεί ορισμένους κανόνες και να είναι κατανοητή από τους χρήστες⁷⁵. Το κριτήριο της συστηματικής ή μεθοδικής διευθέτησης ωστόσο δεν πρέπει να συγχέεται με το κριτήριο της πρωτοτυπίας.

---

⁷⁰ E. Declaye, "The Legal Protection of Databases_ A Comparative Analysis"-Edward Elgar Pub, 2008, σελ. 65-67

⁷¹ Βλ. C- 490/2014, *Freistaat Bayern v Verlag Esterbauer GmbH*, 2014, γνωστή και ως υπόθεση "Βαυαρικοί χάρτες", το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ) εξέδωσε μια απόφαση-ορόσημο σχετικά με την προστασία των βάσεων δεδομένων βάσει της οδηγίας για τις βάσεις δεδομένων. Στην υπόθεση αυτή, το *Freistaat Bayern*, ένα γερμανικό κρατίδιο, ισχυρίστηκε ότι κατείχε το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας επί μιας σειράς χαρτών της επικράτειάς του και ότι η εναγόμενη, η *Verlag Esterbauer*, είχε παραβιάσει το εν λόγω δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας εκδίδοντας έναν ταξιδιωτικό οδηγό που περιλάμβανε τμήματα των χαρτών. Η *Verlag Esterbauer* υποστήριξε ότι οι χάρτες δεν προστατεύονταν από το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας, διότι αποτελούσαν στην πραγματικότητα μια βάση δεδομένων και, ως εκ τούτου, δικαιούνταν προστασίας μόνο βάσει της οδηγίας για τις βάσεις δεδομένων.

⁷² παρ. 27 υπόθεσης C-490/14, *Freistaat Bayern v Verlag Esterbauer GmbH*, 2014

⁷³ Αιτιολογική σκ. 21.

⁷⁴ *Football Fixtures v ΟΠΑΠ*, υποσ. 30

⁷⁵ E. Declaye, ό.π., σελ. 65-67

1.5 Η προστασία βάσεων δεδομένων μέσω του ειδικού sui generis δικαιώματος του κατασκευαστή- Ερμηνεία του Ειδικής Φύσεως Δικαιώματος

A) Δικαιούχοι προστασίας- Το πρόσωπο του κατασκευαστή της βάσης δεδομένων

Ολόκληρο το δίκαιο προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας στηρίζεται στην θεμελιώδη αρχή προστασίας του δημιουργού ενός έργου. Το sui generis δικαίωμα του κατασκευαστή δεν αποσκοπεί στην προστασία ούτε ενός δημιουργού ούτε ενός έργου, αλλά του κατασκευαστή- επενδυτή σε μια βάση δεδομένων που μπορεί να μην αποτελεί καν 'έργο' κατά την έννοια της προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας⁷⁶. Η προστασία της βάσης δεδομένων παρέχεται στο πρόσωπο που είναι ο κατασκευαστής της βάσης δεδομένων, το πρόσωπο δηλαδή που επένδυσε στην δημιουργία της και την εκμεταλλεύεται. Έτι περαιτέρω, το sui generis δικαίωμα προστατεύει τον επενδυτή σε βάση δεδομένων, στο μέτρο όμως που η δράση του συντελεί στην απόκτηση εμπορικού ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος από την Κοινότητα στο σύγχρονο ψηφιακό περιβάλλον⁷⁷ με την δημιουργία 'σύγχρονων συστημάτων αποθήκευσης και ανάκτησης πληροφοριών'.

Ο κατασκευαστής πρέπει να είναι υπήκοος κράτους μέλους ή να έχει την συνήθη διαμονή του στο έδαφος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας⁷⁸. Η Οδηγία αφήνει ανοιχτό το ενδεχόμενο να συμπεριληφθούν και κατασκευαστές βάσεων δεδομένων από τρίτες χώρες στο πεδίο εφαρμογής του δικαιώματος χρήσης βάσεων δεδομένων. Σύμφωνα με το άρθρο 11 παράγραφος 3 της παρούσας Οδηγίας, παρέχεται στο Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης η εξουσία να επεκτείνει το δικαίωμα χρήσης βάσεων δεδομένων σε υπηκόους ή κατοίκους τρίτων χωρών βάσει ειδικών συμφωνιών. Ωστόσο, η επέκταση αυτή θα χορηγείται μόνο εάν οι εν λόγω τρίτες χώρες προσφέρουν ανάλογη προστασία σε βάσεις δεδομένων που παράγονται από υπηκόους των κράτους μέλους ή προσώπων που έχουν τη συνήθη διαμονή τους στην επικράτεια της Κοινότητας⁷⁹.

Με το άρθρ. 45Α παρ. 1 του Ν. 2121/1993 μεταφέρθηκε στην ελληνική έννομη τάξη η αιτιολογική σκέψη 41 της Οδηγίας και επιχειρήθηκε ένας εννοιολογικός προσδιορισμός της έννοιας του κατασκευαστή βάσεων δεδομένων. Σύμφωνα με την διάταξη αυτή, κατασκευαστής ορίζεται *"το φυσικό ή νομικό πρόσωπο που λαμβάνει την πρωτοβουλία και*

---

⁷⁶ Η κρατούσα άποψη στην Ελλάδα υποστηρίζει ότι ειδικό δικαίωμα του κατασκευαστή αποτελεί ένα επιπλέον συγγενικό δικαίωμα, όμως το ειδικό δικαίωμα απολαμβάνει και ο δικαιούχος σε βάση δεδομένων που δεν αποτελεί "έργο" με βάση το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας, κάτι που δεν συμβαίνει με τα υπόλοιπα συγγενικά δικαιώματα. βλ. Μαρίνο Π. "Παραχώρηση χρήσης βάσεων δεδομένων", σελ. 22

⁷⁷ Προοίμιο Οδηγίας, παρ. 10 και 11, βλ. και απόφαση ΒΗΒ, παρ. 30

⁷⁸ άρθρο 11 Οδηγίας 96/6/ΕΚ

⁷⁹ Αιτιολογική σκ. 56 Οδηγίας 96/9/ΕΚ.

επωμίζεται τον κίνδυνο των επενδύσεων”⁸⁰. Ο κατασκευαστής φέρει επίσης το βάρος της απόδειξης⁸¹. Στην περίπτωση που μεμονωμένα και ανεξάρτητα μεταξύ τους φυσικά πρόσωπα αναλαμβάνουν ταυτόχρονα την πρωτοβουλία και τον κίνδυνο της ουσιώδους επένδυσης για καθεμία από τις δραστηριότητες αυτές χωριστά, τότε δικαιούχοι του δικαιώματος ειδικής φύσης είναι ταυτόχρονα περισσότερα πρόσωπα τα οποία συμμετείχαν με σημαντικές επενδύσεις στα επιμέρους στάδια της διαδικασίας κατασκευής ολοκληρωμένων πληροφοριακών συνόλων⁸². Επιπλέον, όταν μια βάση δεδομένων δημιουργείται από εργαζόμενο στο πλαίσιο της απασχόλησής του, τότε ο εργοδότης θεωρείται ως ο δημιουργός της βάσης δεδομένων, με την επιφύλαξη τυχόν αντίθετης συμφωνίας⁸³.

Β) Σκοπός και περιεχόμενο της προστασίας του ειδικής φύσεως δικαιώματος που παρέχεται βάσει της οδηγίας 96/9/ΕΚ.

Το εν λόγω δικαίωμα, το οποίο αποτελεί παγκόσμια πρωτοτυπία⁸⁴, είναι ένα αποκλειστικό, οιονεί εμπράγματο δικαίωμα, αμιγώς περιουσιακής φύσης⁸⁵ που ανήκει στον κατασκευαστή μιας βάσης δεδομένων. Προϋπόθεση για να συντρέξει το δικαίωμα ειδικής φύσης του κατασκευαστή είναι α) η ύπαρξη βάσης δεδομένων, β) η “ουσιώδης ποσοτική ή ποιοτική επένδυση” και γ) η χρησιμοποίηση της επένδυσης αυτής για την κατασκευή της ίδιας της βάσης δεδομένων. Σχετικά με την έννοια της βάσης δεδομένων, αυτή δόθηκε παραπάνω (υπό 1.3). Σχετικά με την δεύτερη προϋπόθεση, το *sui generis* δικαίωμα επιτρέπει στον κατασκευαστή μιας βάσης δεδομένων να εμποδίζει την *χωρίς άδεια εξαγωγή ή/και επαναχρησιμοποίηση του συνόλου ή ουσιώδους μέρους του περιεχομένου της βάσης δεδομένων*⁸⁶, εφόσον καταδεικνύεται *ουσιώδης ποιοτική ή ποσοτική επένδυση κατά την απόκτηση, τον έλεγχο ή η την παρουσίαση του περιεχομένου της βάσης δεδομένων*⁸⁷. Η επένδυση δεν απαιτείται να είναι αμιγώς χρηματική αλλά καλύπτεται και κάθε είδους “επένδυση ανθρωπίνων πόρων” όπως η δαπάνη χρόνου ή η καταβολή φυσικής ή πνευματικής προσπάθειας⁸⁸. Το στάδιο εξέτασης επομένως είναι διττό: πρώτα θα διαπιστωθεί αν υπήρξε οποιουδήποτε είδους επένδυση και μετά θα εξεταστεί η επένδυση

⁸⁰ Αιτιολογική σκ. 41 Οδ. 96/9/ΕΚ, αναλαμβάνει σωρευτικά.

⁸¹ Αιτιολογική σκ. 54 Οδ. 96/9/ΕΚ.

⁸² Συνοδινού Τ.-Ε., ό.π., σελ. 73

⁸³ Αρθ. 14 παρ. 2, the Copyright and Rights in Databases Regulations 1997, διαθέσιμο και <https://www.legislation.gov.uk/ukxi/1997/3032/regulation/14>

⁸⁴ Tian, Y., ‘Reform of existing database legislation and future database legislation strategies: towards a better balance in the database law’, Rutgers Computer & Tech., 2005

⁸⁵ *Idem*, σελ. 51

⁸⁶ Αιτ. σκέψη 41 Οδ. 96/9/ΕΚ.

⁸⁷ άρθ. 7 παρ. 1 Οδ. 96/9/ΕΚ.

⁸⁸ Αιτ. σκέψη 40 Οδ. 96/9/ΕΚ.

αυτή, ώστε να διαφανεί αν είναι και “ουσιώδης”. Ούτως, η προσβολή συνίσταται όταν το μέρος που εξάγεται ή επαναχρησιμοποιείται προκαλεί ζημία στον δημιουργό της βάσης δεδομένων, δηλαδή βλάπτει την επένδυσή του⁸⁹.

Το ειδικής φύσης δικαίωμα παρέχει επίσης στον κατασκευαστή μια δέσμη αποκλειστικών δικαιωμάτων που μπορούν να μεταβιβαστούν, να εκχωρηθούν ή να παραχωρηθούν δωρεάν με συμβατική άδεια⁹⁰. Το *sui generis* δικαίωμα βρίσκεται στα όρια μεταξύ διανοητικής ιδιοκτησίας και δικαίου του αθέμιτου ανταγωνισμού⁹¹. Η S.V. Lewinski παρουσιάζει τέσσερα επιχειρήματα για να αποδείξει ότι το δικαίωμα *sui generis* δεν αποτελεί μορφή αθέμιτου ανταγωνισμού. Το δικαίωμα *sui generis* παρέχει προστασία τόσο έναντι ανταγωνιστών όσο και έναντι μη ανταγωνιστών, είναι ένα αποκλειστικό δικαίωμα που παρέχει προστασία ανεξάρτητα από το αν η εν λόγω πράξη διαπράχθηκε με τρόπο που θεωρείται αθέμιτος, μπορεί να χρησιμοποιηθεί τόσο για την πρόληψη πιθανών παραβάσεων όσο και για την αναζήτηση αποζημίωσης μετά την τέλεση της παράβασης, σε αντίθεση με το δόγμα του αθέμιτου ανταγωνισμού που εφαρμόζεται συνήθως μόνο μετά την τέλεση της παράβασης και τέλος έχει καθορισμένη διάρκεια προστασίας, η οποία καθορίζεται εκ των προτέρων⁹². Τα επιχειρήματα του Quaedvlieg συμπληρώνουν τα επιχειρήματα της Von Lewinski και τονίζουν περαιτέρω ότι το δικαίωμα *sui generis* ανήκει στα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας και όχι στον αθέμιτο ανταγωνισμό⁹³. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι το δικαίωμα *sui generis* αποσκοπεί στην προστασία ενός συγκεκριμένου αντικείμενου, ήτοι των βάσεων δεδομένων, και το πεδίο εφαρμογής του και ο κάτοχος του δικαιώματος έχει καθοριστεί εκ των προτέρων. Αντίθετα, το δίκαιο του αθέμιτου ανταγωνισμού επικεντρώνεται στην προστασία από πράξεις που αντιβαίνουν τις ορθές εμπορικές πρακτικές, ανεξάρτητα από το συγκεκριμένο αντικείμενο⁹⁴.

Από την άλλη πλευρά όμως, το δικαίωμα *sui generis* σχετίζεται με το δίκαιο του αθέμιτου ανταγωνισμού διότι αποσκοπεί στην προστασία από την αθέμιτη ιδιοποίηση της επένδυσης ενός κατασκευαστή σε μια βάση δεδομένων. Η δημιουργία του δικαιώματος *sui generis* υποκινήθηκε εν μέρει από την ανησυχία ότι οι ανταγωνιστές θα μπορούσαν να

---

⁸⁹ αιτ. σκέψη 42 Οδ. 96/9/ΕΚ.

⁹⁰ άρθρ. 7 παρ. 3 Οδ. 96/9/ΕΚ.

⁹¹ Καλλινίκου Δ., “Πνευματική Ιδιοκτησία και συγγενικά δικαιώματα”, Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα, 2008, 3η έκδοση, σελ. 90, η οποία θεωρεί ότι δεν κατατάσσεται ούτε στο δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας ούτε στα συγγενικά δικαιώματα.

⁹² Beunen, A. C., “Protection for databases : the European Database Directive and its effects in the Netherlands, France and the United Kingdom”, Universiteit Leiden, 2007, σελ. 14

⁹³ A.A. Quaedvlieg, “Review of M.M. Walter (red.)”, *Europäisches Urheberrecht Kommentar*, Wien/New York: Springer 2001, AMI 2003/3, σελ. 91-93.

⁹⁴ Beunen, A. C., ό.π, σελ. 15

επωφεληθούν από τις επενδύσεις που έκαναν οι κατασκευαστές βάσεων δεδομένων χωρίς να επιβαρυνθούν με το ίδιο κόστος⁹⁵. Αυτό θα μπορούσε να θεωρηθεί ως μια αθέμιτη πρακτική που θα έβλαπτε την ανταγωνιστική θέση του κατασκευαστή της βάσης δεδομένων. Προβλέπεται όμως ρητά ότι το δικαίωμα *sui generis* δεν πρέπει να διευκολύνει την κατάχρηση δεσποζουσας θέσης και να θίγει τους κανόνες ανταγωνισμού⁹⁶.

Τέλος, αν και παρουσιάζει κοινά χαρακτηριστικά με τα συγγενικά δικαιώματα, καθώς παρέχει αποκλειστικές εξουσίες που είναι οριοθετημένες εννοιολογικά και περιορισμένες χρονικά, εντούτοις διαφέρει καθώς προϋποθέτει την ύπαρξη επένδυσης⁹⁷. Η Οδηγία δίνει την εντύπωση ότι αυτό που προστατεύεται είναι μόνο η επένδυση και όχι το περιεχόμενο (έργα, δεδομένα ή υλικά). Οι αιτιολογικές σκ. 45 και 46 της παρούσας Οδηγίας επισημαίνουν ότι το δικαίωμα *sui generis* δεν αποτελεί επέκταση της προστασίας του δικαιώματος της πνευματικής ιδιοκτησίας σε απλά πραγματικά στοιχεία ή δεδομένα και ότι το *sui generis* δικαίωμα δεν θα πρέπει να οδηγεί στην δημιουργία ενός νέου δικαιώματος επί των ίδιων των έργων, δεδομένων ή υλικού.

B1) Ουσιώδης ποσοτική ή ποιοτική επένδυση του κατασκευαστή

Η Οδηγία δεν προσδιορίζει τον όρο “επένδυση”. Ωστόσο, από μια περίληψη των αιτιολογικών σκέψεων 7, 39 και 40 της παρούσας Οδηγίας εξάγεται το συμπέρασμα ότι ο όρος αυτός μπορεί να εξετάζεται με οικονομικά κριτήρια, υλικά κριτήρια ή με το κριτήριο της καταβολής προσπάθειας, χρόνου και ενέργειας του κατασκευαστή. “Ποιοτική” επένδυση θα είναι κατά κανόνα η επένδυση που αφορά σε “χρόνο, προσπάθεια και ενέργεια”, ενώ “ποσοτική” θα είναι η επένδυση που αφορά σε διάθεση “οικονομικών πόρων”⁹⁸. Ωστόσο, η επένδυση θα πρέπει να τοποθετείται σε επαγγελματικό και όχι σε ερασιτεχνικό ή άλλο πλαίσιο, αφού σκοπός του *sui generis* δικαιώματος είναι να προστατευτούν “οικονομικές και επαγγελματικές επενδύσεις”⁹⁹. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι κρατικές βάσεις δεδομένων. Δεν είναι σαφές από το κείμενο της Οδηγίας εάν οι κρατικές βάσεις δεδομένων μπορούν να προστατευτούν από το *sui generis* δικαίωμα καθώς δεν στοιχειοθετείται το κριτήριο της οικονομικής επένδυσης από πλευράς κράτους, ωστόσο η απασχόληση ενός

⁹⁵ Σε συνδυασμό με τα όσα αναφέρθηκαν ανωτέρω στην απόφαση Feist, η πολιτική πίσω από τη θέσπιση της Οδηγίας δείχνει να ήταν καθαρά οικονομική.

⁹⁶ αιτ. σκέψη 47

⁹⁷ Διπλωματική Εργασία της Σταπατόρη Δ. με θέμα “Οι βάσεις δεδομένων και η προστασία τους από το δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας”, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Νομική Σχολή, Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών, Τομέας Εμπορικού και Οικονομικού Δικαίου, 2016, σελ. 48.

⁹⁸ Προοίμιο Οδηγίας 96/9/ΕΚ, παρ. 40

⁹⁹ Προοίμιο Οδηγίας 96/9/ΕΚ, παρ. 39

αριθμού εργαζομένων και η παροχή τεχνικού εξοπλισμού μπορεί να χαρακτηριστούν ως ανθρώπινη και υλική επένδυση αντίστοιχα.

Σε κάθε περίπτωση η επένδυση πρέπει να είναι “ουσιώδης”. Ο ουσιώδης χαρακτήρας της επένδυσης κρίνεται με ποσοτικά ή ποιοτικά κριτήρια. Η ουσιώδης επένδυση του κατασκευαστή, αυτή καθ’ εαυτή, αποτελεί έμμεσο αντικείμενο προστασίας, ενώ άμεσο αντικείμενο προστασίας αποτελεί το αποτέλεσμα της ουσιώδους επένδυσης, δηλ. το πληροφοριακό σύνολο έργων ή στοιχείων¹⁰⁰. Εν συνέχεια, το τελικό αντικείμενο προστασίας συγκεκριμενοποιείται στο σύνολο ή ουσιώδες μέρος των περιεχομένων της βάσης δεδομένων που παρουσιάζει ουσιώδη επένδυση.

Επιπλέον, το «ουσιώδες» της επένδυσης είναι μία ασαφής έννοια η οποία δεν ορίζεται από τον εθνικό ή κοινοτικό νομοθέτη κατ’ αναλογία προς την έννοια της πρωτοτυπίας του δικαίου πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ερμηνεία και εννοιολογική εξειδίκευση του κριτηρίου προστασίας ανατίθεται στις δικαστικές αρχές εξετάζοντας κατά περίπτωση¹⁰¹. Κατά την εκτίμηση του ουσιώδους ή μη της επένδυσης από τα δικαστήρια, αναδεικνύεται η ανάγκη εξισορρόπησης των αντικρουόμενων συμφερόντων μεταξύ των κατασκευαστών, των ανταγωνιστών και των χρηστών¹⁰². Τα ετερόκλητα συμφέροντα συνίστανται για τους ανταγωνιστές στη δημιουργία καινοτόμων προϊόντων με προστιθέμενη αξία ενώ για τους κατασκευαστές στην απόκτηση κέρδους για απόσβεση των επενδύσεων τους. Συνεκτιμάται όμως νομολογιακά και η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων των χρηστών, όπως το δικαίωμα στην πληροφόρηση το οποίο δεν μπορεί να θεωρείται υποδεέστερο των υπολοίπων¹⁰³.

Η μέθοδος αξιολόγησης της ύπαρξης σημαντικής επένδυσης σε μια βάση δεδομένων μπορεί να θεωρηθεί επαρκές μέτρο για την αποτροπή του περιορισμού του ελεύθερου ανταγωνισμού στην αγορά βάσεων δεδομένων¹⁰⁴. Οι ανταγωνιστές δεν εμποδίζονται αθέμιτα να χρησιμοποιούν δεδομένα που έχουν συλλεχθεί ή οργανωθεί χωρίς σημαντική επένδυση πόρων, ενώ παράλληλα παρέχεται προστασία στους κατασκευαστές που έχουν επενδύσει σημαντικά στη δημιουργία και την εκμετάλλευση βάσεων δεδομένων. Επιπλέον,

---

¹⁰⁰ Συνοδινού Τ.-Ε., ό.π., σελ. 74

¹⁰¹ British Horseracing Board Ltd v William Hill Organization Ltd, 2005, η ουσιαστική επένδυση συνίσταται στην δημιουργία της βάσης δεδομένων καθώς κοστίζει 4 εκατομμύρια £ ετησίως για τη λήψη των δεδομένων, έλεγχο και παρουσίαση. Επιπλέον, συνεκτιμήθηκε η συντήρηση της βάσης δεδομένων, οι εργαζόμενοι και εκτενές λογισμικό υπολογιστών, βλ. και Fixtures v ΟΠΑΠ, παρ. 44

¹⁰² Απόφαση ΔΕΕ- 762/19, CV- Latvia Online, Αιτιολογική σκ. 41 της απόφασης και σκέψη 41 των προτάσεων του Εισαγγελέα

¹⁰³ Αιτιολογική σκέψη 42 της απόφασης ΔΕΕ- 762/19.

¹⁰⁴ Westcamp G., “Balancing database sui generis right protection with european monopoly control under art. 82 E.C., European Competition Law Review, 2001

έχει κριθεί νομολογιακά ότι η επένδυση πρέπει να αποτελεί μέρος της κύριας επιχειρηματικής δραστηριότητας του κατασκευαστή¹⁰⁵. Η απαίτηση αυτή διασφαλίζει ότι η προστασία παρέχεται μόνο σε βάσεις δεδομένων που έχουν δημιουργηθεί από κατασκευαστές οι οποίοι ασχολούνται κυρίως με τη δημιουργία και την εκμετάλλευση βάσεων δεδομένων¹⁰⁶. Η απαίτηση αυτή αποτρέπει την προστασία των βάσεων δεδομένων που δημιουργούνται από κατασκευαστές οι οποίοι δημιουργούν βάσεις δεδομένων ως δευτερεύουσα ή τυχαία δραστηριότητα. Επιπλέον, η απαίτηση ότι ο σκοπός της βάσης δεδομένων πρέπει να είναι η εμπορική εκμετάλλευση της βάσης δεδομένων διασφαλίζει ότι η προστασία παρέχεται μόνο σε βάσεις δεδομένων που δημιουργούνται με πρόθεση εμπορικής εκμετάλλευσης. Η απαίτηση αυτή εμποδίζει την προστασία των βάσεων δεδομένων που δημιουργούνται για ερευνητικούς ή ακαδημαϊκούς σκοπούς.

Από την άλλη πλευρά όμως, η έννοια της ουσιώδους επένδυσης είναι δύσκολα επαληθεύσιμη από έναν δυνητικό χρήστη και δεν εξασφαλίζει ίδια αποτελέσματα ακόμα και όταν παρουσιάζονται τα ίδια σύνολα δεδομένων. Ως εκ τούτου, σύμφωνα με την πρόσφατη μελέτη της ΕΕ του 2018 υποστηρίχθηκε ότι, "η έννοια της "σημαντικής" επένδυσης είναι μία από τις πιο προβληματικές διατάξεις της Οδηγίας για τις βάσεις δεδομένων, με πολωμένες θέσεις μεταξύ των ενδιαφερομένων μερών"¹⁰⁷.

B2) Οι έννοιες απόκτηση, έλεγχος, παρουσίαση

Η ουσιώδης επένδυση πρέπει να έχει καταβληθεί σε συγκεκριμένα στάδια της κατασκευής της βάσης δεδομένων, ήτοι κατά την απόκτηση, δηλαδή την συλλογή των δεδομένων, τον έλεγχο, δηλαδή την επαλήθευση και την εξακρίβωση της ορθότητας των

---

¹⁰⁵ Το ΔΕΕ έχει κρίνει χαρακτηριστικά ότι για το ουσιώδες της επένδυσης δεν προσμετράται το αρχικό κόστος δημιουργίας των δεδομένων που συνιστούν το περιεχόμενο της βάσης επειδή θεωρείται προπαρασκευαστική ενέργεια. Απόφαση ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως) C-444/02 Fixtures Marketing Ltd κατά ΟΠΑΠ, 2004, σκ. 47.

¹⁰⁶ Το Δικαστήριο, έμμεσα, φαίνεται να υιοθετεί την θεωρία ολλανδικής καταγωγής "spin off" ότι στην εν λόγω υπόθεση υπήρχε μία βάση παρά-προϊόν άλλης δραστηριότητας και δεν δικαιολογείται η επιπλέον χορήγηση δικαιώματος υπέρ των κατασκευαστών της, περιορίζοντας σημαντικά το εύρος προστασίας των δικαιωμάτων. Βλ. και Κανελλοπούλου - Μπότη Μ./ Μπουχάγιαρ Γ., ό.π. Βλέπε όμως και Edwards J., ό.π, σελ. 254 που πιστεύει ότι η υιοθέτηση της spin-off theory είναι θετική για το κοινό καθώς αν ένα πρόσωπο μπορούσε να δημιουργεί τα δεδομένα και έπειτα να τα μονοπωλεί, θα στερούσε από το κοινό χρήσιμες πληροφορίες. Πάντως, οι κατασκευαστές που είναι και δημιουργοί των περιεχομένων μπορούν να τύχουν της προστασίας του δικαιώματος εφόσον αποδείξουν ότι η επένδυση που καταβλήθηκε για την δημιουργία των βάσεων περιεχομένων ήταν ανεξάρτητη και αυτοτελής από την επένδυση για την απόκτηση, τον έλεγχο και την παρουσίαση του περιεχομένου.

¹⁰⁷ R. Fischer, J. Chicot, A. Domini, M. Misojčić, G. Bodea, K. Karanikolova, A. Radauer, M. Calatrava Moreno, A. Gkogka, L. Bently and E. Derclaye, Study in Support of the Evaluation of the Database Directive 96/9 on the legal protection of databases, Final report, DG Connect, 2018, available at <https://op.europa.eu/en/publicationdetail/-/publication/5e9c7a51-597c-11e8-ab41-01aa75ed71a1> , p. 9

περιεχομένων της βάσης, και την παρουσίαση, δηλαδή την οργάνωση των πληροφοριών. Περαιτέρω ερμηνεία των σταδίων αυτών έχει δοθεί από το ΔΕΕ μέσα από χαρακτηριστικές σημαίνουσες αποφάσεις. Επιπλέον, το κρίσιμο στοιχείο που διευκρινίστηκε με την πρόσφατη νομολογία του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων είναι ότι, προκειμένου να προστατευτεί το περιεχόμενο της βάσης δεδομένων από το ειδικό δικαίωμα του κατασκευαστή, πρέπει η ουσιαστική επένδυση να αφορά την ίδια την βάση δεδομένων.

Απόκτηση: Το ΔΕΕ κλήθηκε να δώσει απάντηση στο ερώτημα αν στην έννοια της απόκτησης των δεδομένων περιλαμβάνεται και η δημιουργία τους¹⁰⁸. Αφορμή στάθηκε η αγωγή που άσκησαν οργανισμοί διαχείρισης αθλητικών δεδομένων εναντίον τρίτων εταιρειών στοιχημάτων που, χωρίς να λάβουν προηγούμενη άδειά τους, χρησιμοποιούσαν τους καταλόγους τους στα δελτία στοιχημάτων τους. Με τέσσερις δικαστικές αποφάσεις το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων εφάρμοσε αυστηρή ερμηνεία των προϋποθέσεων της Οδηγίας¹⁰⁹.

Ως προς τη βάση δεδομένων του **British Horseracing Board Ltd v. William Hill Organization Ltd**¹¹⁰, το Δικαστήριο τόνισε ότι η έννοια "απόκτηση" αναφέρεται στους πόρους που χρησιμοποιούνται για την αναζήτηση υφιστάμενων δεδομένων και τη συλλογή τους για την κατασκευή μιας βάσης δεδομένων, αποκλείοντας την προστασία για τις επενδύσεις που έγιναν για τη δημιουργία των δεδομένων της βάσης δεδομένων¹¹¹. Το Δικαστήριο βασίστηκε δηλαδή στην αυστηρή εφαρμογή της διάταξης της Οδηγίας "... εφόσον η απόκτηση, ο έλεγχος ή η παρουσίαση του περιεχομένου της βάσης δεδομένων καταδεικνύουν ουσιαστική..." και επέμεινε ότι η "απόκτηση", ο "έλεγχος" και η "παρουσίαση" του περιεχομένου αναφέρονται στην ενσωμάτωσή του στη βάση δεδομένων και όχι στην δημιουργία του, ώστε να εισαχθεί αργότερα στην βάση δεδομένων¹¹². Αυτό συμβαίνει επειδή "ο σκοπός της προστασίας βάσει του ειδικής φύσεως δικαιώματος συνίσταται στην ενθάρρυνση της δημιουργίας συστημάτων αποθήκευσης και επεξεργασίας υφιστάμενων πληροφοριών και όχι της δημιουργίας

---

¹⁰⁸ Για το ΔΕΕ οι επενδύσεις που καταβάλλονται για τη δημιουργία των δεδομένων θεωρούνται ως παρασκευαστική πράξη της κατασκευής της βάσης δεδομένων και δεν λαμβάνονται υπόψη για τη χορήγηση του *sui generis* δικαιώματος, ενόψει του σκοπού της προστασίας που είναι η ενθάρρυνση της δημιουργίας συστημάτων αποθήκευσης και επεξεργασίας υφιστάμενων πληροφοριών και όχι της δημιουργίας στοιχείων δυνάμενων να συγκεντρωθούν κατόπιν σε μια βάση δεδομένων.

¹⁰⁹ C-203/02 *British Horseracing Board Ltd v. William Hill*, -338/02 *Fixtures Marketing Ltd v. Svenska Spel Ab*, C-338/02 *Fixtures Marketing Ltd v Organismos Prognostikon Agonon Podosfairou EG*, c- 444/02 *Fixtures Marketing Ltd v Oy Veikkaus Ab*

¹¹⁰ Η υπόθεση αυτή αφορούσε την διαμάχη μεταξύ μιας επιτροπής ιπποδρομιών και ενός πρακτορείου στοιχημάτων σχετικά με τη χρήση πληροφοριών από βάσεις δεδομένων ιπποδρομιών.

¹¹¹ C-203/02 *British Horseracing Board Ltd v. William Hill*, 2004, παρ. 31, βλ. και λ. Κανελλοπούλου - Μπότη Μ., ό.π, σελ. 338 επ.

¹¹² Ε. Παπακωνσταντίνου, σελ. 315, ό.π.

στοιχείων που θα συγκεντρωθούν κατόπιν σε μια βάση δεδομένων”¹¹³. Κριτήριο επομένως αποτελεί η κατασκευή της βάσης δεδομένων αυτής καθ’ εαυτής¹¹⁴. Αυτή η απόφαση του Δικαστηρίου δημιούργησε τις συνθήκες για υγιή ανταγωνισμό στην αγορά, απελευθερώνοντας ουσιαστικά την πρόσβαση σε κάθε περιεχόμενο βάσης δεδομένων που δεν πληρεί τα κριτήρια της ουσιαστικής επένδυσης σε ‘αυτήν καθεαυτήν’ την βάση δεδομένων.

Στην υπόθεση **Fixtures Marketing Ltd v OPAP**¹¹⁵ και στην υπόθεση **Fixtures Marketing Ltd v Svenska Spel Ab**¹¹⁶ το Δικαστήριο επεσήμανε ότι μια επένδυση που συνδέεται με την ‘απόκτηση’ περιεχομένου θα αναφέρεται στα “μέσα που χρησιμοποιούνται για την αναζήτηση υφιστάμενων στοιχείων και την συγκέντρωσή τους στην εν λόγω βάση. Η έννοια αυτή δεν περιλαμβάνει τα μέσα που χρησιμοποιούνται για την δημιουργία των στοιχείων που συνιστούν το περιεχόμενο μιας βάσης δεδομένων¹¹⁷”.

Το ΔΕΕ διευκρίνισε ότι η διαδικασία προσδιορισμού των ημερομηνιών, των ωρών και των ζευγαριών των ομάδων που συμμετέχουν σε ποδοσφαιρικούς αγώνες αντιστοιχούν σε επένδυση συνδεδεμένη με τη δημιουργία των δεδομένων που περιέχονται στην επίμαχη βάση και δεν μπορεί συνεπώς να ληφθεί υπόψη στο πλαίσιο του άρθρου 7, παράγραφος 1, της Οδηγίας. Το Δικαστήριο διευκρίνισε επίσης ότι η Οδηγία δεν δημιουργεί δικαίωμα ιδιοκτησίας επί των ίδιων των δεδομένων, αλλά επί της επιλογής και της διάταξης των δεδομένων εντός της βάσης δεδομένων¹¹⁸.

Η ερμηνεία του όρου "απόκτηση" στο πλαίσιο των βάσεων δεδομένων που δημιουργούνται από μηχανές, ιδίως με τα συστήματα IoT, είναι κρίσιμη, διότι επηρεάζει το νομικό πλαίσιο που περιβάλλει την κυριότητα και την προστασία των δεδομένων αυτών. Το ζήτημα αυτό αναδείχθηκε στις αποφάσεις της Fixtures Marketing LTD, οι οποίες διερεύνησαν τη διάκριση μεταξύ της "αναζήτησης και συλλογής" δεδομένων και της "δημιουργίας" δεδομένων, καθώς και το κατά πόσον η σχετική επένδυση μπορεί να θεωρηθεί ως "απόκτηση" δεδομένων. Η ερμηνεία του όρου "απόκτηση" καθίσταται σημαντική, διότι

---

¹¹³ Απόφαση Fixtures v ΟΠΑΠ, παρ. 40, και απόφαση British Horseracing Board Ltd v. William Hill, 2004, παρ. 31

¹¹⁴ Απόφαση Fixtures v ΟΠΑΠ, παρ. 39

¹¹⁵ Στην υπόθεση αυτή η ΟΠΑΠ (Ελλάδα) χρησιμοποιούσε προγράμματα αγώνων της Fixtures Ltd στα δελτία στοιχημάτων της χωρίς προηγούμενη άδεια.

¹¹⁶ Η υπόθεση αυτή αφορούσε μια διαφορά μεταξύ μιας εταιρείας που διαχειρίζεται και αδειοδοτεί δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας σε ποδοσφαιρικούς αγώνες και μιας σουηδικής εταιρείας τυχερών παιχνιδιών που προσφέρει στοιχήματα για την έκβαση ποδοσφαιρικών αγώνων και προς τούτο, αναπαράγει στα δελτία παιγνίων που χρησιμοποιεί δεδομένα σχετικά με τους αγώνες αυτούς.

¹¹⁷ Απόφαση Fixtures v ΟΠΑΠ, παρ. 53

¹¹⁸ C-338/02 Fixtures Marketing Ltd v. Svenska Spel Ab, 2004, αιτιολογικές σκέψεις 23, 24, 31, 33-35, 37.

καθορίζει κατά πόσον η οντότητα ή ο οργανισμός που επενδύει στην ανάπτυξη ή τη λειτουργία συστημάτων IoT μπορεί να διεκδικήσει την κυριότητα ή τον έλεγχο των δεδομένων που παράγονται από τα εν λόγω συστήματα. Εάν η επένδυση θεωρηθεί ως πράξη απόκτησης δεδομένων, αυτό συνεπάγεται ότι η οντότητα έχει δικαίωμα ιδιοκτησίας επί των δεδομένων και μπορεί να ασκεί έλεγχο στη χρήση και τη διάδοσή τους. Από την άλλη πλευρά, εάν η επένδυση θεωρείται ως δημιουργία δεδομένων, υποδηλώνει ότι τα δεδομένα μπορεί να μην υπόκεινται σε δικαιώματα ιδιοκτησίας ή αποκλειστικό έλεγχο από την οντότητα που τα δημιούργησε. Η νομική αβεβαιότητα προκύπτει επειδή μπορούν να χρησιμοποιηθούν διαφορετικές λογικές και προοπτικές σε σχέση με τα δεδομένα που παράγονται από μηχανές. Η ερμηνεία μπορεί να εξαρτάται από τα ειδικά χαρακτηριστικά της εν λόγω βάσης δεδομένων και το υποκείμενο νομικό πλαίσιο στη σχετική δικαιοδοσία. Ως αποτέλεσμα, δεν υπάρχει ενιαία συναίνεση σχετικά με το πεδίο εφαρμογής του δικαιώματος *sui generis* σε σχέση με τα δεδομένα που παράγονται από μηχανές. Καθώς η τεχνολογία εξελίσσεται και η χρήση των συστημάτων IoT γίνεται ευρύτερα διαδεδομένη, η αποσαφήνιση του νομικού πλαισίου και η θέσπιση σαφών κατευθυντήριων γραμμών για την κυριότητα και την προστασία των δεδομένων που παράγονται από μηχανές θα αποκτούν ολοένα και μεγαλύτερη σημασία.

Έλεγχος: Ο όρος “έλεγχος” στο πλαίσιο μιας βάσης δεδομένων, σημαίνει διασφάλιση της αξιοπιστίας των πληροφοριών που περιέχονται στη βάση δεδομένων και παρακολούθηση της ακρίβειας του υλικού που συλλέγεται κατά τη δημιουργία της βάσης δεδομένων και κατά τη διάρκεια λειτουργία της¹¹⁹. Ωστόσο, το ΔΕΕ έχει επίσης δηλώσει ότι αποκλείεται κάθε έλεγχος που πραγματοποιείται κατά τη στιγμή της δημιουργίας των στοιχείων¹²⁰.

Παρουσίαση: Τέλος, μια επένδυση θα συνδέεται με την “παρουσίαση” περιεχομένου βάσης δεδομένων όταν θα αφορά τα μέσα που χρησιμοποιούνται για την συστηματική ή μεθοδική διευθέτηση των στοιχείων που περιέχονται στην βάση αυτή, καθώς και για την οργάνωση της δυνατότητας ατομικής πρόσβασης στα στοιχεία αυτά¹²¹, παραδείγματος χάριν μπορεί να συνίσταται στη δημιουργία ενός ευρετηρίου.

Συναφώς, σύμφωνα πάντα και με την κρίση του Δικαστηρίου, “η συλλογή των δεδομένων, η συστηματική ή μεθοδική διευθέτησή τους εντός της βάσεως, η οργάνωση της δυνατότητας ατομικής πρόσβασης στα στοιχεία αυτά και ο έλεγχος της ακρίβειάς τους καθ’

---

¹¹⁹ Fixtures Marketing Ltd v ΟΠΑΠ, παρ. 43

¹²⁰ Fixtures Marketing Ltd v Svenska Spel Ab, ό.π.

¹²¹ E. Declaye, ό.π. σελ. 98, Fixtures Marketing Ltd v ΟΠΑΠ, παρ. 43

όλη την διάρκεια λειτουργίας της βάσης μπορούν να απαιτούν ουσιώδη ποσοτική ή/και ποιοτική επένδυση¹²²”

B3) Έννοια εξαγωγής και επαναχρησιμοποίησης του συνόλου ή ουσιώδους μέρους του περιεχομένου

Το *sui generis* δικαίωμα παρέχει δύο εξουσίες στους κατασκευαστές των βάσεων δεδομένων: α) την εξουσία να απαγορεύουν την εξαγωγή ή/και, β) την εξουσία να απαγορεύουν την επαναχρησιμοποίηση του ουσιώδους μέρους της βάσης δεδομένων. Οι εξουσίες αυτές είναι απόλυτες και η απαρίθμησή τους αποκλειστική. Οι εξουσίες αυτές περιγράφονται στο άρθρο 7 της παρούσας Οδηγίας¹²³. Οι δύο όροι «εξαγωγή» και «επαναχρησιμοποίηση» πρέπει να ερμηνεύονται υπό το φως του σκοπού που επιδιώκει το *sui generis* δικαίωμα που είναι, σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 42 της Οδηγίας, η προστασία των κατασκευαστών της βάσης δεδομένων από πράξεις χρηστών που υπερβαίνουν τα νόμιμα δικαιώματά τους και βλάπτουν την επένδυση του κατασκευαστή και σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 48, η εξασφάλιση της αμοιβής των κατασκευαστών της βάσης δεδομένων¹²⁴.

Το ΔΕΕ τόνισε τη σημασία της ευρείας ερμηνείας των δικαιωμάτων της «εξαγωγής» και «επαναχρησιμοποίησης» με την επιλογή των εκφράσεων «με οποιοδήποτε μέσο ή υπό οποιαδήποτε μορφή» και «πάσης μορφής διάθεση στο κοινό»¹²⁵. Σχετικά με το περιεχόμενο αυτό παρατηρείται ότι οι έννοιες της “εξαγωγής” και “επαναχρησιμοποίησης” ομοιάζουν εννοιολογικά με αυτές της “αναπαραγωγής” και της “παρουσίασης στο κοινό” που συναντώνται στο δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας. Φαίνεται ότι η ερμηνεία του ΔΕΕ επιβεβαιώνει την αναλογία, δεδομένου ότι δεν έχει σημασία αν η εξαγωγή ή η επαναχρησιμοποίηση γίνεται με σκοπό την εμπορική εκμετάλλευση¹²⁶ αλλά επεκτείνεται σε

¹²² *Fixtures Marketing Ltd v ΟΠΑΠ*, παρ. 46

¹²³ Σύμφωνα με το άρθ. 45Α παρ. 2 του Ν. 2121/1993, που μετέφερε στην ελληνική νομοθεσία για την πνευματική ιδιοκτησία, το άρθ. 7 παρ. 2 της Οδηγίας, ως “εξαγωγή” θεωρείται η μόνιμη ή προσωρινή μεταφορά του συνόλου ή ουσιώδους μέρους του περιεχομένου βάσης δεδομένων σε άλλο υπόθεμα, με οποιοδήποτε μέσο ή υπό οποιοδήποτε μορφή ενώ «επαναχρησιμοποίηση» η πάσης μορφής διάθεση στο κοινό του συνόλου ή ουσιώδους μέρους του περιεχομένου της βάσης με διανομή αντιγράφων, εκμίσθωση, μετάδοση με άμεση επικοινωνία ή με άλλες μορφές. Κατά την μεταφορά της Οδηγίας στην ελληνική έννομη τάξη, στην έννοια της εξαγωγής αντί του όρου “υπόθεμα” προτιμήθηκε ο όρος “υλικός φορέας”. Παράδειγμα σταθερού υλικού φορέα αποτελεί ο σκληρός δίσκος του ηλεκτρονικού υπολογιστή, ενώ μη σταθερό υλικό φορέα αποτελεί η μεταφορά στην κρυφή μνήμη, ή η μεταφορά που πραγματοποιείται κατά το ξεφύλλισμα (browsing) στο διαδίκτυο.

¹²⁴ C-203/02, *British Horseracing Board Ltd v. William Hill*, αιτιολογική σκ. 45, 46.

¹²⁵ C-203/02, αιτιολογική σκ. 51. Βλ. και υπόθεση C-304/07 *Directmedia*, το ΔΕΕ επανέλαβε τη θέση του σχετικά με τον ευρύ ορισμό των δικαιωμάτων (παράγραφοι 31-33), *Apis* (παρ. 40) και *Innoweb* (παράγραφοι 33-34, 38).

¹²⁶ Απόφαση ΒΗΒ παρ. 48

οποιαδήποτε πράξη που συνίσταται αντιστοίχως στην ιδιοποίηση, χωρίς την συγκατάθεση του δημιουργού, των αποτελεσμάτων της επένδυσής του¹²⁷.

Ο όρος της εξαγωγής παραπέμπει αυτόματα στην έννοια της “προσωρινής ή διαρκούς αναπαραγωγής της βάσης δεδομένων με κάθε μέσο και μορφή¹²⁸”, η οποία αποτελεί απαγορευμένη πράξη που υπόκειται στην άδεια του δημιουργού κάθε βάσης δεδομένων. Ωστόσο, ο όρος “εξαγωγή” είναι ευρύτερος εννοιολογικά από τον όρο “αναπαραγωγή”. Στο υπολογιστικό περιβάλλον των ηλεκτρονικών βάσεων δεδομένων ο όρος αυτός περιλαμβάνει οποιαδήποτε ενέργεια απόκτησης του περιεχομένου βάσης δεδομένων, δηλαδή οποιαδήποτε μεταφορά, εγγραφή, αναπαραγωγή ή εν γένει πρόσβαση σε αυτό. Όμοια ισχύουν και για τις μη ηλεκτρονικές βάσεις δεδομένων. Δεν έχει σημασία με ποιό μέσο ή με ποιά μορφή λαμβάνει χώρα η μεταφορά περιεχομένου. Από την άλλη, για την διαπίστωση της εξαγωγής δεν απαιτείται να υπάρχει φυσική απομάκρυνση του συνόλου ή ουσιώδους μέρους του περιεχομένου, με την έννοια ότι τα δεδομένα τα οποία εξήχθησαν δεν βρίσκονται πλέον στην βάση δεδομένων¹²⁹. Η εξουσία απαγόρευσης της εξαγωγής καλύπτει τις περιπτώσεις άμεσης ή έμμεσης “μεταφοράς του συνόλου ή ουσιώδους μέρους του περιεχομένου της βάσης δεδομένων σε άλλο υπόθεμα”¹³⁰, που εκφράζουν πρόθεση “ιδιοποίησης” του περιεχομένου αυτού από τον τρίτο¹³¹, που χωρίς άδεια ή υπερβαίνοντας τα όρια αυτής, προκαλεί αδικαιολόγητη ζημία στην επένδυση του κατασκευαστή της βάσης δεδομένων. Αξιοσημείωτη είναι η απόφαση του ΔΕΕ στην υπόθεση *Directmedia*¹³². Το Δικαστήριο παγιώνει την θέση του περί ευρείας ερμηνείας της έννοιας της «εξαγωγής»¹³³, διαπιστώνοντας ότι η “εξαγωγή” δεν πρέπει να στηρίζεται μόνο σε τυπικά, τεχνικά ή μηχανικά κριτήρια¹³⁴ και να νοείται ως μια διαδικασία μηχανικής αντιγραφής ενός συνόλου δεδομένων. Επεσήμανε ακόμα ότι η έννοια της “εξαγωγής” είναι συνυφασμένη με το σκοπό

---

¹²⁷ Απόφαση ΒΗΒ παρ. 67

¹²⁸ Άρθ. 5 Οδ. 96/9/ΕΚ.

¹²⁹ Συνοδινού Τ.-Ε., ό.π., σελ. 75

¹³⁰ Απόφαση ΒΗΒ παρ. 67

¹³¹ Σε αυτήν την περίπτωση ο χρήστης βάσης δεδομένων προβαίνει σε χρήση που φανερώνει διάνοια κυρίου ή δικαιούχου.

¹³² ΔΕΕ C-304/07, *Directmedia Publishing GmbH v Albert-Ludwigs-Universität Freiburg*. Στην υπόθεση αυτή, η *Directmedia Publishing* είχε αντλήσει πληροφορίες από μια δημόσια προσβάσιμη βάση δεδομένων που είχε δημιουργήσει το *Albert-Ludwigs-Universität Freiburg*, η οποία περιείχε βιβλιογραφικές εγγραφές βιβλίων και άρθρων στον τομέα της φιλοσοφίας. Στη συνέχεια, η *Directmedia* αναδημοσίευσε τις εξαχθείσες πληροφορίες με τη μορφή προϊόντος CD-ROM, χωρίς άδεια ή πληρωμή στον ιδιοκτήτη της βάσης δεδομένων. Η υπόθεση επικεντρώθηκε στο κατά πόσον αυτού του είδους η εξαγωγή και η επακόλουθη χρήση του περιεχομένου της βάσης δεδομένων συνιστούσε παραβίαση των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας σύμφωνα με την οδηγία της ΕΕ για τις βάσεις δεδομένων.

¹³³ Αιτιολογικές σκ. 31 και 32.

¹³⁴ Αιτιολογική σκ. 38.

του *sui generis* δικαιώματος όπως αυτός προκύπτει από τις αιτιολογικές σκέψεις 7, 38-42 και 48 της Οδηγίας 96/9/EK και την αιτιολογική σκέψη 33: «να εξασφαλίσει στο πρόσωπο το οποίο ανέλαβε την πρωτοβουλία και το κόστος της πραγματοποίησης μιας ουσιώδους (...) επενδύσεως (...) μια αμοιβή για την επένδυσή του αυτή, παρέχοντάς του προστασία έναντι της άνευ αδείας του ιδιοποιήσεως, είτε από χρήστη είτε από ανταγωνιστή, των αποτελεσμάτων αυτής της επενδύσεως, (...)».

Εν συνεχεία, η δεύτερη εξουσία που απολαμβάνει ο κατασκευαστής της βάσης δεδομένων είναι αυτή της απαγόρευσης της “επαναχρησιμοποίησης” του περιεχομένου βάσης δεδομένων. Τόσο η εξαγωγή όσο και η επαναχρησιμοποίηση μπορούν να υπάρχουν και συνδυαστικά αλλά και αυτοτελώς. Το δικαίωμα επαναχρησιμοποίησης περιλαμβάνει μια δέσμη δικαιωμάτων παρόμοια με τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας, ήτοι της διανομής¹³⁵ και παρουσίασης στο κοινό¹³⁶ καθώς κατά το στάδιο της επαναχρησιμοποίησης, που ακολουθεί την εξαγωγή, ο χρήστης του περιεχομένου βάσης δεδομένων δεν αρκείται στην χρήση του αλλά προβαίνει και σε ανακοίνωση σε τρίτους. Το δικαίωμα αυτό είναι ιδιαίτερα ευρύ και προορίζεται να καλύψει “κάθε μορφή διάθεσης του συνόλου ή ουσιώδους μέρους του πληροφοριακού περιεχομένου στο κοινό, με διανομή αντιγράφων, εκμίσθωση, μετάδοση με άμεση επικοινωνία ή με άλλες μορφές¹³⁷”. Επιπλέον ενέργειες επαναχρησιμοποίησης θα μπορούσαν να εισφέρουν οι γενικές διατάξεις του νόμου περί προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας και συνεπώς επαναχρησιμοποίηση μπορεί να συνίσταται ακόμη σε παρουσίαση στο κοινό του περιεχομένου της. Η επαναχρησιμοποίηση δεν είναι απαραίτητο να αποσκοπεί στο κέρδος αλλά αντιθέτως μπορεί να γίνεται ως παράλληλη δραστηριότητα μιας κύριας άλλης εμπορικής δραστηριότητας.

Η εξαγωγή και η επαναχρησιμοποίηση αναφέρεται μόνο στο σύνολο ή σε ουσιώδες μέρος της βάσης δεδομένων. Από την άλλη, η Οδηγία απαγορεύει την επανειλημμένη και συστηματική εξαγωγή ή/και επαναχρησιμοποίηση επουσιωδών μερών του περιεχομένου των βάσεων δεδομένων¹³⁸, γεγονός που έρχεται σε αντίθεση με την διάταξη του άρθρου 8 παρ. 1 της Οδηγίας, η οποία αναγνωρίζει ακριβώς αυτό δικαίωμα του νόμιμου χρήστη. Σκοπός της διάταξης είναι η παρεμπόδιση των καταχρηστικών επανειλημμένων και συστηματικών εξαγωγών ή/και επαναχρησιμοποιήσεων μη ουσιωδών μερών του περιεχομένου μιας βάσης δεδομένων, οι οποίες, ως επαναλαμβανόμενες και συστηματικές,

¹³⁵ Άρθ. 3 παρ. 3 στ. δ' Ν. 2121/1993

¹³⁶ Σύμφωνα με ρητή πρόβλεψη ο δανεισμός δεν αποτελεί πράξη εξαγωγής ή επαναχρησιμοποίησης. Η συγκεκριμένη διάταξη απευθύνεται στην δράση των δημόσιων βιβλιοθηκών που θέτουν στην διάθεση των ερευνητών το περιεχομένο των βάσεων δεδομένων.

¹³⁷ Άρθρο 45Α παρ. 2, Ν. 2121/1993

¹³⁸ Άρθ. 7 παρ. 5 Οδηγίας 96/9/EK.

είναι ικανές να ανασυνθέτουν το σύνολο ή ένα ουσιώδες μέρος της βάσης δεδομένων ανεξάρτητα από τον στόχο του χρήστη και, να θίγουν σοβαρά την επένδυση του δημιουργού της βάσης, όπως οι εξαγωγές και επαναχρησιμοποιήσεις του άρθρου 7, παράγραφος 1, της Οδηγίας¹³⁹. Δεν απαιτείται πρόθεση πρόκλησης βλάβης εκ μέρους του χρήστη¹⁴⁰.

B4) Ορισμός της έννοιας του νόμιμου χρήστη

Στην Οδηγία προσδιορίζονται με λεπτομέρεια οι εξαιρέσεις από τις περιουσιακές εξουσίες που απολαμβάνει ο δημιουργός, ως δυνατότητες που απολαμβάνει ο νόμιμος χρήστης. Πράγματι, στα δικαιώματα του δημιουργού, τα οποία μετονομάζονται σε “πράξεις που υπόκεινται σε περιορισμούς”¹⁴¹, αντιπαρατίθεται μια νέα κατηγορία δικαιωμάτων, αυτών του νόμιμου χρήστη. Μάλιστα η αναγνώριση των δικαιωμάτων αυτών που θέτουν ως στόχο την εξασφάλιση της δυνατότητας πραγματικής χρήσης του έργου από το πρόσωπο που δικαιούται να το χρησιμοποιεί λαμβάνει χαρακτήρα αναγκαστικού δικαίου. Τα εκ του νόμου δικαιώματα και υποχρεώσεις του νόμιμου χρήστη βάσης δεδομένων είναι συνυφασμένα με τον πραγματικό σκοπό του ειδικού δικαιώματος του κατασκευαστή, ο οποίος συνίσταται στην προστασία της επένδυσης αυτού. Συγκεκριμένα, στο άρθρο 15 της παρούσας Οδηγίας ορίζεται ότι οποιαδήποτε συμβατική διάταξη αντίθετη προς το άρθρο 6 παρ. 1 (“εξαιρέσεις από τις πράξεις που υπόκεινται σε περιορισμούς”) και το άρθρο 8 (“δικαιώματα και υποχρεώσεις του νόμιμου χρήστη”) είναι άκυρη.

Η έννοια του “νόμιμου χρήστη” δεν προσδιορίζεται από τον Κοινοτικό νομοθέτη. Ο όρος αυτός τονίζει την πιο διαδραστική πτυχή της χρήσης των έργων, σε αντίθεση με την παθητική ιδέα του κοινού που υποδηλώνει έναν πιο παρατηρητικό ρόλο¹⁴². Ωστόσο, φαίνεται να έχει επικρατήσει ο όρος “νόμιμος χρήστης” για τον προσδιορισμό του προσώπου που μπορεί να επωφελείται από τις προβλεπόμενες εξαιρέσεις τόσο αναφορικά με την προστασία μιας βάσης δεδομένων από το δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας (άρθρο 6 Οδηγίας) όσο και από το *sui generis* δικαίωμα του κατασκευαστή βάσης δεδομένων (άρθρο 8 Οδηγίας). Αντίστοιχα, ο όρος “νόμιμος χρήστης” χρησιμοποιείται και στον ελληνικό νόμο για την πνευματική ιδιοκτησία και προσδιορίζει το υποκείμενο που απολαμβάνει τις εξαιρέσεις (άρθρο 3 παρ. 3 και άρθρο 45Α παρ. 5 και παρ. 6 Ν. 2121/1993).

Η έννοια του “νόμιμου χρήστη” δεν ταυτίζεται με την έννοια γενικά του χρήστη του έργου ή με την έννοια του κοινού. Μάλιστα, το άρθρο 6 παρ. 1 της παρούσας Οδηγίας

¹³⁹ C-203/02, *British Horseracing Board Ltd v. William Hill*, αιτιολογική σκ. 86, 87, 88.

¹⁴⁰ Westkamp, ό.π., σελ. 800

¹⁴¹ άρθρο 5 της Οδηγίας 96/9/ΕΚ.

¹⁴² Τ.-Ε. Συνοδινού, “Η νομική προστασία των βάσεων δεδομένων”, Διατριβή ΑΠΘ, 2004, σελ. 334

συνηγορεί υπερ του ότι η έννοια της νόμιμης χρήσης διαφοροποιείται από την έννοια της “κανονικής χρησιμοποίησης”. Η νόμιμη χρήση αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την ύπαρξη κανονικής χρησιμοποίησης, η οποία με την σειρά της προσδιορίζεται από διάφορους παράγοντες. Η νόμιμη χρήση της βάσης δεδομένων προϋποθέτει την νόμιμη πρόσβαση σε αυτήν. Όταν η βάση δεδομένων δεν διατίθεται ελεύθερα, κατά την κρατούσα άποψη¹⁴³, για την ύπαρξη νόμιμης χρήσης απαιτείται η προηγούμενη σύναψη σχετικής σύμβασης στην οποία θα καθορίζονται επακριβώς τα όρια της νόμιμης χρήσης¹⁴⁴. Αντιθέτως, όταν η βάση δεδομένων που ενσωματώνεται σε υλικό φορέα που διατίθεται στο κοινό, νόμιμος χρήστης είναι το πρόσωπο που προέβη σε αγορά, δανεισμό, ή εκμίσθωση αυτού. Ειδικά για τις βάσεις δεδομένων που διατίθενται μέσω διαδικτύου, η πρόσβαση και η χρήση είναι νόμιμες όταν οι βάσεις δεδομένων διατίθενται με ελεύθερη πρόσβαση, χωρίς την εισαγωγή κωδικών ή λοιπών τεχνικών μέτρων ελέγχου της πρόσβασης. Με άλλα λόγια, για μια ηλεκτρονική βάση δεδομένων, η ελευθερία πρόσβασης ικανοποιεί την προϋπόθεση της νομιμότητας.

Σχετικά με τον προσδιορισμό της έννοιας του νόμιμου χρήστη έχουν υποστηριχθεί διάφορες ερμηνείες. Σύμφωνα με μια πρώτη ερμηνεία, νόμιμος χρήστης είναι το πρόσωπο που έχει αποκτήσει το δικαίωμα χρήσης βάσει κάποιας σύμβασης ανεξαρτήτως του είδους της σύμβασης, καθώς και το πρόσωπο που χρησιμοποιεί την βάση δεδομένων βάσει των νόμιμων εξαιρέσεων ή περιορισμών που προβλέπονται από την σχετική νομοθεσία¹⁴⁵. Ωστόσο, η ερμηνεία αυτή κινδυνεύει να καταλήξει σε νοηματικό αδιέξοδο καθώς στην περίπτωση που υπάρχει νόμιμη χρήση βάσει κάποιας εξαίρεσης, η ύπαρξη της εξαίρεσης αποτελεί τη βάση και την προϋπόθεση για τη νόμιμη χρήση, αλλά και περιεχόμενο των δικαιωμάτων που χορηγούνται αποκλειστικά χάρη στην ύπαρξη νόμιμης χρήσης. Για ορισμένους, αυτή η δεύτερη ερμηνεία (ότι δηλαδή ο νόμιμος χρήστης είναι μόνο ο αδειούχος) δεν φαίνεται να αποτελεί ορθή ερμηνεία της Οδηγίας¹⁴⁶. Με άλλα λόγια δεν έχει καμία νομική αξία να προσδιορίζεται ως νόμιμος χρήστης μόνο ο αδειούχος έτσι ώστε να απολαμβάνει την δυνατότητα να προβαίνει σε κανονιστική ή σύμφωνα με τον προορισμό χρήση, δεδομένου ότι απολαμβάνει ούτως ή άλλως αυτήν την δυνατότητα από την σύμβαση¹⁴⁷.

Σύμφωνα με μια δεύτερη ερμηνεία, η ύπαρξη νόμιμης χρήσης προϋποθέτει αναγκαστικά τη συνομολόγηση ειδικής σύμβασης παραχώρησης της χρήσης. Η σύμβαση

---

¹⁴³ Declaye E., ό.π. σελ. 120. Η Οδηγία δεν διευκρίνισε ποιος είναι ο νόμιμος χρήστης. Αφέθηκε στους εθνικούς νομοθέτες και δικαστές να κρίνουν.

¹⁴⁴ Συνοδινού Τ.-Ε., ό.π., 334

¹⁴⁵ Τ.-Ε. Συνοδινού, ό.π., σελ. 334

¹⁴⁶ Declaye E., ό.π., σελ. 120-126

¹⁴⁷ Τ.-Ε. Συνοδινού, ό.π., σελ. 334

αυτή μπορεί να αποτελεί μια κλασική άδεια χρήσης η οποία προβλέπει την παραχώρηση της χρήσης έναντι αμοιβής ή ακόμα και μια “ανοιχτή” άδεια όπως οι άδειες ανοιχτού λογισμικού ή οι άδειες creative commons. Το αιτιολογικό 34 της Οδηγίας 96/9/ΕΟΚ υποστηρίζει αυτήν την ερμηνεία, σύμφωνα με το οποίο *“εφόσον ο δικαιούχος έχει επιλέξει να διαθέσει αντίγραφο της βάσης δεδομένων σε ένα χρήστη, είτε με άμεση επικοινωνία είτε άλλα μέσα διανομής, αυτός ο νόμιμος χρήστης πρέπει να έχει δυνατότητα πρόσβασης στη βάση δεδομένων και να την χρησιμοποιεί για τους σκοπούς και με τον τρόπο που προβλέπει η συμφωνία με το δικαιούχο, ακόμη και αν η εν λόγω πρόσβαση και χρήση απαιτούν τη διενέργεια πράξεων οι οποίες, καταρχήν, υπόκεινται σε περιορισμούς”*. Υπερ της θέσης αυτής συνηγορεί και η διατύπωση του άρθρου 8 παρ. 1 της Οδηγίας σύμφωνα με το οποίο *“εάν ο νόμιμος χρήστης δικαιούται να εξάγει ή/και να επαναχρησιμοποιεί τμήμα μόνο της βάσης δεδομένων, η παρούσα παράγραφος εφαρμόζεται μόνο για το τμήμα αυτό”*. Ο περιορισμός της χρήσης μόνο ως προς ένα τμήμα της βάσης δεδομένων, μπορεί να είναι αποτέλεσμα μόνο σύμβασης η οποία θα προσδιορίζει τους όρους χρήσης και την έκταση της επιτρεπόμενης χρήσης. Στην περίπτωση επομένως σύναψης σύμβασης, ο νόμιμος χρήστης δεσμεύεται από τους όρους της άδειας χρήσης μέσω των οποίων οριοθετείται με ακρίβεια ποιές χρήσεις επιτρέπονται ή ποιές απαγορεύονται.

Σύμφωνα, τέλος, με μια τρίτη ερμηνευτική εκδοχή η έννοια του νόμιμου χρήστη ταυτίζεται εννοιολογικά με την έννοια του νόμιμου κατόχου και συνεπώς καλύπτει κάθε χρήση που θεμελιώνεται σε νόμιμη απόκτηση του δικαιώματος χρήσης. Η σύμβαση αυτή είναι ευρύτερη από την άδεια χρήσης, καθώς ο χρήστης χρησιμοποιεί τη βάση δεδομένων ως αποτέλεσμα μιας πράξης δημόσιου δανεισμού, μιας δωρεάς ή μιας σύμβασης μίσθωσης. Επίσης, η σύμβαση δεν χρειάζεται να είναι έγγραφη, ούτε να ρυθμίζει τους όρους της χρήσης (όπως μια σύμβαση άδειας χρήσης). Εφόσον η κατοχή του έργου έχει αποκτηθεί νόμιμα, ο χρήστης είναι “νόμιμος” και μπορεί να προβεί σε ‘κανονική χρησιμοποίηση’ του έργου καθώς και να επωφελείται από τις νόμιμες εξαιρέσεις, ακόμη και αν αυτές δεν έχουν προβλεφθεί ρητά συμβατικά. Συνεπώς, υποστηρίζεται ότι κατά μια άποψη, η αναζήτηση της ύπαρξης νόμιμης κατοχής δεν συνιστά έλεγχο της τήρησης των όρων χρήσης, αλλά περισσότερο έλεγχο των προϋποθέσεων απόκτησης της δυνατότητας χρήσης¹⁴⁸. Αντιθέτως, όταν το δικαίωμα χρήσης αποκτάται βάσει άδειας παραχώρησης χρήσης, η παραβίαση αυτών των όρων ανατρέπει την νομιμότητα της απόκτησης της αρχικής πρόσβασης στο έργο.

B5) Η κανονική εκμετάλλευση της βάσης δεδομένων

---

¹⁴⁸ Τ.-Ε. Συνοδινού, ό.π. 334

Σύμφωνα με τα άρθρα 5, 6 παρ. 1 και 15 της Οδηγίας, *‘ο νόμιμος χρήστης μιας βάσης δεδομένων ή αντιγράφων της μπορεί να εκτελέσει χωρίς άδεια του δημιουργού, οποιαδήποτε από τις παραπάνω πράξεις οι οποίες είναι αναγκαίες για την πρόσβαση στο περιεχόμενο της βάσης δεδομένων και την κανονική χρησιμοποίησή της.’* και *“ ο νόμιμος χρήστης βάσεων δεδομένων που έχει τεθεί στην διάθεση του κοινού με οποιονδήποτε τρόπο δεν μπορεί να εκτελεί πράξεις που έρχονται σε σύγκρουση με την κανονική εκμετάλλευση της βάσης αυτής ή θίγουν αδικαιολόγητα τα νόμιμα συμφέροντα του κατασκευαστή της”*.

Το περιεχόμενο των όρων “κανονική εκμετάλλευση βάσης δεδομένων” και “νόμιμα συμφέροντα του κατασκευαστή” περιλαμβάνει κάθε ενέργεια του νόμιμου χρήστη που στερεί από τον κατασκευαστή “έσοδα που υποτίθεται ότι θα του επέτρεπαν να αποσβέσει το κόστος της επένδυσης¹⁴⁹”. Η θέσπιση της διάταξης αυτής δικαιολογείται από την ανάγκη προστασίας τόσο του κατασκευαστή, όπου η προστασία της επένδυσης ανάγεται σε υπέρτερο σκοπό που περιορίζει τις όποιες χρήσεις τυχόν επινοήσουν οι νόμιμοι χρήστες όσο και των χρηστών μιας ηλεκτρονικής βάσης δεδομένων, οι οποίοι με την πρόσβαση και την χρησιμοποίηση μιας ηλεκτρονικής βάσης δεδομένων προβαίνουν αναγκαστικά σε ενέργειες που αποτελούν πράξεις προσωρινής ή μόνιμης αναπαραγωγής ή ενεργοποιούν άλλα δικαιώματα του κατασκευαστή. Συνεπώς ο κοινοτικός νομοθέτης έκρινε ότι ο νόμιμος χρήστης πρέπει να μπορεί να έχει πρόσβαση και να χρησιμοποιεί την βάση δεδομένων χωρίς να απαιτείται να λαμβάνει προηγούμενη άδεια από τον δημιουργό για κάθε ενέργειά του. Περαιτέρω, η θεμιτή και κανονική χρησιμοποίηση μιας ηλεκτρονικής βάσης δεδομένων θα εξειδικεύεται λεπτομερώς από τους όρους χρήσης στο πλαίσιο της συμβατικής παραχώρησης άδειας χρήσης της βάσης δεδομένων¹⁵⁰ ή στην σύμβαση που συνδέει δικαιούχο και χρήστη. Σε περίπτωση αμφιβολίας, η έννοια της κανονικής χρησιμοποίησης θα επιλύεται από τα δικαστήρια τα οποία θα εξετάζουν κριτήρια όπως το είδος, τον σκοπό, τον συνήθη τρόπο χρήσης μιας βάσης δεδομένων κλπ.

B6) Δικαιώματα και Υποχρεώσεις του νόμιμου χρήστη

Το άρθρο 8 της Οδηγίας για τις βάσεις δεδομένων περιγράφει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του νόμιμου χρήστη και παρέχει καθοδήγηση σχετικά με την επιτρεπόμενη έκταση της εξαγωγής και επαναχρησιμοποίησης μιας βάσης δεδομένων, προστατεύοντας

---

¹⁴⁹ Απόφαση ΒΗΒ παρ. 67

¹⁵⁰ Βλ. και αιτιολογική σκ. 34 Οδηγίας 96/9/ΕΚ.

παράλληλα τα δικαιώματα του κατασκευαστή της βάσης δεδομένων και των κατόχων δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας¹⁵¹.

Σύμφωνα με το άρθρο 45A του Ν. 2121/1993, με το οποίο ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη το άρθ. 8 της Οδηγίας, προβλέπονται τα υποχρεωτικά ελάχιστα δικαιώματα του νόμιμου χρήστη μιας βάσης δεδομένων τα οποία δεν μπορούν να καταστρατηγηθούν με αντίθετη συμφωνία¹⁵². Κατ' αρχήν, ο νόμιμος χρήστης δικαιούται να εξάγει ή/και να επαναχρησιμοποιήσει επουσιώδη μέρη του περιεχομένου των βάσεων δεδομένων αξιολογούμενο ποιοτικά ή ποσοτικά για οποιοδήποτε σκοπό, εμπορικό ή ανταγωνιστικό, αλλά πρέπει να μαντέψει ποιά είναι τα μέρη αυτά που θα έκρινε το δικαστήριο ως επουσιώδη¹⁵³. Σε κάθε περίπτωση, δεν μπορεί να προβεί σε εξαγωγή ούτε επουσιώδους μέρους αν αυτό θίγει τα δικαιώματα του κατασκευαστή ή αν συγκρούεται με την κανονική εκμετάλλευση της βάσης δεδομένων. Με αφορμή την παρατήρηση αυτή, δημιουργείται το εξής παράδοξο: αν ο παράνομος χρήστης θέλει, μπορεί να προβεί σε ανταγωνισμό με τον δικαιούχο της βάσης, εκτελώντας πράξεις που δεν συμβαδίζουν με την κανονική χρήση της ή θίγοντας τα συμφέροντα του κατασκευαστή της, ο νόμιμος χρήστης όμως δεν δύναται¹⁵⁴. Ωστόσο, οι συντάκτες του άρθρου 8 δεν είναι δυνατόν να ήθελαν να προσδώσουν μια τέτοια έννοια στο εν λόγω άρθρο¹⁵⁵. Το άρθρο 8 θα έπρεπε να σημαίνει ότι οι παράνομοι χρήστες δεν επιτρέπεται να εκτελούν τις πράξεις που οι νόμιμοι χρήστες δεν μπορούν να εκτελέσουν, ακόμη και κάθε πράξη εξαγωγής ή επαναχρησιμοποίησης, δεδομένου ότι θα ήταν παραβίαση του δικαιώματος *sui generis*. Ωστόσο, οι παράνομοι χρήστες εξακολουθούν να μπορούν να χρησιμοποιούν μη ουσιώδη μέρη, δεδομένου ότι τα δικαιώματα του κατασκευαστή αφορούν μόνο το σύνολο ή ένα ουσιώδες μέρος της βάσης δεδομένων, αλλά μόνο εάν οι πράξεις της μη ουσιώδους εξαγωγής ή επαναχρησιμοποίησης δεν είναι επαναλαμβανόμενες και συστηματικές, ώστε να ανασυνθέτουν ένα ουσιώδες μέρος της βάσης δεδομένων.

Ωστόσο, παρατηρείται ότι δεν παρέχεται επαρκής νομική ευελιξία για τους προγραμματιστές Τεχνητής Νοημοσύνης και την διενέργεια τεχνικών εξόρυξης κειμένου και

---

¹⁵¹ Το άρθρο 8 παρ. 3 της Οδηγίας, διασφαλίζει ότι τα δικαιώματα των κατόχων δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και συγγενικών δικαιωμάτων, πρέπει να γίνονται σεβαστά.

¹⁵² Άρθ. 45A παρ. 5 του Ν. 2121/93, άρθ. 8 παρ. 1 της Οδηγίας 96/9/ΕΚ, βλ. και άρθ. 15 της Οδηγίας 96/6/ΕΚ. Με εξαίρεση όμως την περίπτωση της επανειλημμένης ή συστηματικής εξαγωγής ή/και επαναχρησιμοποίησης επουσιωδών μερών του περιεχομένου της βάσης δεδομένων, άρθ. 7 παρ. 5 της Οδηγίας.

¹⁵³ Samuelson P., 'Legally Speaking; Legal Protections for Database Contents, Communications of the ACM, 1996, σελ. 4

¹⁵⁴ Hugenholtz B., ό.π., σελ. 8 και Derclaye E., ό.π., σελ. 120-125.

¹⁵⁵ Koumantos G., 'Les bases de données dans la directive communautaire, RIDA janvier 1997, σελ. 125-129.

δεδομένων¹⁵⁶, για τις οποίες γίνεται λόγος στην συνέχεια. Η έννοια της “κανονικής εκμετάλλευσης”¹⁵⁷ της βάσης δεδομένων είναι η μοναδική εξαίρεση που επιβάλλεται στον νόμιμο χρήστη και μπορεί να χρησιμεύσει στην εξόρυξη κειμένου και δεδομένων. Σύμφωνα με αυτήν την εξαίρεση, ένας νόμιμος χρήστης εξουσιοδοτείται να αναπαράγει οποιοδήποτε μέρος μιας βάσης δεδομένων χωρίς να ζητά άδεια από τον δημιουργό της βάσης δεδομένων και δικαιούχο, υπό τον όρο ότι η αναπαραγωγή είναι απαραίτητη για την πρόσβαση στα περιεχόμενα της βάσης δεδομένων και τη κανονική χρήση τους. Ωστόσο, η εφαρμογή αυτής της εξαίρεσης στην εξόρυξη κειμένου και δεδομένων προϋποθέτει ότι η εξόρυξη αποτελεί κανονική χρήση της βάσης δεδομένων. Ωστόσο, η έλλειψη ομοιόμορφης ερμηνείας της έννοιας της «κανονικής χρήσης» στα διάφορα κράτη μέλη δημιουργεί νομική αβεβαιότητα στους προγραμματιστές Τεχνητής Νοημοσύνης.

Επιπλέον, το δικαίωμα του νόμιμου χρήστη να εξάγει ή/και να επαναχρησιμοποιεί χωρίς την άδεια του δικαιούχου επουσιώδη μέρη του περιεχομένου της βάσης δεδομένων¹⁵⁸, θα μπορούσε να εφαρμοστεί και στην εξόρυξη κειμένου και δεδομένων. Σύμφωνα με την διάταξη αυτή, η εξαγωγή και επαναχρησιμοποίηση μπορεί να γίνει για οποιοδήποτε σκοπό, λαμβάνοντας υπόψη ποιοτικά και ποσοτικά κριτήρια για την εκτίμηση του επουσιώδους ή μη. Όπως αναλύθηκε ανωτέρω, η ζημία της επένδυσης του κατασκευαστή της βάσης δεδομένων, αποτελεί το κύριο κριτήριο για να εξεταστεί αν υπάρχει προσβολή του *sui generis* δικαιώματος. Κατά συνέπεια, εάν η εξόρυξη δεν βλάπτει την επένδυση, οι προγραμματιστές θα μπορούσαν να εξάγουν επανειλημμένα και συστηματικά επουσιώδη μέρη της βάσης δεδομένων για σκοπούς εξόρυξης κειμένου και δεδομένων, εφόσον η εν λόγω εξαγωγή δεν ανασυνθέτει το σύνολο ή τα ουσιώδη μέρη της βάσης δεδομένων. Ωστόσο, και πάλι, η εμβέλεια αυτής της διάταξης είναι στην πραγματικότητα περιορισμένη, καθώς ισχύει μόνο για νόμιμους χρήστες που εκτελούν τεχνικές εξόρυξης κειμένου και δεδομένων σε βάσεις δεδομένων, χρησιμοποιώντας συγκεκριμένες τεχνικές εξόρυξης που ανιχνεύουν τη βάση δεδομένων αντί να αντιγράφουν το περιεχόμενό της, και μπορεί παρακαμφθεί από τους

---

¹⁵⁶ Η εξόρυξη κειμένου και δεδομένων αναφέρεται σε μια σχετικά νέα τεχνική ανάλυσης μεγάλων ποσοτήτων ψηφιακών πληροφοριών, μέσω αυτοματοποιημένων εργαλείων λογισμικού, μέσω της οποίας δημιουργείται νέα γνώση (ιδίως προσδιορίζοντας συσχετίσεις ή μοτίβα). Η τεχνική αυτή ενδέχεται να παραβιάζει το *sui generis* δικαίωμα, ιδίως την εξουσία εξαγωγής (και σε μικρότερο βαθμό την εξουσία επαναχρησιμοποίησης) ουσιωδών τμημάτων μιας βάσης δεδομένων. Στο πλαίσιο αυτό, ακόμη και αν η εξαγωγή δεδομένων πραγματοποιείται χωρίς αναπαραγωγή των αρχικών δεδομένων, η ίδια η εξαγωγή παραβιάζει τα αποκλειστικά δικαιώματα του κατόχου της βάσης δεδομένων.

¹⁵⁷ Οδηγία 96/9/ΕΕ άρθρ. 6, 8 παρ. 1, 15 και αιτιολογική σκ. 22.

¹⁵⁸ Οδηγία 96/9/ΕΕ αιτιολογική σκ. 22, άρθρ. 8 παρ. 1.

συμβατικούς όρους και προϋποθέσεις που θα συμφωνηθούν μεταξύ του χρήστη και του δικαιούχου¹⁵⁹.

Πέρα από το δικαίωμα διενέργειας πράξεων που είναι αναγκαίες για την κανονική χρησιμοποίηση μιας βάσης δεδομένων (άρθρο 3 παρ. 3 Ν. 2121/1993 και άρθρο 6 παρ. 1 της Οδηγίας 96/9/ΕΚ) και το δικαίωμα εξαγωγής ή/και επαναχρησιμοποίησης επουσιώδους μέρους των περιεχομένων μιας βάσης δεδομένων (άρθρο 45Α παρ. 5 του Ν. 2121/1993 και άρθ. 8 παρ. 1 Οδηγίας 96/9/ΕΚ), ο νόμιμος χρήστης απολαμβάνει μια σειρά από εξαιρέσεις. Συγκεκριμένα, στο άρθρο 6 παρ. 2 της παρούσας Οδηγίας, ορίζεται ότι τα κράτη μέλη μπορούν να προβλέπουν περιορισμούς των περιουσιακών εξουσιών του κατασκευαστή μιας βάσης δεδομένων όταν πραγματοποιείται αναπαραγωγή μιας ηλεκτρονικής βάσης δεδομένων προστατευμένης από το δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας για ιδιωτικούς σκοπούς. Η εξαίρεση αυτή μεταφέρθηκε στην ελληνική έννομη τάξη με το άρθρο 81 του Ν. 3057/2002, με το οποίο προστέθηκε νέα παράγραφος στην παράγραφο 4 του άρθρου 3 του Ν. 2121/1993 σχετικά με τα δικαιώματα του δημιουργού μιας βάσης δεδομένων.

Σύμφωνα με το άρθρο 6 παρ. 2 της Οδηγίας, τα κράτη μέλη μπορούν να προβλέπουν περιορισμούς του περιουσιακού δικαιώματος του δημιουργού βάσης δεδομένων όταν πρόκειται για χρήση αποκλειστικά για σκοπούς εκπαιδευτικούς ή ερευνητικούς¹⁶⁰ εφόσον πάντοτε αναφέρεται η πηγή, στο βαθμό που η χρήση αυτή δικαιολογείται από τον επιδιωκόμενο μη εμπορικό σκοπό. Η επαναχρησιμοποίηση απαγορεύεται. Στο στοιχείο γ' του ίδιου άρθρου ορίζεται ότι λόγος περιορισμού των πνευματικών δικαιωμάτων του δημιουργού αποτελεί και η χρήση για λόγους δημόσιας ασφάλειας ή για τους σκοπούς διοικητικής ή δικαστικής διαδικασίας. Ωστόσο, οι εξαιρέσεις αυτές δεν μεταφέρθηκαν ρητά με κάποια ειδική διάταξη κατά την μεταφορά της παρούσας Οδηγίας στην ελληνική έννομη τάξη. Επειδή όμως αναφέρονται στην βάση δεδομένων που αποτελεί προστατευόμενη πνευματική δημιουργία, τα άρθρα 20, 21 και 24 του Ν. 2121/1993 που επιτρέπουν χρήσεις των έργων για αντίστοιχους σκοπούς, δύνανται να εφαρμόζονται και αναφορικά με βάσεις δεδομένων. Τέλος, το στοιχείο δ' του ίδιου άρθρου ορίζει ότι τα κράτη μέλη μπορούν να περιορίζουν τα περιουσιακά δικαιώματα του δημιουργού σύμφωνα με εξαιρέσεις που προβλέπονται κατά παράδοση στο εσωτερικό δίκαιο των κρατών μελών. Επομένως, τα κράτη

---

¹⁵⁹ Stamatoudi, I., 'Text and Data Mining, New Developments in EU and International Copyright Law, Leiden, Netherlands' Kluwer Law International, 2016, σελ. 280

¹⁶⁰ Βλ. και αιτιολογική σκ. 36 της Οδηγίας όπου διευκρινίζεται ότι ο όρος "επιστημονική έρευνα" καλύπτει τόσο τις φυσικές επιστήμες όσο και τις επιστήμες που ασχολούνται με τον άνθρωπο.

μέλη μπορούν να διατηρήσουν τον περιορισμό των δικαιωμάτων περιουσιακής φύσης του δημιουργού που πραγματοποιείται με την παράθεση σύντομων αποσπασμάτων¹⁶¹.

B7) Εξαιρέσεις του sui generis δικαιώματος

Ανάλογη εξαίρεση με αυτήν την άρθρου 6 παρ. 2 της παρούσας Οδηγίας εισάγεται στο πεδίο του δικαιώματος ειδικής φύσης του κατασκευαστή βάσης δεδομένων στο άρθρο 9 της Οδηγίας το οποίο προβλέπει την δυνατότητα εξαγωγής ή και επαναχρησιμοποίησης ουσιώδους μέρους του περιεχομένου από τον νόμιμο χρήστη για ερευνητικούς σκοπούς¹⁶² ή για λόγους δημόσιας ασφάλειας και διοικητικής ή δικαστικής διαδικασίας¹⁶³. Ωστόσο, ο νόμιμος χρήστης δεν μπορεί να κατασκευάσει αντίγραφο της ηλεκτρονικής βάσης δεδομένων ούτε για ιδιωτική χρήση καθώς απαγορεύεται η χρήση της πληροφορίας των βάσεων δεδομένων ακόμη και για ιδιωτικούς σκοπούς¹⁶⁴. Οι εξαιρέσεις περιορίζονται σε εκείνες που προβλέπονται στην Οδηγία. Τα κράτη μέλη δεν μπορούν να εισάγουν πρόσθετες εξαιρέσεις¹⁶⁵. Η εξαίρεση της εξαγωγής για εκπαιδευτικούς ή ερευνητικούς σκοπούς μεταφέρθηκε στην ελληνική έννομη τάξη στην παρ. 6 του άρθρου 45Α του Ν. 2121/1993. Η εξαίρεση για λόγους δημόσιας ασφάλειας ή για σκοπούς διοικητικής ή δικαστικής διαδικασίας έχει μεταφερθεί στην ελληνική έννομη τάξη με το στοιχείο β της παρ. 6 του άρθρου 45Α του Ν. 2121/1993.

1.6 Νομολογιακή Προσέγγιση

Προκειμένου να κατανοηθεί ευχερέστερα πώς διαπλάστηκε ερμηνευτικά το sui generis δικαίωμα αξίζει να αναλυθούν ορισμένες σημαίνουσες αποφάσεις του ΔΕΕ.

Χαρακτηριστική είναι η απόφαση Innoweb¹⁶⁶, όπου τέθηκε το ζήτημα εάν υφίσταται επαναχρησιμοποίηση του συνόλου ή ουσιώδους μέρους του περιεχομένου μιας βάσης δεδομένων, η οποία παρέχεται μέσω ιστοτόπου από τρίτο, στην περίπτωση κατά την οποία ο τρίτος αυτός παρέχει στο κοινό τη δυνατότητα μέσω θεματικής μεταμηχανής αναζήτησης να προβεί σε “πραγματικό χρόνο” σε αναζήτηση του συνόλου ή ουσιώδους μέρους της βάσης δεδομένων, εκτελώντας την εντολή αναζήτησης χρήστη «μεταφρασμένη» στο πλαίσιο

---

¹⁶¹ Άρθρο 19 Ν. 2121/1993.

¹⁶² Άρθ. 9 παρ. β' Οδηγίας 96/9/ΕΚ.

¹⁶³ Άρθ. 9 παρ. γ' Οδηγίας 96/9/ΕΚ.

¹⁶⁴ Μαρίνος Μ., “Νομική Προστασία Βάσεων Δεδομένων- Το sui generis δικαίωμα της Οδηγίας 96/9/ΕΟΚ, ΔΕΕ 2/1997, σελ. 131

¹⁶⁵ Αιτιολογικές σκέψεις 49-52.

¹⁶⁶ ΔΕΕ C-202/12, ό.π., αιτιολογικές σκέψεις 33-34, 38. το ζήτημα αφορούσε όχι την εξαγωγή και μεταφορά στοιχείων από μια βάση δεδομένων σε άλλη, αλλά τη λειτουργία μιας μεταμηχανής αναζήτησης, δηλαδή μιας μηχανής αναζήτησης που καθιστά δυνατή την αναζήτηση σε ιστοτόπους τρίτων.

μηχανισμού αναζήτησης του ιστοτόπου ο οποίος διαθέτει βάση δεδομένων. Το ΔΕΕ ερμηνεύοντας το άρθρο 7 παρ. 1 της οδηγίας 96/9 δέχθηκε ότι εν προκειμένω πραγματοποιείται “επαναχρησιμοποίηση” κατά την έννοια του άρθρου της Οδηγίας, εφόσον η θεματική μεταμηχανή αναζήτησης: α) παρέχει στον τελικό χρήστη τυποποιημένο έγγραφο αναζήτησης, το οποίο έχει ουσιαστικά, ίδιες λειτουργικές ιδιότητες με το τυποποιημένο έγγραφο της βάσης δεδομένων, β) μεταφράζει σε «πραγματικό χρόνο» τις εντολές αναζήτησης των τελικών χρηστών στην μηχανή αναζήτησης που διαθέτει η βάση δεδομένων, με συνέπεια να εξερευνά όλα τα δεδομένα των εν λόγω βάσεων και γ) εμφανίζει στον τελικό χρήστη τα αποτελέσματα αναζήτησης με την εξωτερική μορφοποίηση του ιστοτόπου της συνενώνοντας τυχόν επαναλήψεις, πλην όμως κατά σειρά εμφάνισης, η οποία βασίζεται σε παρεμφερή κριτήρια¹⁶⁷.

Σε αντίθεση με τη μηχανή αναζήτησης στην υπόθεση *Innoweb*, στην υπόθεση *CV-Online Latvia*, η μηχανή αναζήτησης της *Melons*¹⁶⁸ δεν βασίστηκε στις φόρμες αναζήτησης των αρχικών ιστότοπων, αλλά ευρετηρίασε η ίδια το περιεχόμενο. Αυτό σημαίνει ότι η *Melons* είχε τον έλεγχο της διαδικασίας αναζήτησης και ήταν σε θέση να καθορίζει τα κριτήρια αναζήτησης που χρησιμοποιούσε η δική της μηχανή αναζήτησης. Επαναδιατυπώνοντας την προηγούμενη νομολογία του σχετικά με το ειδικής φύσης δικαίωμα, το ΔΕΕ διαπιστώνει ότι οι πράξεις της *Melons* ενδέχεται να συνιστούν «επαναχρησιμοποίηση» «εφόσον έχουν ως αποτέλεσμα να στερούν από το πρόσωπο αυτό έσοδα τα οποία θεωρείται ότι του παρέχουν τη δυνατότητα αποσβέσεως του κόστους της επένδυσής αυτής»¹⁶⁹. Ακόμα και μόνο η αντιγραφή του περιεχομένου σε ίδια μέσα και η συνακόλουθη ευρετηρίαση επ’ αυτού θεωρούνται αρκετά για να στοιχειοθετηθούν οι πράξεις εξαγωγής και επαναχρησιμοποίησης.

Επιπλέον, έμφαση δίνεται περισσότερο στην εξισορρόπηση που πρέπει να βρεθεί μεταξύ, αφενός, των δικαιωμάτων του κατασκευαστή της βάσης δεδομένων να αποσβέσει την επένδυσή του και αφετέρου των νόμιμων συμφερόντων των ανταγωνιστών και των χρηστών. Με την συμπερίληψη των δικαιωμάτων των χρηστών στα σταθμιζόμενα αντιτιθέμενα δικαιώματα, το Δικαστήριο φαίνεται να δημιουργεί νέα δεδομένα όσον αφορά το εύρος του *sui generis* δικαιώματος⁹⁵, καθώς αναγνωρίζεται επί της ουσίας ότι εκτός από το *sui generis* δικαίωμα των κατασκευαστών, υπάρχει και το αντίρροπο «δικαίωμα» των δημιουργών εξειδικευμένων μηχανών αναζήτησης να επαναχρησιμοποιούν το περιεχόμενο

---

¹⁶⁷ Αιτιολογική σκ. 34.

¹⁶⁸ C-762/19 CV- Online Latvia, 2019.

¹⁶⁹ Αιτιολογική σκέψη 37.

που οι πρώτοι συγκέντρωσαν στην βάση δεδομένων τους, υπό την προϋπόθεση ότι το προϊόν που θα δημιουργήσουν θα έχει προστιθέμενη αξία.

Το Δικαστήριο αναγνωρίζει ότι η ιδιοποίηση των πληροφοριών ενδέχεται να συνιστά ανεκτή προσβολή των δικαιωμάτων του κατασκευαστή, εφόσον βελτιώνει την ποιότητα του Διαδικτύου, δημιουργεί υγιή ανταγωνισμό και βοηθά τους καταναλωτές να συγκρίνουν τιμές και προϊόντα¹⁷⁰. Η άποψη αυτή παρείχε την ευκαιρία για μια πιο ολιστική εξέταση του *sui generis* δικαιώματος εξετάζοντας το εντός ενός ευρύτερου δικαιοκτικού πλαισίου, το οποίο θα συμπληρώνεται από το δίκαιο ανταγωνισμού και το δίκαιο προστασίας του καταναλωτή.

Εν τέλει το ΔΕΕ υιοθέτησε το κριτήριο της απόσβεσης της επένδυσης δυσχεραίνοντας όμως την θέση του κατασκευαστή της βάσης δεδομένων διότι στο εξής ο κατασκευαστής θα φέρει το βάρος απόδειξης τόσο σχετικά με την πραγματοποίηση της ουσιώδους επένδυσης, αλλά και σχετικά με το ότι η εξαγωγή και επαναχρησιμοποίηση του περιεχομένου της βάσης δεδομένων του κατέστησε ανεφικτη την απόσβεση της. Συνεπώς, το ΔΕΕ δεν αποσύνδεσε για ακόμα μια φορά τον σκοπό του *sui generis* δικαιώματος από την πραγματική οικονομία.

Ιδιαίτερως σημαντική για τα ζητήματα συμβατικής ρύθμισης των σχέσεων κατασκευαστή - χρήστη είναι η απόφαση *Ryanair Ltd v. PR Aviation BV* που εξέδωσε το ΔΕΕ, το 2015¹⁷¹. Το ΔΕΕ αποφάνθηκε ότι η οδηγία για τις βάσεις δεδομένων δεν εφαρμόζεται σε βάση δεδομένων που δεν προστατεύεται από την εν λόγω Οδηγία, είτε βάσει δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας είτε βάσει δικαιώματος ειδικής φύσης. Κατά συνέπεια, οι διατάξεις της οδηγίας, όπως το άρθρο 6 παράγραφος 6 στοιχεία α) και β), το άρθρο 8 και το άρθρο 15, δεν εφαρμόζονται σε μια τέτοια βάση δεδομένων¹⁷². Ωστόσο, το ΔΕΕ έκρινε ότι ένας κατασκευαστής βάσεων δεδομένων μπορεί ακόμη να επιβάλει συμβατικούς περιορισμούς στη χρήση μιας βάσης δεδομένων από τρίτους, εάν ο κατασκευαστής αποφασίσει να επιτρέψει τη χρήση της βάσης δεδομένων ή ενός αντιγράφου της. Αυτό σημαίνει ότι ο κατασκευαστής της βάσης δεδομένων μπορεί να ρυθμίζει τη χρήση της βάσης δεδομένων σε κάποιο βαθμό, ακόμη και αν αυτή χρησιμοποιείται από τρίτους. Ο κατασκευαστής μπορεί να ασκήσει έναν ορισμένο βαθμό ελέγχου στον τρόπο χρήσης των δεδομένων, με την επιφύλαξη της ισχύουσας εθνικής νομοθεσίας.

---

¹⁷⁰ Derclaye E., ό.π. σελ. 126

¹⁷¹ Βλ. παρ. 15 της απόφασης του ΔΕΕ. Η PR Aviation είχε αντιγράψει μηχανικά πληροφορίες από τον ιστότοπο της Ryanair και τις χρησιμοποιούσε για να προσφέρει συγκρίσεις τιμών και πώληση αεροπορικών εισιτηρίων στον δικό της ιστότοπο

¹⁷² Διατακτικό Απόφ. παρ. 46.

Εκ των ανωτέρω προκύπτει ότι η έλλειψη εναρμόνισης και η έλλειψη ασφάλειας δικαίου δημιουργούν περαιτέρω επιπτώσεις στη ενιαία ψηφιακή αγορά. Η δυσκολία περιορισμού της πρόσβασης των χρηστών στα περιεχόμενα δεδομένα, όταν σκοπός της κατασκευής των βάσεων δεδομένων είναι να χρησιμοποιηθούν από κατά το δυνατόν περισσότερους καταναλωτές είναι εμφανής. Στην εποχή των μεγάλων δεδομένων, η παροχή στους κατασκευαστές βάσεων δεδομένων του δικαιώματος να προστατεύουν συμβατικά τις βάσεις δεδομένων τους, έχει αρνητικές επιπτώσεις στην ανάπτυξη της καινοτομίας και της επιχειρηματικότητας ειδικά στον τομέα της τεχνητής νοημοσύνης, όπου βασίζεται ουσιαστικά στη συστηματική εξαγωγή και επαναχρησιμοποίηση υλικού που είναι διαθέσιμο σε επιγραμμικές πηγές¹⁷³. Στην εξίσωση έρχονται να προστεθούν και άλλα συστημικά προβλήματα, μεταξύ των οποίων οι αλλαγές που επέφερε στην Οδηγία 96/9/ΕΚ η Οδηγία 2019/790/ΕΚ, η ψήφιση της πράξης για τα δεδομένα (“Data Act”) και η έξοδος του Ηνωμένου Βασιλείου από την Ε.Ε., όπως αναλύονται στην συνέχεια.

Κεφάλαιο 2ο: Αξιολόγηση της Οδηγίας 96/9/ΕΚ.

2.1: Οι αξιολογήσεις

Από την εφαρμογή της Οδηγίας, ο τρόπος δημιουργίας των βάσεων δεδομένων και το περιεχόμενό τους έχουν υποστεί σημαντικές αλλαγές. Αρχικά, η συλλογή δεδομένων περιελάμβανε χειρωνακτικές προσπάθειες για τη συγκέντρωση των υφιστάμενων πληροφοριών. Ωστόσο, με την πρόοδο της τεχνολογίας, οι διαδικασίες συλλογής δεδομένων έχουν γίνει όλο και περισσότερο αυτοματοποιημένες, συμπεριλαμβανομένης της αυτόματης παραγωγής δεδομένων μέσω αισθητήρων (π.χ. στην περίπτωση των συσκευών του Διαδικτύου των Πραγμάτων ή IoT)¹⁷⁴. Επιπλέον, η εμφάνιση της ανάλυσης μαζικών δεδομένων επιτρέπει την παρατήρηση, την ανάλυση και την ενσωμάτωση τεράστιων ποσοτήτων δεδομένων από διάφορες πηγές. Το υπολογιστικό νέφος (cloud computing) παρέχει την απαραίτητη υποδομή για την αποθήκευση αυτών των συλλεγόμενων δεδομένων για μεγάλες περιόδους. Κατά συνέπεια, η διαθεσιμότητα ποικίλων δεδομένων από πολλαπλές πηγές και η αυτοματοποίηση της επεξεργασίας δεδομένων έχουν επίσης επηρεάσει τη συλλογή πληροφοριών και τη δημιουργία βάσεων δεδομένων¹⁷⁵. Αναγνωρίζοντας αυτές τις σημαντικές αλλαγές στο τοπίο των δεδομένων, η οδηγία για τις βάσεις δεδομένων έχει υποβληθεί σε δύο αξιολογήσεις, η πρώτη αξιολόγηση ολοκληρώθηκε

---

¹⁷³ Meys, Romain, ό.π., σελ. 473

¹⁷⁴ European Commission, “Study in support of the evaluation of Directive 96/9/EC on the legal protection of databases”, 2018, σελ. 26.

¹⁷⁵ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ό.π., σελ. 26.

το 2005¹⁷⁶ και η δεύτερη το 2018¹⁷⁷. Ακολούθησε η μελέτη για την υποστήριξη της έκθεσης εκτίμησης επιπτώσεων της Επιτροπής το 2022¹⁷⁸ η οποία περιγράφει "μια στοχευμένη αναθεώρηση" της Οδηγίας για τις βάσεις δεδομένων.

Ειδικότερα, οι δύο πρώτες αξιολογήσεις εξέτασαν αν και κατά πόσον, είκοσι και πλέον χρόνια μετά την έκδοση της Οδηγίας, το δικαίωμα *sui generis*, παραμένει κατάλληλο για το σκοπό για τον οποίο υιοθετήθηκε στα πλαίσια του νέου νομικού, οικονομικού και τεχνολογικού περιβάλλοντος¹⁷⁹. Καμία αξιολόγηση ωστόσο δεν μπόρεσε να αποδείξει ότι το ειδικής φύσης δικαίωμα είχε αξιοσημείωτη επίδραση στην οικονομία.

Σύμφωνα με την πρώτη αξιολόγηση, ο πρώτος στόχος της Οδηγίας όπως αυτός επισημάνθηκε στην αρχή της παρούσας εργασίας¹⁸⁰- ήτοι η εναρμόνιση των εθνικών νομοθεσιών - έχει σε μεγάλο βαθμό επιτευχθεί. Οι βάσεις δεδομένων που παράγονται στην ΕΕ προστατεύονται πλέον είτε από το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας ως "πνευματικά δημιουργήματα" που αντικατοπτρίζουν δημιουργικές επιλογές, είτε με το δικαίωμα *sui generis*, εφόσον πληρούται η απαίτηση της "ουσιώδους επένδυσης", ή και τα δύο. Αντίθετα, ο δεύτερος στόχος - η προώθηση της ευρωπαϊκής βιομηχανίας κατασκευής βάσεων δεδομένων και η ενίσχυση του ανταγωνισμού με τις ΗΠΑ- δεν φαίνεται να έχει επιτευχθεί. Όπως επεσήμανε η πρώτη αξιολόγηση της Οδηγίας, "*ο οικονομικός αντίκτυπος του sui generis δικαιώματος στην παραγωγή βάσεων δεδομένων είναι αναπόδεικτος. Εισήχθη για να τονώσει την παραγωγή των βάσεων δεδομένων στην Ευρώπη, ωστόσο το νέο μέσο δεν είχε καμία αποδεδειγμένη συμβολή στην παραγωγή βάσεων δεδομένων*"¹⁸¹. Η έκθεση αξιολόγησης της Επιτροπής υποδηλώνει επίσης ότι το εν λόγω δικαίωμα δεν μείωσε το χάσμα της παραγωγικότητας της ευρωπαϊκής ένωσης έναντι των Ηνωμένων Πολιτειών¹⁸². Η αξιολόγηση επεσήμανε ακόμα διάφορες άλλες ελλείψεις του *sui generis* δικαιώματος, όπως την εγγύτητά του με ένα δικαίωμα ιδιοκτησίας επί των δεδομένων που μπορεί να επηρεάσει αρνητικά την καινοτομία και την ανάπτυξη. Και πάλι η Επιτροπή αντιπαραβάλλει τη νομική

---

¹⁷⁶ European Commission, "First evaluation of Directive 96/9/EC on the legal protection of databases", 2005, https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/evaluation_report_legal_protection_databases_december_2005_e και διαθέσιμο

¹⁷⁷ European Commission, ό.π.

¹⁷⁸ European Commission, "STUDY TO SUPPORT AN IMPACT ASSESSMENT FOR THE REVIEW OF THE DATABASE DIRECTIVE", Directorate-General for Communications Networks, Content and Technology, Brussels, 2022.

¹⁷⁹ European Commission, "Shaping Europe's Digital Future- Protection of Database", 2021.

¹⁸⁰ Βλ. σελ. 2.

¹⁸¹ European Commission, "First evaluation of Directive 96/9/EC on the legal protection of databases", 2005.

¹⁸² European Commission, ό.π.,

κατάσταση στην ΕΕ με εκείνη των Ηνωμένων Πολιτειών¹⁸³. Ωστόσο, όπως παρατηρεί η Επιτροπή, "έχει σημειωθεί σημαντική αύξηση στην παραγωγή βάσεων δεδομένων στις ΗΠΑ, ενώ, στην ΕΕ, η εισαγωγή του δικαιώματος *suī generis* φαίνεται ότι είχε το αντίθετο αποτέλεσμα"¹⁸⁴. Κατά την αξιολόγηση διαπιστώθηκε επίσης η ανάγκη περαιτέρω αποσαφήνισης ορισμένων διατάξεων της Οδηγίας, όπως ο ορισμός του "ουσιώδους μέρους" μιας βάσης δεδομένων και οι προϋποθέσεις για την προστασία των μη πρωτότυπων βάσεων δεδομένων. Η αξιολόγηση συνέστησε να επανεξεταστούν και να επικαιροποιηθούν οι διατάξεις αυτές, όπου χρειάζεται. Η έκθεση αξιολόγησης συνέστησε τέσσερις πιθανές πολιτικές επιλογές: την κατάργηση ολόκληρης της Οδηγίας, την απόσυρση ή την τροποποίηση του δικαιώματος *suī generis* προκειμένου να αποσαφηνιστεί το πεδίο εφαρμογής του και φυσικά την διατήρηση της υφιστάμενης κατάστασης. Η επικρατέστερη μέχρι σήμερα επιλογή είναι η διατήρηση της υφιστάμενης κατάστασης, λαμβανομένης υπόψη μάλιστα της πολυπλοκότητας που ενέχει η ακύρωση μιας Οδηγίας που έχει μεταφερθεί και στα είκοσι οκτώ κράτη μέλη της ΕΕ.

Ακολούθησε η δεύτερη αξιολόγηση της παρούσας Οδηγίας, το 2018, η οποία είχε ως στόχο να εκτιμήσει την αποτελεσματικότητα, την αποδοτικότητα, τη συνάφεια, τη συνοχή και την προστιθέμενη αξία για την ΕΕ της παρούσας Οδηγίας σε σχέση με τους ακόλουθους τρεις στόχους της: (1) την εναρμόνιση προστασίας των βάσεων δεδομένων, (2) ανάπτυξη των επενδύσεων των βάσεων δεδομένων, και (3) διαφύλαξη ισορροπίας μεταξύ δημιουργών και χρηστών βάσεων δεδομένων. Η δεύτερη αξιολόγηση διαπίστωσε ότι, η Οδηγία έχει εναρμονίσει αποτελεσματικά τα εθνικά καθεστώτα προστασίας και η εναρμόνιση του δικαιώματος *suī generis* έχει επιτευχθεί σε μεγάλο βαθμό. Βασικές έννοιες του δικαιώματος *suī generis*, όπως το κατώτατο όριο της ουσιαστικής επένδυσης, ο ορισμός της βάσης δεδομένων, τα δικαιώματα του νόμιμου χρήστη ή οι εξαιρέσεις, εναρμονίστηκαν αποτελεσματικά με την οδηγία¹⁸⁵. Οι κατασκευαστές βάσεων δεδομένων επωφελούνται από ένα επιπλέον επίπεδο προστασίας, ιδίως έναντι τρίτων, ενώ οι χρήστες επωφελούνται κυρίως από τη βελτίωση της νομικής σαφήνειας και τα δικαιώματα πρόσβασης που απολαμβάνουν. Έτι περαιτέρω, η Οδηγία περιορίζει τον κίνδυνο αποσπασματικών ρυθμίσεων που θα μπορούσε να αποβεί επιζήμιος για την ενιαία ψηφιακή αγορά. Σχετικά με τον οικονομικό αντίκτυπο του *suī generis* δικαιώματος, όπως επισημαίνεται στην έκθεση

---

¹⁸³ όπου - όπως επισημάνθηκε ανωτέρω- μετά την απόφαση-ορόσημο Feist του Ανώτατου Δικαστηρίου δεν υπάρχει νομική προστασία για τις βάσεις δεδομένων που βασίζονται στον "ιδρώτα του μετώπου".

¹⁸⁴ European Commission, "First evaluation of Directive 96/9/EC on the legal protection of databases", ό.π., σ. 88

¹⁸⁵ Βλ. European Commission, "Study in support of the evaluation of Directive 96/9/EC on the legal protection of databases", 2021, παρ. 6.1.3-6.1.4

του 2005, ενώ ο αρχικός αντίκτυπος της οδηγίας ήταν θετικός, μεταξύ 2002 και 2004 το ευρωπαϊκό μερίδιο μειώθηκε από 33 % σε 24 %, ενώ το μερίδιο των ΗΠΑ αυξήθηκε από 62 % σε 72 %¹⁸⁶. Μετά από αυτό, ωστόσο, ακολούθησε μια περίοδος σχετικής σταθερότητας στην αναλογία παραγωγής ευρωπαϊκών/αμερικανικών βάσεων δεδομένων. Τα στοιχεία αυτά υποδηλώνουν ότι ενώ το οικονομικό χάσμα δεν καλύφθηκε, δεν επηρεάστηκε επίσης αρνητικά από την οδηγία. Εν κατακλείδι, η δεύτερη αξιολόγηση έκρινε ότι δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία που να καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι το δικαίωμα *sui generis*, όπως σχεδιάστηκε στην οδηγία για τις βάσεις δεδομένων, έχει σημαντικά συμβάλλει στην ανταγωνιστικότητα της ΕΕ στην αγορά της βιομηχανίας βάσεων δεδομένων¹⁸⁷.

Σχετικά με την διαφύλαξη της ισορροπίας μεταξύ χρηστών και κατασκευαστών βάσεων δεδομένων, η αξιολόγηση επεσήμανε ότι παρά το γεγονός ότι το δικαίωμα *sui generis* περιέχει ενδιαφέρουσες δυνατότητες πρόσβασης και περαιτέρω χρήσης, δυνατότητες που δεν μπορούν να παρακαμφθούν συμβατικά, τα μειονεκτήματα του καθεστώτος εξαιρέσεων και οι ασάφειες γύρω από την έννοια του "νόμιμου χρήστη" δεν φαίνεται να επιτρέπουν στους αιτούντες πρόσβαση να αξιοποιήσουν πλήρως τις δυνατότητες του *sui generis* δικαιώματος¹⁸⁸. Ωστόσο, δεν παρατηρήθηκε καμία σημαντική κατάσταση αποκλεισμού δεδομένων που να οφείλεται στο δικαίωμα *sui generis*. Το σημαντικότερο ζήτημα για τους αιτούντες πρόσβαση που σχετίζεται με το δικαίωμα *sui generis* δεν φαίνεται να είναι το κλειδί των δεδομένων, αλλά το γεγονός ότι η διαδικασία αδειοδότησης είναι μερικές φορές πιο περίπλοκη λόγω του πρόσθετου επιπέδου προστασίας¹⁸⁹. Η γενική άποψη των κατασκευαστών βάσεων δεδομένων είναι ότι το πεδίο εφαρμογής του δικαιώματος *sui generis* θα πρέπει να διευρυνθεί. Επιπλέον, τα κύρια οφέλη που αναφέρθηκαν από τους κατασκευαστές βάσεων δεδομένων είναι η βελτίωση της νομικής σαφήνειας όσον αφορά την προστασία των βάσεων δεδομένων τους και η καλύτερη προστασία από μη εξουσιοδοτημένη χρήση τρίτων¹⁹⁰.

Από την άλλη μεριά όμως, σε σχέση με το σύγχρονο νομικό τοπίο το οποίο έχει αλλάξει σημαντικά από την έκδοση της Οδηγίας λόγω της τεχνολογικής προόδου και της ανάπτυξης νέων επιχειρηματικών μοντέλων, η νομική ανάλυση της υποστηρικτικής μελέτης

---

¹⁸⁶ European Commission, "First evaluation of Directive 96/9/EC on the legal protection of databases", παρ. 24

¹⁸⁷ European Commission, "Study in support of the evaluation of Directive 96/9/EC on the legal protection of databases" 2018, σελ. 18

¹⁸⁸ European Commission, ό.π., σελ. 20

¹⁸⁹ European Commission, "Study in Support of the Evaluation of the Database Directive 96/9 on the legal protection of databases", 2018, σελ. 21

¹⁹⁰ European Commission, "Study in Support of the Evaluation of the Database Directive 96/9 on the legal protection of databases", 2018, σελ. 21

για την δεύτερη αξιολόγηση του 2018 κατέδειξε ότι η Οδηγία παρέχει εν τέλει ένα "ξεπερασμένο νομικό πλαίσιο", καθώς δεν παρέχει σαφείς διατάξεις και δεν είναι σύμφωνη ούτε με τις πρόσφατες τεχνικές εξελίξεις της οικονομίας των δεδομένων¹⁹¹. Σχετικά με την πρώτη διαπίστωση, η προστασία *sui generis* των βάσεων δεδομένων είναι ουσιαστικά προστασία των επενδύσεων, ανεξάρτητα από το αποτέλεσμα. Εφόσον η επένδυση είναι επαρκώς "ουσιαστική" και χαρακτηρίζεται ως συλλογή, επαλήθευση ή παρουσίαση, δικαιολογεί την προστασία. Για τους τρίτους όμως, αυτές οι πράξεις επένδυσης είναι συνήθως άγνωστες. Συνεπώς, το όριο προστασίας είναι δύσκολα επαληθεύσιμο ενώ και η έννοια της "ουσιαστικής" επένδυσης κρίθηκε ως μία από τις πιο προβληματικές διατάξεις της Οδηγίας για τις βάσεις δεδομένων, με πολωμένες θέσεις μεταξύ των ενδιαφερομένων μερών¹⁹².

Σχετικά με την δεύτερη διαπίστωση, η αξιολόγηση σημείωσε ότι το πεδίο εφαρμογής των δικαιωμάτων επί των βάσεων δεδομένων περιορίστηκε στην απόκτηση των δεδομένων και όχι ευρύτερα στη δημιουργία αυτών έτσι ώστε οι περισσότεροι ιστότοποι και οι βάσεις δεδομένων που περιέχουν δεδομένα που παράγονται αυτόματα από συνδεδεμένες συσκευές σε περιβάλλον IoT να εκπίπτουν του πεδίου εφαρμογής του. Πράγματι, με την πρωτοποριακή τετράδα αποφάσεων του το 2004¹⁹³ το ΔΕΕ διευκρίνισε ότι το πεδίο εφαρμογής του δικαιώματος *sui generis* δεν καλύπτει τις βάσεις δεδομένων που αποτελούν υποπροϊόντα της κύριας δραστηριότητας ενός οργανισμού (*spin-off databases*). Αυτό σημαίνει ότι το *sui generis* δικαίωμα δεν εφαρμόζεται ευρέως σε δεδομένα που παράγονται από μηχανές, συσκευές IoT, μαζικά δεδομένα, τεχνητή νοημοσύνη κ.λπ.¹⁹⁴. Αυτό θα ίσχυε επίσης για τις ιστοσελίδες εταιρειών οι οποίες, ενώ εμπίπτουν στην ορισμό της βάσης δεδομένων που περιέχεται στην οδηγία για τις βάσεις δεδομένων, θα αποτελούνται από "δημιουργημένα" δεδομένα παρά από "αποκτηθέντα" δεδομένα, και συνεπώς θα έμεναν εκτός πεδίου προστασίας¹⁹⁵. Στην πραγματικότητα, η δημιουργία αυτών των βάσεων δεδομένων είναι στενά συνδεδεμένη με τη δημιουργία του περιεχομένου τους (δηλ. των ίδιων των δεδομένων) και "η νομολογία αποκλείει αναμφισβήτητα τις επενδύσεις στη

---

¹⁹¹ European Commission, "STUDY TO SUPPORT AN IMPACT ASSESSMENT FOR THE REVIEW OF THE DATABASE DIRECTIVE- Final Report", 2021, σελ. 27.

¹⁹² European Commission, "Study in Support of the Evaluation of the Database Directive 96/9 on the legal protection of databases", 2018, σελ. 9

¹⁹³ The British Horseracing Board Ltd v. William Hill Organisation Ltd, C-203/02, 2005, Fixtures Marketing Ltd v. Organismos Prognostikon Agonon Podosfairou (OPAP), C-444/02, 2005, Fixtures Marketing Ltd v. Oy Veikkaus AB, C-46/02, 2005, Fixtures Marketing Ltd v. Svenska Spel AB, C-338/02, Infopaq International A/S v Danske Dagblades Forening, C-5/08.

¹⁹⁴ European Commission, "Study in Support of the Evaluation of the Database Directive 96/9 on the legal protection of databases", 2018, σελ. 35

¹⁹⁵ European Commission, "Study in Support of the Evaluation of the Database Directive 96/9 on the legal protection of databases", 2018, σελ. 35

δημιουργία δεδομένων από το πεδίο εφαρμογής του δικαιώματος *sui generis*¹⁹⁶. Η αξιολόγηση διαπίστωσε ότι στο πλαίσιο της αυτοματοποιημένης συλλογής δεδομένων από αισθητήρες που είναι εξοπλισμένοι και συνδεδεμένοι με το "Διαδίκτυο των Πραγμάτων", καθίσταται όλο και πιο δύσκολο να γίνει διάκριση μεταξύ της δημιουργίας δεδομένων και της απόκτησης δεδομένων, όταν υπάρχει συστηματική κατηγοριοποίηση των δεδομένων ήδη από το σύστημα συλλογής δεδομένων (π.χ. βιομηχανικά ρομπότ)¹⁹⁷. Από την άλλη όμως, δεν προβλέπεται στην Οδηγία η περίπτωση όπου η συγκέντρωση των δεδομένων προσφέρει νέα επιχειρηματικά μοντέλα για τους κατασκευαστές, ή νέες μεθόδους ανάλυσης, πληροφόρησης και λήψης αποφάσεων για τους χρήστες. Είναι χαρακτηριστικό ότι η ψηφιοποίηση έχει μεταβάλει τα επιχειρηματικά μοντέλα και η οικονομική σημασία αυτού που σήμερα μπορεί να φαίνεται ως υποπροϊόν μιας φυσικής διαδικασίας (παραγωγή δεδομένων) μπορεί να αποτελέσει πυρήνα του επιχειρηματικού μοντέλου του αύριο¹⁹⁸.

Συνεπώς, δεν είναι σαφές ποιος θα είναι ο ρόλος της Οδηγίας για τις βάσεις δεδομένων, δεδομένης της αυξανόμενης σημασίας των δεδομένων που παράγονται από μηχανές και αισθητήρες στο μέλλον. Η αξιολόγηση διαπίστωσε την ανάγκη αποσαφήνισης και εκσυγχρονισμού των διατάξεων της Οδηγίας υπό το πρίσμα αυτών των αλλαγών, ιδίως όσον αφορά το δικαίωμα *sui generis* και τις εξαιρέσεις και τους περιορισμούς στην προστασία των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας για τις βάσεις δεδομένων.

Ο Sattler (2020) παρουσίασε πρόσθετα επιχειρήματα σχετικά με το δύσκολο έργο της διάκρισης μεταξύ δημιουργίας και συλλογής δεδομένων στο πλαίσιο των δεδομένων που παράγονται από μηχανές¹⁹⁹. Σύμφωνα με τον Sattler, εάν τα δεδομένα που παράγονται από μηχανές σε μια γραμμή παραγωγής κατηγοριοποιούνται και οργανώνονται αυτόματα, καθίσταται δύσκολη η διάκριση μεταξύ της δημιουργίας και της συλλογής δεδομένων. Οι διεργασίες μετά τη δημιουργία που εκτελούνται στα ακατέργαστα δεδομένα θα μπορούσαν να συνδέονται στενά με τη διαδικασία δημιουργίας δεδομένων, καθιστώντας δύσκολο τον εντοπισμό και την απόδοση των επενδύσεων σε συγκεκριμένες φάσεις και διεργασίες²⁰⁰. Επιπλέον, με τον πολλαπλασιασμό των κατανεμημένων δικτύων δεδομένων, καθίσταται όλο

---

¹⁹⁶ European Commission, "STUDY TO SUPPORT AN IMPACT ASSESSMENT FOR THE REVIEW OF THE DATABASE DIRECTIVE- Final Report", ό.π, σελ. 40

¹⁹⁷ European Commission, "Study in Support of the Evaluation of the Database Directive 96/9 on the legal protection of databases", 2018, σελ. 36

¹⁹⁸ European Commission, "Study in Support of the Evaluation of the Database Directive 96/9 on the legal protection of databases", 2018, σελ. 36

¹⁹⁹ European Commission, ό.π, σελ. 42 και Sattler (2020) *Rechts Handbuch Industrie 4.0 und Internet of Things*, Sassenberg/Faber (Hrsg.)

²⁰⁰ European Commission, ό.π, σελ. 42 και βλ. παράδειγμα σελ. 110, Final Report, Database Evaluation 2018.

και πιο δύσκολο να κατανεμηθούν οι σχετικές επενδύσεις σε συγκεκριμένα μέρη, όπως ο παραγωγός και ο χειριστής των μηχανών συλλογής δεδομένων. Αυτό δεν επηρεάζει μόνο την επαλήθευση της επαρκούς επένδυσης για τη δημιουργία προστασίας, αλλά εγείρει επίσης ερωτήματα σχετικά με το ποιος θα πρέπει να θεωρείται κατασκευαστής της βάσης δεδομένων. Πολλοί από τους ερωτηθέντες στην έρευνα που διεξήγαγε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανέφεραν ότι συνεργάζονται με άλλες εταιρείες για τη δημιουργία και τη διαχείριση βάσεων δεδομένων, γεγονός που μπορεί να εγείρει το ζήτημα της συνιδιοκτησίας, παρόμοια με τα πνευματικά δικαιώματα²⁰¹. Πολλαπλά άτομα ή οντότητες (από τους κατασκευαστές αισθητήρων και συσκευών έως τον χειριστή της συσκευής) μπορούν να ισχυριστούν ότι έχουν αναλάβει την πρωτοβουλία και το ρίσκο της επένδυσης, "κατέχοντας" έτσι από κοινού τη βάση δεδομένων και ωφελούμενοι από κοινού από το δικαίωμα *sui generis*. Ωστόσο, η οδηγία για τις βάσεις δεδομένων δεν ορίζει και δεν περιλαμβάνει τους όρους "κυριότητα" ή "συνιδιοκτησία" για το μέρος που αφορά το δικαίωμα *sui generis*, προσθέτοντας έτσι ένα ακόμη επίπεδο αβεβαιότητας²⁰². Η έννοια της συνιδιοκτησίας και το κατώτατο όριο της επένδυσης στο πλαίσιο των βάσεων δεδομένων απαιτούν περαιτέρω αποσαφήνιση. Οι αναλογίες με τα πνευματικά δικαιώματα είναι προβληματικές, διότι το δικαίωμα στη βάση δεδομένων βασίζεται στην επένδυση και όχι στη δημιουργία, γεγονός που περιπλέκει την εφαρμογή των αρχών των πνευματικών δικαιωμάτων στα δεδομένα που παράγονται από μηχανές²⁰³.

Ως εκ τούτου, είναι ζωτικής σημασίας η υποβολή προτάσεων που λαμβάνουν υπόψη τα σημερινές ανεπάρκειες του δικαιώματος *sui generis*, προκειμένου να βελτιωθεί η νομική αβεβαιότητα για τους προγραμματιστές τεχνητής νοημοσύνης. Επιπλέον, τα παραδείγματα αυτά καταδεικνύουν την επείγουσα ανάγκη αποσαφήνισης του καθεστώτος των δεδομένων που παράγονται από μηχανές σε σχέση με την εφαρμογή και το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας για τις βάσεις δεδομένων. Ο καθορισμός του κατά πόσον θα πρέπει να συμπεριληφθούν, ενδεχομένως με ειδικές υποχρεώσεις, ή να εξαιρεθούν από την Οδηγία απαιτεί συνολική εξέταση παραγόντων όπως ο ορισμός του τί συνιστά δεδομένα που παράγονται από μηχανές.

Με βάση αυτές τις διαπιστώσεις, η Επιτροπή πρότεινε διάφορα μέτρα για την επικαιροποίηση και την ενίσχυση της Οδηγίας. Τα μέτρα αυτά περιλαμβάνουν την αποσαφήνιση του πεδίου εφαρμογής και των ορισμών της Οδηγίας, την ευθυγράμμιση των διατάξεων της με άλλη σχετική νομοθεσία της ΕΕ και τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας

---

²⁰¹ European Commission, ό.π. σελ. 42

²⁰² European Commission, ό.π. σελ. 43

²⁰³ European Commission, ό.π. σελ. 43

και της εκτελεστότητας των διαταξεων της. Η Επιτροπή πρότεινε επίσης τη διερεύνηση των δυνατοτήτων ανάπτυξης ενός ευρωπαϊκού νομικού πλαισίου για την κοινή χρήση δεδομένων, το οποίο θα μπορούσε να συμπληρώσει και να αξιοποιήσει την Οδηγία για τις βάσεις δεδομένων²⁰⁴.

2.2 Κριτική αποτίμηση της Οδηγίας 96/9/ΕΚ.

Α. Η ενσωμάτωση της Οδηγίας για τις βάσεις δεδομένων στην νομοθεσία των κρατών μελών έγινε αργά, στις περισσότερες χώρες εκτός της ορισμένης προθεσμίας της 1.1.1998. Οι κριτικοί της Οδηγίας μιλούν για το “Πείραμα της Ευρώπης”²⁰⁵, τονίζοντας ότι η νομολογία αγνόησε ουσιαστικά τον ορισμό της βάσης δεδομένων κατά την Οδηγία. Οι πρώτοι επικριτές της Οδηγίας υποστήριξαν τα εξής:

α. Η αυξημένη προστασία δεν επηρέασε την αγορά βάσεων δεδομένων. Ιδιαίτερα στις ΗΠΑ, η βιομηχανία των βάσεων δεδομένων αναπτύχθηκε σημαντικά ενώ στην Ευρώπη, εμφάνισε μια πρόσκαιρη άνοδο και στην συνέχεια επέστρεψε σε προ Οδηγίας επίπεδα.

β. Οι κατασκευαστές των βάσεων δεδομένων απολάμβαναν ήδη ουσιαστικών τρόπων προστασίας των δικαιωμάτων τους όπως: αγωγή με βάση την πνευματική ιδιοκτησία για τις πρωτότυπες βάσεις δεδομένων, αγωγή με βάση παραβίαση σύμβασης/συμφωνίας παραχώρησης χρήσης, αγωγή με βάση τον αθέμιτο ανταγωνισμό.

γ. Η αντισυνταγματικότητα των διατάξεων προστασίας βάσεων δεδομένων - προσβολή των συνταγματικών δικαιωμάτων ελευθερίας λόγου και έκφρασης των πολιτών- καταδεικνύει την προσπάθεια μονοπώλησης των πληροφοριών που περιλαμβάνουν οι βάσεις δεδομένων από συγκεκριμένες μονοπωλιακές επιχειρήσεις με σκοπό το κέρδος²⁰⁶.

Η Οδηγία επικρίθηκε λόγω της παραμέλησης των συμφερόντων των χρηστών. Τα κράτη μέλη έχουν τη διακριτική ευχέρεια να καθορίζουν το πεδίο εφαρμογής και τις προϋποθέσεις των εξαιρέσεων της παρούσας Οδηγίας στην εθνική τους νομοθεσία²⁰⁷. Αυτή η έλλειψη ομοιομορφίας δεν διασφαλίζει ότι οι εξαιρέσεις επιτυγχάνουν την κατάλληλη ισορροπία μεταξύ των συμφερόντων των χρηστών και των συμφερόντων των παραγωγών βάσεων δεδομένων. Η ανάγκη εξισορρόπησης των συμφερόντων μεταξύ κατασκευαστών

---

²⁰⁴ European Commission, ό.π., σελ. 130-134

²⁰⁵ Bernt Hugenholtz, Stephen Maurer, Harlan Onsrud “Europe’s Database Experiment”, Science vol. 294, 2001.

²⁰⁶ Κανελλοπούλου Μ. - Μπόττη, ό.π., σελ. 71

²⁰⁷ Οι προβλεπόμενες εξαιρέσεις είναι δυνητικές, δηλαδή τα κράτη μέλη δεν υποχρεούνται να τις εισάγουν στην εσωτερική έννομη τάξη τους. Κατά την ενσωμάτωση της Οδηγίας, η εξαίρεση της εξαγωγής για ιδιωτικούς σκοπούς, δεν υιοθετήθηκε στην ελληνική έννομη τάξη, ενώ ο Έλληνας νομοθέτης προέβλεψε το ίδιο και σχετικά με την εξουσία απαγόρευσης αναπαραγωγής μιας ηλεκτρονικής βάσης δεδομένων για ιδιωτικούς σκοπούς.

και χρηστών αποτελεί ίσως έναν επιτακτικό στόχο της ΕΕ τον οποίο το ΔΕΕ έθιξε αλλά δεν κατόρθωσε να υλοποιήσει²⁰⁸.

Επιπλέον, η Οδηγία προβλέπει λιγότερες και πιο περιορισμένες εξαιρέσεις σε σύγκριση με τις ήδη υπάρχουσες ευρύτερες εξαιρέσεις από τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας²⁰⁹. Το 2020 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημοσίευσε μελέτη σχετικά με την εφαρμογή της Οδηγίας, σύμφωνα με την οποία πρότεινε το ενδεχόμενο ευθυγράμμισης των εξαιρέσεων που παρατίθενται στην Οδηγία για τις βάσεις δεδομένων με εκείνες της Οδηγίας για την Κοινωνία της Πληροφορίας (άρθρο 5)²¹⁰.

Η διατύπωση του άρθρου 9 της Οδηγίας προβλέπει ότι: *“τα κράτη μέλη μπορούν να προβλέπουν ότι ο νόμιμος χρήστης βάσης δεδομένων που έχει τεθεί στη διάθεση του κοινού καθ’ οιονδήποτε τρόπο μπορεί, χωρίς την άδεια του κατασκευαστή της βάσης, να εξάγει ή/και να επαναχρησιμοποιεί ουσιώδες μέρος του περιεχομένου”*. Η διατύπωση αυτή υπονοεί ότι αποκλειστικά και μόνο τα ουσιώδη τμήματα μιας βάσης δεδομένων -αλλά όχι η πλήρης βάση δεδομένων- μπορούν να εξαχθούν ή και να επαναχρησιμοποιηθούν. Η οριοθέτηση αυτή, ωστόσο, δεν συμβάλλει στην επίλυση των προβλημάτων πρόσβασης, καθώς οι κατασκευαστές βάσεων δεδομένων χρειάζονται πρόσβαση σε πλήρη σύνολα δεδομένων.

Το άρθρο 9 παρ. β’ της Οδηγίας προβλέπει την δυνατότητα εξαγωγής κειμένου και δεδομένων για σκοπούς επιστημονικής έρευνας στο πλαίσιο μιας μη κερδοσκοπικής μη εμπορικής δραστηριότητας, όπως π.χ. στο πλαίσιο διδασκαλίας σε εκπαιδευτικό ίδρυμα ή στο πλαίσιο ανάπτυξης ερευνητικής δράσης από εκπαιδευτικό οργανισμό, αποκλείοντας επομένως λοιπές εμπορικές χρήσεις²¹¹. Αυτός ο περιορισμός ωστόσο μπορεί να εμποδίσει την ανάπτυξη της ΤΝ, καθώς πολλές εφαρμογές ΤΝ έχουν εμπορικό σκοπό, απλώς και μόνο επειδή εισφέρουν ένα νέο προϊόν στην αγορά²¹². Οι προγραμματιστές ΤΝ χρειάζονται συχνά

---

²⁰⁸ Βλ. σχολιασμό υπόθεσης CV- Latvia Online, C- 172/19

²⁰⁹ Kur, A., και λοιποί, ‘First Evaluation of Directive 96/9/EC on the Legal Protection of Databases – Comment by the Max Planck Institute for Intellectual Property, Competition and Tax Law, Munich’, International Review of Intellectual Property and Competition Law, 2006, σελ. 551 και επόμενα

²¹⁰ R. Fisher et al, n. 13 above; C. Hartmann, J. Allan, P.B. Hugenholtz, J.P. Quintais and D. Gervais, Trends and Developments in Artificial Intelligence Challenges to the Intellectual Property Rights Framework, 2020, διαθέσιμο και <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/394345a1-2ecf-11eb-b27b01aa75ed71a1/language-en> Οι εξαιρέσεις αυτές περιλαμβάνουν, για παράδειγμα, το δικαίωμα λήψης αντιγράφων για προσωπική χρήση, το δικαίωμα παράθεσης αποσπασμάτων από ένα έργο για σκοπούς κριτικής ή αναθεώρησης και το δικαίωμα χρήσης ενός έργου για σκοπούς γελιογραφίας ή παρωδίας.

²¹¹ Άρθ. 9 παρ. β Οδηγίας 96/6/ΕΚ. Σημειώνεται ότι ο όρος "εμπορική" πρέπει να έχει την έννοια ότι περιλαμβάνει άμεσα και έμμεσα οικονομικά και εμπορικά πλεονεκτήματα, βλ. von Lewinski, Silke, και Michel M. Walter, eds. European Copyright Law. Oxford University Press, 2010, σελ. 1045

²¹² Triaille, Jean-Paul, Jérôme de Meeûs d’Argenteuil, and Amélie de Francquen. "Study on the legal framework of text and data mining (TDM)." European Union Studies 2014, σελ.65

να εξάγουν σημαντικά τμήματα των βάσεων δεδομένων για να εκπαιδεύσουν τους αλγορίθμους τους²¹³, πράγμα που μπορεί να είναι δύσκολο να επιτευχθεί χωρίς να παραβιάζεται το *sui generis* δικαίωμα. Καθώς ο κατασκευαστής μιας βάσης δεδομένων κατέχει το αποκλειστικό δικαίωμα να εμποδίζει τρίτους να χρησιμοποιούν τη βάση δεδομένων του, οι προγραμματιστές ΤΝ θα πρέπει είτε να αποκτήσουν την προηγούμενη άδεια του κατόχου του δικαιώματος ή να βασίζονται στις ανεπαρκείς- για τις ανάγκες της ψηφιακής αγοράς - εξαιρέσεις που θεσπίζονται στην Οδηγία.

Η Οδηγία απαιτεί επίσης ότι οι πηγές των βάσεων δεδομένων που εξάγονται για επιστημονικούς σκοπούς πρέπει να προσδιορίζονται και να αναφέρονται²¹⁴. Αυτό το πρόσθετο επίπεδο προστασίας για τις βάσεις δεδομένων επιβαρύνει υπερβολικά τους προγραμματιστές Τεχνητής Νοημοσύνης. Οι τεχνικές εξόρυξης δεδομένων απαιτούν την επεξεργασία εκατοντάδων βάσεων δεδομένων, γεγονός που καθιστά πολλές φορές ανέφικτη την αναφορά σε κάθε βάση δεδομένων το περιεχόμενο της οποίας έχει εξαχθεί ή επαναχρησιμοποιηθεί.

Β. Προκειμένου να επιχειρήσουμε μια πιο σύγχρονη κριτική επί του ζητήματος, αξίζει να παρατηρήσουμε ότι πράγματι, από τη θέσπιση της Οδηγίας για τις βάσεις δεδομένων, το οικονομικό πλαίσιο στο οποίο δημιουργήθηκε δεν θυμίζει σε τίποτα το σημερινό²¹⁵. Το σημερινό τοπίο της διακυβέρνησης δεδομένων είναι πολύ πιο πολύπλοκο από αυτό που αποτέλεσε την βάση για την δημιουργία του *sui generis* δικαιώματος - το οποίο ουσιαστικά θεωρούσε τους κατασκευαστές των βάσεων δεδομένων ως τη ραχοκοκαλιά της κοινωνίας της πληροφορίας. Αυτή η βασική παραδοχή δεν ισχύει πλέον σε ένα περιβάλλον στο οποίο σχεδόν κάθε οικονομική συναλλαγή ή παραγωγική διαδικασία δημιουργεί δεδομένα. Η αξία της αγοράς δεδομένων για την ΕΕ εκτιμήθηκε σε 238 δισεκατομμύρια ευρώ το 2016, αντιπροσωπεύοντας πάνω από το 1,92 % του ΑΕΠ της ΕΕ. Σύμφωνα με το European Data Market Monitoring Tool, ο ρυθμός αύξησης της αξίας των δεδομένων μεταξύ 2015 και 2016 ήταν 9,5 % σε τα 28 κράτη μέλη²¹⁶. Επιπλέον, με την άφιξη των επιγραμμικών τεχνολογιών, ο ίδιος ο κλάδος των βάσεων δεδομένων γνώρισε θεμελιώδεις αλλαγές στην τεχνολογία και το κόστος δομής αυτών, η οποία έχει γίνει πολύ πιο αποδοτική (περισσότερες βάσεις

---

²¹³ Leistner, Matthias. "Big Data and the EU Database Directive 96/9/EC: current law and potential for reform." Available at SSRN 3245937 (2018), σελ.12

²¹⁴ Άρθ. 9 παρ. β' Οδηγίας 96/9/ΕΚ.

²¹⁵ η δημιουργία βάσεων δεδομένων και το περιεχόμενό τους έχουν αλλάξει σημαντικά προχωρώντας από την χειροκίνητη συλλογή των υφιστάμενων δεδομένων σε αυτόματες διαδικασίες συλλογής και δημιουργίας δεδομένων βλ. και Ευρωπαϊκή Επιτροπή, "Study in support of the evaluation of Directive 96/9/EC on the legal protection of databases", 2018, σελ. 26.

²¹⁶ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, "Study in support of the evaluation of Directive 96/9/EC on the legal protection of databases", 2018, ό.π., σελ. 37.

δεδομένων μπορούν να παραχθούν με μικρότερο κόστος)²¹⁷. Τα ίδια τα δεδομένα, ωστόσο, έχουν ανταγωνιστική αξία μόνο όταν υποβάλλονται σε επεξεργασία και αναλύονται. Η μη ανταγωνιστική φύση των ψηφιακών δεδομένων σημαίνει ότι τα δεδομένα μπορούν να χρησιμοποιηθούν πολλές φορές και από πολλούς χρήστες χωρίς να μειωθεί η αξία τους. Το κοινωνικό βέλτιστο όσον αφορά τα ψηφιακά σύνολα δεδομένων επιτυγχάνεται όταν μεγιστοποιείται η ανάλυση των δεδομένων, στο βαθμό που αυτή η προσβασιμότητα των δεδομένων δεν οδηγεί σε υποπροσφορά δεδομένων και, συνεπώς, σε αποτυχία της αγοράς²¹⁸.

Η συλλογή και επεξεργασία δεδομένων σε πρωτοφανή κλίμακα, έχει ως αποτέλεσμα την προώθηση νέων προϊόντων και υπηρεσιών, καθώς και νέων επιχειρηματικών διαδικασιών και επιστημονικών μεθοδολογιών²¹⁹. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το Διαδίκτυο των Πραγμάτων (IoT) το οποίο έχει οδηγήσει σε έναν εκτεταμένο εξοπλισμό προϊόντων και συσκευών με αισθητήρες που παράγουν δεδομένα, καθώς και το υπολογιστικό νέφος (cloud computing) το οποίο παρέχει τη δυνατότητα χρήσης της υπολογιστικής ευρείας κλίμακας ως υπηρεσίας στο πλαίσιο της οικονομίας δεδομένων. Ετι περισσότερο, βρισκόμαστε στην εποχή των μαζικών δεδομένων²²⁰ όπου λέγεται ότι “η αξία των δεδομένων δεν εντοπίζεται στα δεδομένα ή στα κείμενα μεμονωμένα, αλλά περισσότερο στην συγκέντρωση και ανάλυση αυτών των δεδομένων”²²¹. Εκτός από την αξιοποίηση της αξίας των μαζικών δεδομένων, η δυνατότητα ελεύθερης χρήσης, επεξεργασίας και χειρισμού αυτών μέσω της αναπαραγωγής και ανάλυσής τους είναι κρίσιμη για την ανάπτυξη της ΤΝ και της μηχανικής μάθησης²²², καθώς τα συστήματα αυτά εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από

---

²¹⁷ βλ. Study Annex (economic analysis).

²¹⁸ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ό.π., σελ. 37

²¹⁹ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ό.π., σελ. 2.

²²⁰ Ο όγκος, η ταχύτητα και η ποικιλία (ή αλλιώς Volume, Velocity, Variety, αλλιώς γνωστά ως τα τρία “Vs”) θεωρούνται από τους ειδικούς του κλάδου ως τα τρία κύρια χαρακτηριστικά των Μεγάλων Δεδομένων. Ένα τέταρτο “V” ορίζει επίσης τα Μεγάλα Δεδομένα, η έννοια της “αξίας”, η οποία δεν σχετίζεται μόνο με το εισόδημα και τα έσοδα που αποκτώνται από τα Μεγάλα Δεδομένα, αλλά και με την κοινωνικοοικονομική αξία που προκύπτει από τη χρήση των Μεγάλων Δεδομένων.

²²¹ Eleonora Rosati, “An EU text and data mining exception for the few: would it make sense?”, *Journal of Intellectual Property Law & Practice*, 2018, σελ. 430. Όπως επιβεβαίωσε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, “η αξιοποίηση της καινοτομίας με γνώμονα τα δεδομένα, η οποία ενεργοποιείται από τις τεχνολογίες Μεγάλων Δεδομένων, είναι ένας ισχυρός παράγοντας δημιουργίας αξίας και αποτελεί πραγματικό όφελος για την ευρωπαϊκή οικονομία στο σύνολό της”, *European Commission, “The European data market study: Final report”, 2017, σελ. 5.*

²²² Eleonora Rosati, ό.π., σελ. 429-430. Βλ. και Meys, Romain. “Data Mining Under the Directive on Copyright and Related Rights in the Digital Single Market: Are European Database Protection Rules Still Threatening the Development of Artificial Intelligence?.”, 2020, σελ. 463 όπου δίνει τον ορισμό “Η μηχανική μάθηση βασίζεται στην εξέταση ψηφιακών δεδομένων από έναν αλγόριθμο σε μια εύλογα αυτοματοποιημένη βάση”.

μεγάλα και ποικίλα σύνολα δεδομένων²²³. Μέσω της πρόσβασης σε μεγάλα δεδομένα οι αλγόριθμοι ΤΝ μπορούν να εκπαιδευτούν αποτελεσματικά και να παράγουν ακριβή αποτελέσματα ώστε να ανακαλύπτουν νέα πρότυπα και τάσεις²²⁴. Η δημιουργία ενός ακμαίου περιβάλλοντος για τα δεδομένα και την καινοτομία είναι επομένως το κλειδί για να διασφαλιστεί ότι η Ευρώπη θα διατηρεί μια σταθερή θέση ως βασικός παγκόσμιος παίκτης στις Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνιών και στην ανάπτυξη νέων τεχνολογιών. Όπως επεσήμανε και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, *"η αξιοποίηση της καινοτομίας με γνώμονα τα δεδομένα, που ενεργοποιείται από τεχνολογίες μαζικών δεδομένων, είναι ένας ισχυρός παράγοντας δημιουργίας αξίας και αποτελεί πραγματικό όφελος για την ευρωπαϊκή οικονομία στο σύνολό της"*²²⁵. Υπολογιστικά νέφη, μαζικά δεδομένα, τεχνητή νοημοσύνη, διασυνδεδεμένες συσκευές αποτελούν ένα μικρό μόνο δείγμα του τεράστιου στόχου του ψηφιακού μετασχηματισμού της ευρωπαϊκής οικονομίας και κοινωνίας που βρίσκεται στις προτεραιότητες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Παράλληλα με τις εξελίξεις αυτές έρχεται να προστεθεί και η ταχύτατη άνοδος της παραγωγικής ΤΝ (Generative AI), η οποία καθιστά επιτακτική αφενός την εξεύρεση ισορροπίας μεταξύ των δικαιωμάτων των προγραμματιστών ΤΝ και των κατόχων δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και αφετέρου την αποτελεσματική ρύθμισή της.

Ωστόσο, στον αντίποδα των εξελίξεων αυτών, η Οδηγία για τις βάσεις δεδομένων παραμένει αμετάβλητη. Είναι χαρακτηριστικό ότι ενώ το ΔΕΕ περιόρισε το πεδίο εφαρμογής του *sui generis* δικαιώματος με την πρωτοποριακή τετράδα αποφάσεων του το 2004²²⁶, εντούτοις ερμήνευσε τα οικονομικά δικαιώματα των κατόχων πνευματικών δικαιωμάτων γενναιόδωρα, γεγονός που προκάλεσε σφοδρές επικρίσεις²²⁷. Τα οικονομικά δικαιώματα των

---

²²³ "Τα μεγάλα δεδομένα μπορούν να θεωρηθούν ως ένα περιουσιακό στοιχείο που είναι δύσκολο να αξιοποιηθεί. Η τεχνητή νοημοσύνη μπορεί να θεωρηθεί ως κλειδί για το ξεκλείδωμα της αξίας των μεγάλων δεδομένων- και η μηχανική μάθηση είναι ένας από τους τεχνικούς μηχανισμούς που υποστηρίζουν και διευκολύνουν την ΤΝ. Ο συνδυασμός και των τριών εννοιών μπορεί να ονομάζεται "ανάλυση μεγάλων δεδομένων". Η ΤΝ βασίζεται στην ανάλυση των μαζικών δεδομένων σε ποικίλα σχήματα, μεγέθη και μορφές τους βλ. και Big Data and Data Protection, ICO, 2017, διαθέσιμο και [big-data-ai-ml-and-data-protection.pdf \(ico.org.uk\)](https://ico.org.uk/big-data-ai-ml-and-data-protection.pdf)

²²⁴ Οι τεχνικές εξόρυξης κειμένου και δεδομένων συνιστούν μια τεχνική έρευνας για την συλλογή πληροφοριών από μεγάλες ποσότητες ψηφιακών δεδομένων μέσω αυτοματοποιημένων εργαλείων λογισμικού, βλ. Berndt Hugenholtz, *The new copyright Directive: Text and Data Mining (Articles 3 and 4)*, Institute for Information Law (IViR), 2019.

²²⁵ European Commission, *The European data market study: Final report* (Brussels, European Commission, Feb. 2017), Executive Summary, σελ. 5.

²²⁶ *The British Horseracing Board Ltd v. William Hill Organisation Ltd*, C-203/02, 2005, *Fixtures Marketing Ltd v. Organismos Prognostikon Agonon Podosfairou (OPAP)*, C-444/02, 2005, *Fixtures Marketing Ltd v. Oy Veikkaus AB*, C-46/02, 2005, *Fixtures Marketing Ltd v. Svenska Spel AB*, C-338/02, *Infopaq International A/S v Danske Dagblades Forening*, C-5/08.

²²⁷ E. Declaye, M. Husovic, "Sui Generis Database Protection 2.0: Judicial and Legislative Reforms", *European Intellectual Property Review (EIPR)* - Forthcoming, 2022

κατόχων πνευματικών δικαιωμάτων περιλαμβάνουν το αποκλειστικό δικαίωμα αναπαραγωγής, διανομής και κοινοποίησης των έργων τους στο κοινό. Το ΔΕΕ έχει ερμηνεύσει αυτά τα δικαιώματα ώστε να περιλαμβάνουν διάφορες δραστηριότητες, όπως η σύνδεση με υλικό που προστατεύεται από δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας, η προσωρινή αποθήκευση και ακόμη και η προσωρινή αναπαραγωγή. Οι επικριτές υποστηρίζουν ότι η γενναϊόδωρη ερμηνεία των οικονομικών δικαιωμάτων από το ΔΕΕ έχει δημιουργήσει μια "υπερπροστασία" των πνευματικών δικαιωμάτων, η οποία αποτρέπει τη δημιουργικότητα και την καινοτομία.

Επιπροσθέτως, όπως αναλύθηκε ανωτέρω, η υπόθεση Fixtures Marketing²²⁸ και η υπόθεση BHB²²⁹ κατέστησαν σαφή την διάκριση μεταξύ της επένδυσης στη δημιουργία δεδομένων και της επένδυσης στην απόκτηση δεδομένων. Ως εκ τούτου, στις ανωτέρω αποφάσεις, το ΔΕΕ επικεντρώθηκε στην "επένδυση σε χρησιμοποιούμενους πόρους" και προέβη στην εξής διάκριση ερμηνεύοντας την Οδηγία: ότι η επένδυση στην κατασκευή μιας βάσης δεδομένων υπολογίζεται για την προστασία της βάσης με ειδικής φύσης δικαίωμα μόνον όταν αυτή η επένδυση αφορά κτήση («obtaining») δεδομένων που ήδη υπάρχουν και όχι όταν αφορά την ίδια τη δημιουργία («creation») των δεδομένων²³⁰

Κατά συνέπεια, οι βάσεις δεδομένων spin-off²³¹, οι οποίες είναι βάσεις δεδομένων που δημιουργούνται ως υποπροϊόντα άλλων πρωτογενών δραστηριοτήτων, θα πρέπει θεωρητικά να μην εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του δικαιώματος sui generis. Η απόφαση αυτή λειτουργεί ως τροχοπέδη για την ανάπτυξη της ΤΝ, καθώς περιλαμβάνει μεταξύ άλλων και τις βάσεις δεδομένων που δημιουργούνται από μηχανές. Με άλλα λόγια, οι βάσεις δεδομένων που παράγονται από μηχανές ή με αυτοματοποιημένες διαδικασίες ή για τις οποίες χρησιμοποιούνται τεχνολογίες τεχνητής νοημοσύνης για την απόκτηση, την επαλήθευση ή την παρουσίαση του περιεχομένου τους. Από την άλλη μεριά, γενικότερα

---

²²⁸ Fixtures Marketing Ltd v. Organismos Prognostikon Agonon Podosfairou (OPAP), C-444/02, 2005, Fixtures Marketing Ltd v. Oy Veikkaus AB, C-46/02, 2005, Fixtures Marketing Ltd v. Svenska Spel AB, C-338/02

²²⁹ The British Horseracing Board Ltd v. William Hill Organisation Ltd

²³⁰ Βλ. Κανελλοπούλου - Μπότη Μ., ό.π, σελ. 338επ.

²³¹ Στις υποθέσεις British Horseracing Board v. William Hill Organisation, Fixtures Marketing Ltd. v. Svenska Spel AB, Fixtures Marketing Ltd. v. Οργανισμός Προγνωστικών Αγώνων Ποδοσφαίρου Α.Ε. και Fixtures Marketing Ltd. v. Oy Veikkaus AB, αναφορικά με την έννοια της ουσιαστικής επένδυσης, το Δικαστήριο δέχθηκε, αν και όχι ρητά την ολλανδικής νομολογιακής προέλευσης «θεωρία του παραπροϊόντος» (spin-off theory) μέσω της ερμηνείας του όρου «απόκτηση δεδομένων». Σύμφωνα με τη θεωρία αυτή, κριτήριο για τη δυνατότητα προστασίας μιας βάσης δεδομένων αποτελεί ο σκοπός της, με αποτέλεσμα όταν η βάση δημιουργείται για να εξυπηρετήσει άλλο σκοπό πέρα από αυτή καθαυτή τη λειτουργία της ως βάση δεδομένων, τότε η βάση αυτή είναι υποπροϊόν σε μια άλλη αγορά και δεν προστατεύεται από το ειδικής φύσης δικαίωμα. Παρά την αντίθετη θέση της Γενικής Εισαγγελέως, η οποία απέρριψε την εφαρμογή της σχετικής θεωρίας, βλ. σκ. 73 των Προτάσεων, Fixtures Marketing Ltd. v. Οργανισμός Προγνωστικών Αγώνων Ποδοσφαίρου ΑΕ (ΟΠΑΠ).

παρατηρείται έντονη αβεβαιότητα όσον αφορά το ρυθμιστικό πλαίσιο που διέπει αυτές τις βάσεις δεδομένων. Προκύπτουν ερωτήματα σχετικά με το κατά πόσον εμπίπτουν στον ισχύοντα ορισμό των βάσεων δεδομένων βάσει της οδηγίας 96/9/ΕΟΚ αλλά και κατά πόσον καλύπτονται από το δικαίωμα *sui generis*. Σε ορισμένες περιπτώσεις, εθνικά ευρωπαϊκά δικαστήρια έχουν αποφανθεί ότι οι βάσεις δεδομένων που δημιουργούνται από μηχανές θα πρέπει πράγματι να καλύπτονται από την προστασία *sui generis*²³². Το συμπέρασμα αυτό βασίζεται στην εκπλήρωση της ουσιαστικής προϋπόθεσης της σημαντικής επένδυσης κατά την συλλογή, την απόκτηση και την παρουσίαση των δεδομένων²³³. Ωστόσο, καθώς το κατώτατο όριο της ουσιαστικής επένδυσης δεν είναι σαφώς καθορισμένο στις περισσότερες περιπτώσεις μεγάλων δεδομένων, παρατηρείται αδυναμία εναρμόνισης μεταξύ των δικαστηρίων κατά την ερμηνεία του δικαιώματος *sui generis*²³⁴. Το σίγουρο είναι ότι ο πολλαπλασιασμός των συνδεδεμένων συσκευών και η αύξηση των βάσεων δεδομένων που δημιουργούνται από μηχανές, θα ενισχύσει την ασάφεια αυτή. Εάν δεν αντιμετωπιστεί άμεσα, κινδυνεύουν να δημιουργηθούν νομικά κενά και ασυνέπειες στην προστασία αυτών των βάσεων δεδομένων.

Επιπλέον, πέραν των εγγενών ασαφειών της οδηγίας για τις βάσεις δεδομένων, μια άλλη σημαντική πρόκληση για τους προγραμματιστές ΤΝ προκύπτει από τις ανισοροπίες ισχύος μεταξύ των δημιουργών βάσεων δεδομένων και των νόμιμων χρηστών. Η οδηγία δεν παρέχει σαφή ορισμό βασικών όρων όπως "νόμιμος χρήστης" και "νόμιμη χρήση", αφήνοντας το πεδίο εφαρμογής των εννοιών αυτών απροσδιόριστο. Όπως αναλύθηκε και ανωτέρω (κεφάλαιο 1.4, ενότητα Β4) έχουν προταθεί διάφορες ερμηνείες της έννοιας του "νόμιμου χρήστη", υπογραμμίζοντας δύο διαφορετικές κατηγορίες. Πρώτον, νόμιμος χρήστης θεωρείται όποιος αποκτά νόμιμα μια βάση δεδομένων. Η ερμηνεία αυτή ευθυγραμμίζεται με την έννοια του νόμιμου χρήστη στην οδηγία για τα προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών, η οποία απαιτεί νόμιμη απόκτηση πριν από οποιαδήποτε νόμιμη χρήση²³⁵. Δεύτερον, ο περιορισμός της έννοιας "νόμιμος χρήστης" σε νομικές ή συμβατικές εξαιρέσεις ενέχει τον κίνδυνο να καταστήσει την έννοια στάσιμη, καθώς η νόμιμη πρόσβαση σε ένα προστατευόμενο έργο ή η νόμιμη απόκτηση μιας βάσης δεδομένων δεν αρκεί για να θεμελιωθεί η νομιμότητα²³⁶. Ως εκ τούτου, ο ορισμός των νόμιμων χρηστών είναι

---

²³² Υπόθεση C-490/14 Freistaat Bayern v Verlag Esterbauer, 2015

²³³ Leistner, Matthias "Big Data and the EU Database Directive 96/9/EC: current law and potential for reform." 2018, σελ. 5

²³⁴ Leistner, Matthias, ό.π, σελ. 5

²³⁵ ΟΔΗΓΙΑ 2009/24/ΕΚ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 23ης Απριλίου 2009 για τη νομική προστασία των προγραμμάτων ηλεκτρονικών υπολογιστών, αιτ. σκ. 13

²³⁶ Ozen, Is Europe Fit for the Digital Age? A Study on the European Database Protection Framework and its Implications for Artificial Intelligence Technology, Tilburg University, 2022, σελ. 33

ανεπαρκής και πρέπει να διευρυνθεί, ώστε να συμπεριλάβει την έννοια της καλής πίστης και να προσδώσει στον όρο του "νόμιμου χρήστη" μια πιο δυναμική διάσταση²³⁷. Μια προσέγγιση θα ήταν να αξιολογηθεί η έννοια του "νόμιμου χρήστη" με βάση την καλή πίστη προσδίδοντάς της πιο δυναμικό χαρακτήρα. Κατά την ερμηνεία αυτή, ένας χρήστης βάσης δεδομένων που ενεργεί καλόπιστα και λαμβάνει υπόψη τα συμφέροντα του δημιουργού της βάσης δεδομένων θα μπορούσε να συνιστά νόμιμο χρήστη²³⁸. Αυτή η δυναμική κατανόηση της νομιμότητας θα πρέπει να εφαρμόζεται στις τεχνικές εξόρυξης δεδομένων που διεξάγονται από τους προγραμματιστές TN²³⁹, διασφαλίζοντας ότι οι δραστηριότητες αυτές δεν υπονομεύουν αδικαιολόγητα τα συμφέροντα των κατασκευαστών βάσεων δεδομένων. Η διασφάλιση των συμφερόντων των νόμιμων χρηστών είναι ζωτικής σημασίας για την επίτευξη ισορροπίας μεταξύ των συμφερόντων κατασκευαστών βάσεων δεδομένων και προγραμματιστών TN, προωθώντας την ανάπτυξη της οικονομίας δεδομένων της ΕΕ.

Το δικαίωμα *suī generis* προοριζόταν αρχικά για την πρόληψη του αθέμιτου ανταγωνισμού, αλλά έχει μετατραπεί σε οικονομικό δικαίωμα, αποκλίνοντας από τον αρχικό του σκοπό²⁴⁰. Οι ξεπερασμένες και στενά καθορισμένες εξαιρέσεις της οδηγίας για τις βάσεις δεδομένων για τους χρήστες βάσεων δεδομένων έχουν συμβάλλει σε αυτή τη μετατόπιση. Οι εξαιρέσεις αυτές δεν παρέχουν ένα πλαίσιο που να μπορεί να φιλοξενήσει τις αναδυόμενες τεχνολογίες στην εποχή των μεγάλων δεδομένων, ιδίως σε σχέση με την τεχνητή νοημοσύνη. Αναγνωρίζοντας την ανάγκη μεταρρύθμισης, υπάρχει αυξανόμενη υποστήριξη για την αντιμετώπιση της υφιστάμενης ανισορροπίας, όπως προκύπτει από τη δημόσια έρευνα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και τις συνεντεύξεις επί του θέματος. Ένα σημαντικό εμπόδιο που αντιμετωπίζει η ανάπτυξη της TN προέρχεται από την υπόθεση *Ryanair LTD κατά PR Aviation BV*²⁴¹, όπου το ΔΕΕ έκρινε ότι οι κατασκευαστές βάσεων δεδομένων, των οποίων οι βάσεις δεδομένων πληρούν τον ορισμό αλλά δεν πληρούν τις

---

²³⁷ Synodinou, Tatiana-Eleni. "Who Is a Lawful User in European Copyright Law? From a Variable Geometry to a Taxonomy of Lawful Use." *EU Internet Law in the Digital Era*. Springer, Cham, 2020, σελ. 29

²³⁸ Hesselink, Martijn W. "The concept of good faith." *Towards A European Civil Code, Fourth Revised and Expanded Edition (2010)*, σελ.621

²³⁹ Η εξόρυξη κειμένου και δεδομένων (TDM) αναφέρεται συνήθως στη χρήση υπολογιστικών τεχνικών για την ανάλυση μεγάλου όγκου πληροφοριών με σκοπό τον εντοπισμό προτύπων και τάσεων. Τα συστήματα εξόρυξης δεδομένων λειτουργούν αντιγράφοντας έργα για την εξαγωγή και ανάλυση των δεδομένων που περιέχουν. Ωστόσο, εκτός εάν επιτρέπεται βάσει άδειας ή εξαίρεσης (ή το υλικό δεν προστατεύεται κατά τη διάρκεια ισχύος του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας), η δημιουργία τέτοιων αντιγράφων μπορεί να συνιστά παραβίαση του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας ή του δικαιώματος βάσης δεδομένων (όπως θα αναλυθεί στην συνέχεια).

²⁴⁰ Πρόταση οδηγίας του Συμβουλίου για τη νομική προστασία των βάσεων δεδομένων, 1992, βλέπε αιτιολογική σκέψη 5.

²⁴¹ C-30/14, *Ryanair LTD κατά PR Aviation BV*, διαθέσιμη και <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-30/14>

προϋποθέσεις για προστασία πνευματικών δικαιωμάτων ή *sui generis*, μπορούν ακόμη να επικαλούνται συμβάσεις για να παρακάμψουν τις εξαιρέσεις που προβλέπει η Οδηγία. Η απόφαση αυτή επιτρέπει στους κατασκευαστές βάσεων δεδομένων να προστατεύουν τις βάσεις δεδομένων τους μέσω συμβατικών όρων, παρακάμπτοντας ουσιαστικά το πλαίσιο της Οδηγίας και καθιστώντας το δικαίωμα *sui generis* λιγότερο αποτελεσματικό. Αυτό υπονομεύει την ισορροπία μεταξύ χρηστών και δημιουργών που θεσπίζει η Οδηγία. Παράλληλα, το δικαίωμα *sui generis* δεν παρέχει επαρκή αιτιολογία για τους σημαντικούς περιορισμούς που επιβάλλει στην ελευθερία της πληροφόρησης. Το ξεπερασμένο νομικό πλαίσιο προστασίας των βάσεων δεδομένων, το οποίο επιδεινώνεται από τις συνέπειες της απόφασης *Ryanair*, έχει διαβρώσει την ισορροπία μεταξύ των δημιουργών βάσεων δεδομένων και των νόμιμων χρηστών. Αυτό έχει εκτεταμένες συνέπειες στο πλαίσιο των μαζικών δεδομένων οι οποίες επεκτείνονται πέρα από την προστασία των βάσεων δεδομένων και επηρεάζουν σημαντικά την υποδομή της ευρωπαϊκής οικονομίας των δεδομένων. Κατά συνέπεια, υπάρχει επιτακτική ανάγκη να τροποποιηθεί το νομικό και συμβατικό πλαίσιο που διέπει την επαναχρησιμοποίηση δεδομένων, ώστε να αντιμετωπιστούν τα ζητήματα αυτά και να αποκατασταθεί ένα δίκαιο και ισορροπημένο σύστημα.

2.3 Οι στόχοι του ψηφιακού μετασχηματισμού της Ευρώπης- Η άνοδος μιας νέας οικονομίας βασισμένης στα Δεδομένα

Η πρόσβαση στα δεδομένα και η δυνατότητα χρήσης τους έχουν καταστεί προτεραιότητα της πολιτικής της ΕΕ, καθώς κρίνονται απαραίτητες για την ενίσχυση της καινοτομίας και την οικονομική ανάπτυξη σε μια ολοένα και περισσότερο καθοδηγούμενη από τα δεδομένα κοινωνία. Ιδιαίτερη προσοχή δίνεται στη διεύρυνση της πρόσβασης σε δεδομένα και της χρήσης δεδομένων που παράγονται/συλλέγονται από αισθητήρες και μηχανές στο περιβάλλον του Διαδικτύου των Πραγμάτων (IoT)²⁴². Στο πλαίσιο των δράσεων για την επίτευξη αυτού του στόχου, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επανεξετάζει τις οδηγίες για τη νομική προστασία των βάσεων δεδομένων στο πλαίσιο της ευρύτερης πρωτοβουλίας για τα δεδομένα, την Πράξη για τα Δεδομένα (Data Act)²⁴³. Προκειμένου όμως να γίνει κατανοητή η πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τα δεδομένα και την ψηφιακή οικονομία, μια χρονολογική αναδρομή στις δράσεις αυτής κρίνεται απαραίτητη.

---

²⁴² European Commission, "Study to support an impact assessment for the review of the database directive", 2021, σελ. 23

²⁴³ Proposal for a REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL on harmonized rules on fair access to and use of data (Data Act), διαθέσιμο και <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2022%3A68%3AFIN>

Το 2014, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επεσήμανε ότι η ευρωπαϊκή ψηφιακή οικονομία υστερούσε σε σχέση με την οικονομία των ΗΠΑ, η χρηματοδότηση της έρευνας και της καινοτομίας ήταν «υποκρίσιμη» και οι αντίστοιχες δραστηριότητες ήταν σε μεγάλο βαθμό «ασυντόνιστες», ενώ «η πολυπλοκότητα του τρέχοντος νομικού περιβάλλοντος και η ανεπαρκής πρόσβαση σε μαζικά σύνολα δεδομένων και σε υποδομές δημιουργούσαν φραγμούς εισόδου στις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις και κατέπνιγαν την καινοτομία»²⁴⁴.

Το 2015, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανέπτυξε στρατηγική²⁴⁵ για την ενιαία ψηφιακή αγορά, η οποία αποσκοπούσε στη δημιουργία μιας ενοποιημένης και ανοικτής ψηφιακής αγοράς στην ΕΕ, προς όφελος των καταναλωτών, των επιχειρήσεων και της ευρύτερης οικονομίας. Το γεγονός ότι οι προγραμματιστές ΤΝ συχνά αντιμετωπίζουν νομική αβεβαιότητα σχετικά με το βαθμό στον οποίο μπορούν να εξορύξουν μεγάλο όγκο προστατευτού υλικού για τους σκοπούς της δημιουργικότητας με γνώμονα την ΤΝ, χωρίς να λάβουν προηγούμενη άδεια, επισημάνθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή στην εν λόγω στρατηγική. Η Επιτροπή έκρινε ότι η καινοτομία στην έρευνα που βασίζεται στις τεχνικές εξόρυξης κειμένου και δεδομένων μπορεί να παρεμποδίζεται λόγω του ασαφούς νομικού πλαισίου και των διαφορετικών εθνικών προσεγγίσεων που ρυθμίζουν αυτόν τον τομέα²⁴⁶. Έτσι, μετά την εξαίρεση του Ηνωμένου Βασιλείου σχετικά με την εξόρυξη κειμένου και δεδομένων που θεσπίστηκε το 2014, ο ευρωπαίος νομοθέτης υπέθεσε ότι απαιτείται ρητή εξαίρεση για τις τεχνικές αυτές στο πλαίσιο του δικαίου της ΕΕ²⁴⁷. Η στρατηγική περιελάμβανε μέτρα για την ενίσχυση της πρόσβασης των καταναλωτών σε επιγραμμικά αγαθά και υπηρεσίες, την βελτίωση του ρυθμιστικού πλαισίου της ΕΕ για τις ψηφιακές τεχνολογίες, την δημιουργία ισότιμων όρων ανταγωνισμού για όλους τους τύπους ψηφιακών επιχειρήσεων,²⁴⁸ καθώς και την δημιουργία μεγαλύτερης ασφάλειας δικαίου για τη διασυνοριακή χρήση περιεχομένου για συγκεκριμένους σκοπούς (π.χ. έρευνα, εκπαίδευση,

---

²⁴⁴ European Commission, “Towards a thriving data-driven economy, Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions”, 2014, σελ. 2.

²⁴⁵ European Parliament, “Shaping the Digital Transformation: EU Strategy explained”, 2023, διαθέσιμο και <https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/society/20210414STO02010/shaping-the-digital-transformation-eu-strategy-explained>

²⁴⁶ European Commission, Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions – A Digital Single Market Strategy for Europe, 2015, σελ. 14.

²⁴⁷ European Commission, Commission Staff Working Document – Impact Assessment on the modernization of EU copyright rules, 2016, σελ. 104-105.

²⁴⁸ European Commission, Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions – A Digital Single Market Strategy for Europe, 2015. Κατά την άποψη της ΕΕ, η προώθηση της ευρύτερης διαθεσιμότητας και χρήσης δεδομένων θα τονώσει όχι μόνο “τη μεγαλύτερη παραγωγικότητα και τις ανταγωνιστικές αγορές, αλλά και τη βελτίωση της υγείας και της ευημερίας, του περιβάλλοντος, της διαφανούς διακυβέρνησης και των εύχρηστων δημόσιων υπηρεσιών.

εξόρυξη κειμένου και δεδομένων κ.λπ.) μέσω εναρμονισμένων εξαιρέσεων²⁴⁹. Το ενδιαφέρον των φορέων χάραξης πολιτικής επικεντρώνεται σταδιακά στο πώς μπορεί να προωθηθεί η κοινή χρήση δεδομένων σε μια κοινωνία όπου τα δεδομένα παράγονται συνεχώς και από παντού αναγνωρίζοντας ότι *"η αποσπασματική εφαρμογή των κανόνων περί πνευματικών δικαιωμάτων και η έλλειψη σαφήνειας όσον αφορά τα δικαιώματα χρήσης δεδομένων εμποδίζουν την ανάπτυξη της διασυνοριακής χρήσης δεδομένων και των νέων εφαρμογών των τεχνολογιών (π.χ. εξόρυξη κειμένου και δεδομένων)*²⁵⁰". Η δέσμευση της Επιτροπής να δημιουργήσει ένα ακμαίο περιβάλλον για τα δεδομένα και την καινοτομία είναι απαραίτητη προϋπόθεση προκειμένου να διασφαλιστεί ότι η Ευρώπη θα παραμείνει παρούσα στην σύγχρονη τεχνολογική κοινωνία και θα διατηρεί μια σταθερή θέση ως βασικός παγκόσμιος παίκτης στις ΤΠΕ και στην ανάπτυξη νέων τεχνολογιών. Προκειμένου να επιτύχει τους στόχους της, η Επιτροπή επιβεβαίωσε τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν για την προώθηση της ψηφιακής ατζέντας, τα οποία περιλαμβάνουν : (i) την αξιοποίηση της ενιαίας αγοράς για τη χάραξη κοινών τεχνολογικών χαρτών πορείας από την έρευνα έως την εμπορική αξιοποίηση για την ενίσχυση της καινοτομίας για την αντιμετώπιση κοινωνικών αναγκών²⁵¹, (ii) την δημιουργία πρωτοβουλιών με στόχο πρότυπα και ανοιχτές πλατφόρμες για νέα προϊόντα και υπηρεσίες προκειμένου να προωθηθεί η δημιουργία αξίας και η ανάπτυξη σε ολόκληρη την οικονομία σε τομείς όπως το IoT και σε βασικές τεχνολογίες που επιτρέπουν την ανάπτυξη των ΤΠΕ²⁵² και (iii) γενικότερα, την επανεξέταση των υφιστάμενων εφαρμοστέων νομικών πλαισίων, μεταξύ άλλων σχετικά με τα πνευματικά δικαιώματα. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επανέλαβε περαιτέρω ότι *«ψηφιακή καινοτομία, καθοδηγούμενη από τον συνδυασμό μαζικών δεδομένων, νεφρολογιστικής, και μέσων κοινωνικής δικτύωσης, είναι ένας από τους πιο ισχυρούς μοχλούς αλλαγής και η καλύτερη ευκαιρία για την Ευρώπη να επιστρέψει σε μια αναπτυξιακή πορεία»*²⁵³.

Ακολούθως, το 2016, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε την Πρόταση Οδηγίας (Digital Single Market Directive Draft Directive), για την Πνευματική Ιδιοκτησία στην Ενιαία Ψηφιακή Αγορά²⁵⁴. Η Πρόταση αποσκοπούσε στην διασφάλιση κατάλληλου περιβάλλοντος

---

²⁴⁹European Commission ό.π., 2015, § 2.4.

²⁵⁰European Commission, ό.π., παρ. 4.1.

²⁵¹ A Digital Agenda for Europe, Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, COM/2010/0245 f/2, παρ. 2.5.2.

²⁵² A Digital Agenda for Europe, ό.π., παρ. 2.5.3

²⁵³European Commission, The European data market study: Final report (Brussels, European Commission, 2017, Executive Summary, σελ. 5

²⁵⁴ Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on copyright in the Digital Single Market, COM(2016) 593 final, 14 September 2016, διαθέσιμο και <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=COM:2016:593:FIN&rid=1>

προστασίας πνευματικών δικαιωμάτων για όλους τους φορείς και τα νέα επιχειρηματικά μοντέλα της ψηφιακής εποχής, εναρμονίζοντας τα εθνικά καθεστώτα των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας ώστε να αποφευχθεί ο κατακερματισμός της εσωτερικής αγοράς, να επιτραπεί ευρύτερη επιγραμμική πρόσβαση σε έργα από χρήστες πανευρωπαϊκά και μεγαλύτερη ασφάλεια δικαίου για τη διασυνοριακή χρήση περιεχομένου για συγκεκριμένους σκοπούς (π.χ. έρευνα, εκπαίδευση, εξόρυξη κειμένου και δεδομένων) μέσω εναρμονισμένων εξαιρέσεων²⁵⁵. Ήδη στο κείμενο της πρότασης, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επιβεβαίωσε ότι, με την εμφάνιση νέων ειδών χρήσεων, παραμένει αβέβαιο κατά πόσο οι υφιστάμενες εξαιρέσεις (για την παραβίαση δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας) είναι ακόμη ενδεδειγμένες για την επίτευξη δίκαιης ισορροπίας μεταξύ των δικαιωμάτων και των συμφερόντων των δημιουργών και άλλων δικαιούχων αφενός και των χρηστών αφετέρου²⁵⁶. Ακολούθως, η Πρόταση προέβλεψε στο άρθρο 3, ως υποχρεωτική την εξαίρεση για την εξόρυξη κειμένου και δεδομένων, η οποία δεν μπορεί να αποκλειστεί συμβατικά²⁵⁷ και περιορίζεται σε αναπαραγωγές και εξαγωγές που πραγματοποιούνται από ερευνητικούς οργανισμούς, σε προστατευόμενα με πνευματικά δικαιώματα έργα στα οποία έχουν “νόμιμη πρόσβαση”, για σκοπούς επιστημονικής έρευνας. Κοινό χαρακτηριστικό των ερευνητικών οργανισμών αποτελεί το γεγονός ότι δραστηριοποιούνται είτε σε μη κερδοσκοπική βάση είτε στο πλαίσιο αποστολής δημοσίου συμφέροντος αναγνωρισμένης από το κράτος²⁵⁸. Επιπλέον, νομικοί επιστήμονες και προγραμματιστές TN²⁵⁹ άσκησαν έντονη κριτική στην πρόταση, τονίζοντας ότι το περιορισμένο πεδίο εφαρμογής των προτεινόμενων εξαιρέσεων για την εξόρυξη κειμένου και δεδομένων θα περιορίσει τη δυνατότητα των ιδιωτικών εταιρειών να ασκήσουν τις δραστηριότητες αυτές εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ως αποτέλεσμα, οι εν λόγω εμπειρογνώμονες υποστηρίζουν ότι οι πιο υποσχόμενες νεοσύστατες επιχειρήσεις TN και άλλες οντότητες ενδέχεται να επιλέξουν να μετεγκατασταθούν σε χώρες όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες ή η Ιαπωνία, όπου θα έχουν πρόσβαση σε ευρύτερα σύνολα δεδομένων και θα μπορούν να αναπτύξουν αλγόριθμους υψηλότερης ποιότητας²⁶⁰. Κατά συνέπεια, οι ηγέτες του κλάδου ανησυχούσαν ότι η εφαρμογή του άρθρου 3 ως μοναδικής υποχρεωτικής εξαίρεσης θα είχε το αντίθετο

---

²⁵⁵ Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on Copyright in the Digital Single Market, Explanatory memorandum, 2016, διάθεσιμο και: http://ec.europa.eu/newsroom/dae/document.cfm?doc_id=17200, σελ. 2, παρ. 1.

²⁵⁶ Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on Copyright in the Digital Single Market, Explanatory memorandum, ό.π.

²⁵⁷ Άρθρο 3 παρ. 2 Πρότασης Οδηγίας 2019/790/ΕΕ.

²⁵⁸ Αιτιολογική σκ. 11 Οδηγίας 2019/790/ΕΕ.

²⁵⁹ πιο δόκιμος όρος “AI engineers”

²⁶⁰ Maximising the benefits of Artificial Intelligence through future-proof rules on Text and Data Mining, Open Letter to the European Commission, 2018, διαθέσιμο και <http://eare.eu/open-letter-maximising-the-benefits-of-artificial-intelligence-through-future-proof-rules-on-text-and-data-mining>

αποτέλεσμα από αυτό που επεδίωκε η στρατηγική της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την ψηφιακή ενιαία αγορά. Συνεπώς, η διάταξη του άρθρου 3 απομακρυνόταν σημαντικά από την πρόθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής να προωθήσει την καινοτομία εντός της ΕΕ στον τομέα των εξορύξεων κειμένου και δεδομένων και των μαζικών δεδομένων για εμπορικούς σκοπούς. Πράγματι, ενώ η διάταξη επέβαλε μια υποχρεωτική εξαίρεση στα κράτη μέλη, η οποία πρέπει να ιδωθεί ως μια θετική πτυχή σε σύγκριση με την πλειονότητα των προαιρετικών εξαιρέσεων που περιέχονται στη νομοθεσία της ΕΕ, και ενώ το πεδίο εφαρμογής της νομικής διάταξης δεν μπορούσε να παρακάμπτεται συμβατικά, η έκταση της εξαίρεσης της πρότασης ήταν εξαιρετικά περιορισμένη, καθώς το πεδίο εφαρμογής της περιοριζόταν σε ακαδημαϊκούς φορείς, και κυρίως στην "επιστημονική έρευνα", γεγονός που απεκλείει τις ιδιωτικές εταιρείες που πραγματοποιούν τεχνικές εξόρυξης κειμένου και δεδομένων για εμπορικούς σκοπούς. Με άλλα λόγια, μια σημαντική πλειονότητα του ευρωπαϊκού οικοσυστήματος έρευνας και καινοτομίας (δηλαδή επιχειρήσεις, ιδίως νεοφυείς επιχειρήσεις, αλλά και δημοσιογράφοι ή μεμονωμένοι ερευνητές) εμποδίζεται να προβεί σε τεχνικές εξόρυξης κειμένου και δεδομένων καθώς αποκλείεται από την νόμιμη πρόσβαση σε χρήσιμες πηγές²⁶¹. Αυτός ο περιορισμός του πεδίου εφαρμογής της εξαίρεσης, κινδύνευε να καταστήσει την διάταξη παρωχημένη και αναποτελεσματική, τόσο ως προς την ανάπτυξη της ΤΝ αλλά και ως προς την ανάπτυξη της ίδιας της διαδικτυακής έρευνας. Εντέλει το τελικό κείμενο της Οδηγίας 2019/790 εγκρίθηκε από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο στις 26 Μαρτίου 2019 και από το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης στις 15 Απριλίου 2019²⁶². Η Οδηγία τέθηκε σε ισχύ στις 07 Ιουνίου 2019 και τα κράτη μέλη διέθεταν δύο έτη για να μεταφέρουν τις διατάξεις της στις αντίστοιχες δικαιοδοσίες τους.

Το 2020, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανακοίνωσε την "Ευρωπαϊκή Στρατηγική για τα Δεδομένα"²⁶³ η οποία περιγράφει τα σχέδια της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την καλύτερη αξιοποίηση του δυναμικού των τεράστιων όγκων δεδομένων που συλλέγονται καθημερινά από τον δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα. Η στρατηγική καθορίζει σχέδια για τη δημιουργία μιας οικονομίας γύρω από τα δεδομένα, μέσω κατάλληλου νομοθετικού πλαισίου, επενδύσεων και τομεακών ειδικών δράσεων, που θα ευνοεί τη μεγαλύτερη χρήση των

---

²⁶¹ Χωρίς την δυνατότητα εξόρυξης κειμένου και δεδομένων, θα ήταν αδύνατο για τους δημοσιογράφους να ερευνήσουν τον τεράστιο όγκο των οικονομικών δεδομένων για να μπορέσουν να αποκαλύψουν το σκάνδαλο «Panama Papers». Βλ. HARDING, L., «What are the Panama Papers? A guide to the biggest data leak in history», The Guardian, 2016. Το γεγονός αυτό παρεμποδίζει το δικαίωμα στην έρευνα, το οποίο αποτελεί θεμελιώδες δικαίωμα κατοχυρωμένο σε διεθνές, ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο. Επίσης, η δυνατότητα αναζήτησης δεδομένων είναι κρίσιμη για τη δημοκρατική συμμετοχή και για το δικαίωμα στην ενημέρωση των πολιτών της ΕΕ

²⁶² Για το νομοθετικό ιστορικό, βλ. Διαδικασία 2016/0280/COD διαθέσιμη και <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/HIS/?uri=COM:2016:0593:FIN>

²⁶³ Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, ό.π

δεδομένων. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αποσκοπεί στη δημιουργία μιας ενιαίας αγοράς δεδομένων που θα διασφαλίζει την παγκόσμια ανταγωνιστικότητα της Ευρώπης και την κυριαρχία των δεδομένων προς όφελος των κρατών μελών, των επιχειρήσεων και τελικά των πολιτών της Ένωσης, αναγνωρίζοντας ότι η πρόσβαση στα δεδομένα και η δυνατότητα χρήσης τους είναι απαραίτητη για την καινοτομία και την ανάπτυξη. Η Στρατηγική βασίζεται σε τέσσερις πυλώνες: την θέσπιση ενός ευνοϊκού νομοθετικού πλαισίου για τη διακυβέρνηση των κοινών ευρωπαϊκών χώρων δεδομένων, την διάθεση περισσότερων ποιοτικών δεδομένων του δημόσιου τομέα για επαναχρησιμοποίηση (ιδίως προς όφελος των ΜΜΕ), επενδύσεις σε δεδομένα, ενίσχυση των δυνατοτήτων και των υποδομών της Ευρώπης για τη φιλοξενία, την επεξεργασία και τη χρήση δεδομένων και προώθηση της διαλειτουργικότητας, και τέλος την ανάπτυξη κοινών ευρωπαϊκών χώρων δεδομένων σε στρατηγικούς οικονομικούς τομείς και τομείς δημόσιου συμφέροντος, όπως η υγεία, η γεωργία και τα χρηματοοικονομικά.

Το 2021, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε το όραμά της για τον ψηφιακό μετασχηματισμό της Ευρώπης προτείνοντας την “Ψηφιακή Πυξίδα”, με χρονικό ορίζοντα υλοποίησης μέχρι το έτος 2030. Στόχος της είναι να παρέχει τις απαραίτητες νομικές, τεχνολογικές και οικονομικές συνθήκες που θα της επιτρέψουν να κυριαρχήσει ψηφιακά σ’ έναν ανοιχτό και διασυνδεδεμένο κόσμο εφαρμόζοντας ψηφιακές πολιτικές συμβατές με ένα ανθρωποκεντρικό και βιώσιμο ψηφιακό μέλλον. Παρατηρείται επομένως ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επιδιώκει να αναπτύξει μια στρατηγική που θα εστιάζει όχι μόνο στην τεχνολογική πρόοδο αλλά και στην διαχείριση των δεδομένων, αναγνωρίζοντας επίσημα ότι η πρόσβαση σε αυτά αποτελεί ουσιαστικής σημασίας παράγοντα για την προώθηση της καινοτομίας και της ανάπτυξης παγκοσμίως²⁶⁴. Προς υλοποίηση του φιλόδοξου στόχου της, από το 2020 έως σήμερα, οι θεσμοί της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει εισάγει πληθώρα νομοθετικών πρωτοβουλιών. Εξ αυτών, ορισμένες έχουν τεθεί ήδη σε εφαρμογή ενώ κάποιες άλλες βρίσκονται ακόμη στο στάδιο της διαβούλευσης.

Βασικός άξονας της ψηφιακής πυξίδας της ΕΕ είναι η Πράξη για τη διακυβέρνηση των δεδομένων (“Data Governance Act”), η οποία είναι σε ισχύ από τον Μάιο του 2022. Η Πράξη αποσκοπεί στη δημιουργία ενός νομικού πλαισίου για τον υποχρεωτικό διαμοιρασμό δεδομένων προς όφελος της ευρωπαϊκής ενιαίας αγοράς, Η πρωτοβουλία αποσκοπεί στη διάθεση περισσότερων δεδομένων και στη διευκόλυνση της ανταλλαγής δεδομένων μεταξύ τομέων και χωρών της ΕΕ, προκειμένου να αξιοποιηθεί το δυναμικό των δεδομένων προς όφελος των ευρωπαίων πολιτών και επιχειρήσεων διασφαλίζοντας ουδέτερη πρόσβαση στα

---

²⁶⁴ Α. Ρούσσοσ, “Η ψηφιακή στρατηγική και η στρατηγική δεδομένων της Ευρωπαϊκής Ένωσης”, Περιοδικό Συνήγορος, 2022, σελ. 28

δεδομένα και διαλειτουργικότητα²⁶⁵. Αποτελεί μια εμβληματική πρωτοβουλία η οποία θα μπορούσε να ανοίξει τον δρόμο σε πληθώρα νέων πηγών δεδομένων που εκμεταλλεόμενες από επιχειρήσεις και ερευνητές θα μπορούσαν να ενισχύσουν σημαντικά την καινοτομία και την έρευνα²⁶⁶. Ακολουθεί η πρόταση για μια Πράξη για τα Δεδομένα (“Data Act”) η οποία βρίσκεται σε καθεστώς διαβούλευσης ακόμα, καθορίζει νέους κανόνες σχετικά με το ποιος μπορεί να χρησιμοποιεί και να έχει πρόσβαση σε δεδομένα στην ΕΕ σε όλους τους οικονομικούς τομείς. Στόχος της Πράξης είναι να επιτρέπει στους χρήστες να έχουν πρόσβαση στα δεδομένα που δημιουργούνται σε οποιοδήποτε από τα ολοκληρωμένα εργαλεία τους. Αυτά θα μπορούσαν να είναι εικονικοί βοηθοί, συνδεδεμένες οικιακές συσκευές και ούτω καθεξής. Τα δεδομένα θα πρέπει να είναι εύκολα και ελεύθερα προσβάσιμα και να μπορούν να μοιράζονται με τρίτους. Επιπλέον, το σχέδιο προβλέπει διατάξεις για τη διασφάλιση της διαλειτουργικότητας, της εναλλαγής στο νέφος (cloud) και των εγγυήσεων για τις διεθνείς μεταφορές δεδομένων²⁶⁷. Ακολουθεί η πράξη για την Τεχνητή Νοημοσύνη (Artificial Intelligence Act- AIA), η οποία αποσκοπεί στην δημιουργία ενός ολοκληρωμένου πλαισίου που θα διέπει διάφορες πτυχές της τεχνητής νοημοσύνης, διασφαλίζοντας την υπεύθυνη χρήση της εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης²⁶⁸. Είναι χαρακτηριστικό ότι με την άνοδο της γενετικής ΤΝ (generative AI) οι κυβερνήσεις και οι ρυθμιστικές αρχές σε όλο τον κόσμο προσπαθούν να αντιμετωπίσουν το ζήτημα της καλύτερης εξισορρόπησης των δικαιωμάτων των προγραμματιστών ΤΝ και των κατόχων δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας. Συνεπώς, τον Μάιο του 2023, οι επιτροπές Εσωτερικής Αγοράς και Πολιτικών Ελευθεριών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου πρότειναν νέες απαιτήσεις διαφάνειας για τους παρόχους γενετικής ΤΝ στο σχέδιο νόμου της ΕΕ για την τεχνητή νοημοσύνη ακολουθώντας μια προσέγγιση με βάση τον κίνδυνο, όπου οι υποχρεώσεις επιβάλλονται στους παρόχους και τους χρήστες συστημάτων ΤΝ με βάση το επίπεδο του σχετικού κινδύνου²⁶⁹. Στις 14/06/2023 το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ενέκρινε τη διαπραγματευτική του θέση σχετικά με την νέα νομοθεσία της ΕΕ για την τεχνητή νοημοσύνη με 499 ψήφους υπέρ. Οι νέοι κανόνες θα χωρίζουν τα συστήματα τεχνητής νοημοσύνης σε κατηγορίες ανάλογα με το επίπεδο κινδύνου που αντιπροσωπεύουν και θα θεσπίζουν

---

²⁶⁵ European Commission, “Data Governance Act explained”, 2022, διαθέσιμο και <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/data-governance-act-explained>

²⁶⁶ Α. Ρούσσος, ό.π., σελ. 28

²⁶⁷ European Commission, “Data Act”, 2022, και Freshfields Bruckhaus Deringer, “EU Data Act moves into the final stage - what you should be looking out for?”, Lexology, 2023

²⁶⁸ European Commission, “Proposal for a REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL LAYING DOWN HARMONIZED RULES ON ARTIFICIAL INTELLIGENCE (ARTIFICIAL INTELLIGENCE ACT) AND AMENDING CERTAIN UNION LEGISLATIVE ACTS”, 2021

²⁶⁹ European Parliament, “AI Act: a step closer to the first rules on Artificial Intelligence”, 2023, διαθέσιμο και <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20230505IPR84904/ai-act-a-step-closer-to-the-first-rules-on-artificial-intelligence>

υποχρεώσεις, για τους παρόχους αλλά και για όσους τα διαθέτουν, για καθεμία από αυτές τις κατηγορίες. Προκειμένου να ενθαρρύνουν την καινοτομία και να στηρίξουν τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, οι ευρωβουλευτές προτείνουν να εξαιρούνται από αυτές τις υποχρεώσεις οι ερευνητικές δραστηριότητες και τα λογισμικά τεχνητής νοημοσύνης που παρέχονται βάσει αδειών ανοικτού κώδικα²⁷⁰.

Οι προτεινόμενες υποχρεώσεις διαφάνειας απαιτούν την ύπαρξη σαφήνειας ως προς το πεδίο εφαρμογής τους. Για παράδειγμα, η απαίτηση για την παροχή μιας "επαρκώς λεπτομερούς περίληψης" των δεδομένων που προστατεύονται από δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας και χρησιμοποιούνται για την εκπαίδευση των μοντέλων ΤΝ εγείρει ερωτήματα σχετικά με το ποιο επίπεδο λεπτομέρειας αναμένεται. Εάν οι προγραμματιστές ΤΝ αναμένεται να αποκαλύπτουν λεπτομερείς πληροφορίες για κάθε σημείο δεδομένων, καθίσταται πρακτικά δύσκολη η συμμόρφωση, λαμβάνοντας υπόψη τα δυνητικά εκατομμύρια σημεία δεδομένων που εμπλέκονται στην εκπαίδευση μοντέλων ΤΝ. Οι παρούσες πληροφορίες δεν καθιστούν σαφείς το εάν ο στόχος είναι η σύνοψη των ίδιων των δεδομένων ή η χρήση δεδομένων που προστατεύονται από πνευματικά δικαιώματα. Ένα άλλο ερώτημα προκύπτει σχετικά με την έννοια των "κατάλληλων διασφαλίσεων κατά τη δημιουργία περιεχομένου κατά παράβαση του δικαίου της Ένωσης" και τα συγκεκριμένα μέτρα που πρέπει να λαμβάνουν οι προγραμματιστές για να συμμορφωθούν με την απαίτηση αυτή. Απαιτείται περαιτέρω διευκρίνιση για να γίνουν κατανοητά τα ακριβή μέτρα που αναμένονται από τους προγραμματιστές για τη διασφάλιση της συμμόρφωσης. Συνοπτικά, οι προτεινόμενες υποχρεώσεις διαφάνειας στο σχέδιο νόμου της ΕΕ για την ΤΝ αποσκοπούν στην αντιμετώπιση των ανησυχιών που σχετίζονται με τη γενετική ΤΝ και τα ζητήματα πνευματικών δικαιωμάτων. Ωστόσο, εξακολουθούν να υπάρχουν προκλήσεις όσον αφορά το επίπεδο λεπτομέρειας που απαιτείται και την εφαρμογή των διασφαλίσεων για την αποτροπή της δημιουργίας περιεχομένου που παραβιάζει το δίκαιο της ΕΕ. Απαιτείται πρόσθετη σαφήνεια για να προσφερθεί αποτελεσματική καθοδήγηση στους προγραμματιστές και να διασφαλιστεί η επίτευξη των επιδιωκόμενων στόχων. Εν κατακλείδι, η τρέχουσα στρατηγική της Ευρωπαϊκής Επιτροπής καταδεικνύει ότι η Ευρώπη αντιμετωπίζει το ζήτημα του ψηφιακού μετασχηματισμού εντός ενός ευρύτερου πλαισίου που εστιάζει όχι μόνο στην τεχνολογία και την ψηφιακή υποδομή αλλά και στη διαχείριση δεδομένων. Η προοπτική αυτή έρχεται σε μια εποχή που η πρόσβαση στα δεδομένα, η κοινή χρήση και η επαναχρησιμοποίηση οδηγούν την καινοτομία, την ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων και

---

²⁷⁰ Lawspot.gr, 'AI Act: Ξεκινάνε οι διαπραγματεύσεις για τους πρώτους κανόνες για την Τεχνητή Νοημοσύνη στον κόσμο', 2023, διαθέσιμο και <https://www.lawspot.gr/nomika-nea/ai-act-xekinane-oi-diapragmateyseis-gia-toys-protouys-kanones-gia-tin-tehniti-noimosyni>

εξυπηρετούν το δημόσιο συμφέρον²⁷¹. Όπως επιβεβαίωσε η Επιτροπή, "η αξιοποίηση της καινοτομίας με γνώμονα τα δεδομένα, η οποία ενεργοποιείται από τις τεχνολογίες μαζικών δεδομένων, είναι ένας ισχυρός παράγοντας δημιουργίας αξίας και αποτελεί πραγματικό όφελος για την ευρωπαϊκή οικονομία"²⁷².

2.4 Ηνωμένο Βασίλειο και Ευρωπαϊκή Ένωση: δύο διαφορετικές προσεγγίσεις

Το Ηνωμένο Βασίλειο και η ΕΕ υιοθετούν διαφορετικές προσεγγίσεις για την αντιμετώπιση της διασταύρωσης των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και της εξόρυξης κειμένου και δεδομένων στο πλαίσιο της δημιουργικής ΤΝ.

Αρχικά, το Γραφείο Διανοητικής Ιδιοκτησίας του Ηνωμένου Βασιλείου πρότεινε μια ευρεία εξαίρεση που θα επέτρεπε την εξόρυξη κειμένου και δεδομένων για οποιονδήποτε σκοπό, συμπεριλαμβανομένης της εμπορικής χρήσης, χωρίς τη δυνατότητα των κατόχων δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας να την περιορίσουν συμβατικά ή να την απαγορεύσουν, ωστόσο θα εξακολουθούσε να απαιτείται νόμιμη πρόσβαση στο περιεχόμενο. Η πρόταση αυτή αποσκοπούσε στο να καταστήσει το Ηνωμένο Βασίλειο "παγκόσμιο κέντρο καινοτομίας για την τεχνητή νοημοσύνη" και να δημιουργήσει νόμους περί πνευματικών δικαιωμάτων φιλικούς προς την καινοτομία²⁷³. Ωστόσο, την 1η Φεβρουαρίου 2023, ο υπουργός Επιστήμης, Έρευνας και Καινοτομίας του Ηνωμένου Βασιλείου ανακοίνωσε στη Βουλή των Κοινοτήτων ότι η προτεινόμενη εξαίρεση δεν θα εφαρμοστεί. Ομάδες του κλάδου, όπως η Creative Rights Alliance, τόνισαν τη σημασία ενός ισχυρού καθεστώτος πνευματικών δικαιωμάτων για τον δημιουργικό τομέα²⁷⁴. Επί του παρόντος, το Ηνωμένο Βασίλειο διαθέτει μια περιορισμένη εξαίρεση πνευματικών δικαιωμάτων για μη εμπορικές ερευνητικές τεχνικές εξόρυξης κειμένου και δεδομένων βάσει του νόμου περί πνευματικών δικαιωμάτων, σχεδίων και υποδειγμάτων και πατεντών του 1988. Άλλες δικαιοδοσίες, συμπεριλαμβανομένης της ΕΕ, της Ιαπωνίας και της Σιγκαπούρης, έχουν εισαγάγει εξαιρέσεις για να προσελκύσουν την ανάπτυξη της ΤΝ, με διαφορετικές προϋποθέσεις και εγγυήσεις για τους κατόχους δικαιωμάτων²⁷⁵. Η ΕΕ έχει ήδη μια εξαίρεση που επιτρέπει την εξόρυξη κειμένου και δεδομένων για εμπορικούς σκοπούς όπως αναλύεται στην συνέχεια. Παρόλο που η προσέγγιση της ΕΕ μπορεί να επιτύχει καλύτερη

---

²⁷¹ Α. Ρούσσο, ό.π., σελ. 28

²⁷² European Commission, The European data market study: Final report (Brussels, European Commission), 2017, Executive Summary, παρ. 5.

²⁷³ Alina Trapova, João Pedro Quintais, "The UK government moves forward with a text and data mining exception for all purposes", Kluwer Copyright Blog, 2022

²⁷⁴ Slaughter and May, "Halt! House of Lords minutes indicate proposed new TDM exception to be shelved", 2023, Lexology και Eleonora Rosati, "UK Government axes plans to broaden existing text and data mining exception", TheIPKat, 2023

²⁷⁵ Eleonora Rosati, ό.π., 2023

ισορροπία, δεν είναι απαλλαγμένη από τα ελαττώματά της. Αυτές οι ανησυχίες και οι αβεβαιότητες έχουν ωθήσει πολλούς κατόχους δικαιωμάτων να απαιτήσουν μεγαλύτερη διαφάνεια στον τρόπο λειτουργίας της TN. Επιδιώκουν μηχανισμούς που παρέχουν σαφέστερη διαφάνεια ως προς τον τρόπο χρήσης του περιεχομένου τους και διασφαλίζουν τη συμμόρφωση με τις προτιμήσεις εξαίρεσής τους.

Κεφάλαιο 3ο: Οδηγία για την Ενιαία Ψηφιακή Αγορά 2019/790/ΕΚ - Ένα βήμα πιο κοντά στην ενίσχυση της Τεχνητής Νοημοσύνης

3.1 Περιεχόμενο της Οδηγίας για την Ψηφιακή ενιαία αγορά (2019/790/ΕΚ).

Ο όγκος των δεδομένων που φυλάσσονται στις βάσεις δεδομένων αυξάνεται με ιλιγγιώδεις ρυθμούς. Την ίδια στιγμή οι χρήστες επιζητούν από αυτά ακόμα πιο εξειδικευμένες πληροφορίες. Για παράδειγμα, ένας διευθυντής πωλήσεων δεν είναι πια ικανοποιημένος με μια απλή λίστα από στοιχεία πελατών αλλά θέλει πληροφορίες σχετικά με προηγούμενες αγορές των πελατών και προβλέψεις για τις μελλοντικές αγορές τους. Η εξόρυξη γνώσης από τα δεδομένα παρεμβαίνει προκειμένου να ικανοποιήσει τις ανάγκες αυτές²⁷⁶. Όπως αναλύθηκε ανωτέρω υπό κεφ. 2, καμία από τις εξαιρέσεις της οδηγίας για τις βάσεις δεδομένων δεν παρέχει επαρκή νομική ευελιξία για τους προγραμματιστές TN κατά τη διενέργεια πράξεων εξόρυξης κειμένου και δεδομένων. Κατά συνέπεια, η εξόρυξη βάσεων δεδομένων από προγραμματιστές TN θα πρέπει να διεξάγεται σύμφωνα με την άδεια που έχουν λάβει από τους κατασκευαστές βάσεων δεδομένων. Το γεγονός αυτό εμποδίζει σημαντικά την επαναχρησιμοποίηση των δεδομένων και επηρεάζει την ανάπτυξη της καινοτομίας. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι, στον τομέα της TN, όπου οι τεχνικές εξόρυξης κειμένου και δεδομένων αποτελούν βασική προϋπόθεση για την καλή λειτουργία και ανάπτυξή της, η ανατροπή της θέσης ισχύος των κατασκευαστών βάσεων δεδομένων έναντι των προγραμματιστών TN είναι απαραίτητη. Οι στενά καθορισμένες εξαιρέσεις του δικαιώματος *sui generis* περιορίζουν την πρόσβαση των προγραμματιστών TN σε μια ευρεία ποικιλία δεδομένων για επαναχρησιμοποίηση προκειμένου να δημιουργηθεί μια πιο ακριβής και ανταγωνιστική TN. Το νομικό αυτό πλαίσιο βλάπτει την βιομηχανία δεδομένων της ΕΕ στο σύνολό της και ενισχύει την άποψη ότι η οδηγία για τις βάσεις δεδομένων είναι ετεροχρονισμένη και θεσπίστηκε σε μια εποχή όπου οι τεχνικές εξόρυξης κειμένου και δεδομένων δεν ήταν παρούσες στις συζητήσεις. Με την Οδηγία 2019/790/ΕΚ, οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής της ΕΕ είχαν την ευκαιρία να παράσχουν έναν ενιαίο ορισμό της εξόρυξης κειμένου και δεδομένων και να θεσπίσουν δύο σημαντικές υποχρεωτικές εξαιρέσεις για τους

---

²⁷⁶ M. Dunham, 'Data Mining- Εισαγωγικά και Προηγμένα Θέματα Εξόρυξης Γνώσης από Δεδομένα', 2004, σελ. 1-2

σκοπούς της εξόρυξης κειμένου και δεδομένων. Οι εξαιρέσεις αυτές αποσκοπούν στη μείωση των νομικών αβεβαιοτήτων και στην εναρμόνιση των εθνικών εφαρμογών σε ολόκληρη την Ευρώπη^{277, 278}.

Το άρθρο 2 της οδηγίας 2019/790/ΕΚ ορίζει την έννοια της εξόρυξης κειμένων και δεδομένων (TDM) ως *"κάθε αυτοματοποιημένη αναλυτική τεχνική που αποσκοπεί στην ανάλυση κειμένων και δεδομένων σε ψηφιακή μορφή με στόχο την παραγωγή πληροφοριών που περιλαμβάνουν αλλά δεν περιορίζονται σε μοτίβα, τάσεις και συσχετίσεις"*²⁷⁹ αναγνωρίζοντας τα οφέλη της στην ερευνητική κοινότητα και την καινοτομία²⁸⁰. Η εξόρυξη κειμένου και δεδομένων είναι ένα κρίσιμο εργαλείο για τη διαχείριση του τεράστιου όγκου δεδομένων στη σημερινή κοινωνία των δεδομένων. Περιλαμβάνει την εξαγωγή πολύτιμων πληροφοριών και συμπερασμάτων από μεγάλα σύνολα δεδομένων, τα οποία είναι απαραίτητα για την τεχνητή νοημοσύνη και τη μηχανική μάθηση. Το TDM επιτρέπει στα συστήματα TN να "αυτομαθαίνουν" και να λαμβάνουν αυτόνομες αποφάσεις μέσω της εκπαίδευσης σε αυτά τα σύνολα δεδομένων²⁸¹. Το άρθρο 3 προβλέπει εξαίρεση για τους σκοπούς επιστημονικής έρευνας, και το άρθρο 4 προβλέπει μια ευρύτερη εξαίρεση για τους σκοπούς της εξόρυξης κειμένου και δεδομένων χωρίς να περιορίζεται σε οποιονδήποτε σκοπό ή σε οποιονδήποτε δικαιούχο. Ωστόσο, το TDM συχνά περιλαμβάνει την αντιγραφή ή την εξαγωγή έργων που προστατεύονται με πνευματικά δικαιώματα, γεγονός που εγείρει ανησυχίες σχετικά με πιθανή παραβίαση πνευματικών δικαιωμάτων. Για να αντιμετωπιστεί το ζήτημα αυτό, έχουν εξεταστεί διάφορες εξαιρέσεις και περιορισμοί σε επίπεδο ΕΕ, όπως οι προσωρινές πράξεις αναπαραγωγής, η επιστημονική έρευνα, η κανονική χρήση βάσεων δεδομένων και η εξαγωγή μη ουσιωδών τμημάτων. Αυτές οι εξαιρέσεις παρέχουν κάποιο επίπεδο προστασίας για τις δραστηριότητες TDM. Ωστόσο, παρά τις προσπάθειες της οδηγίας 2019/790/ΕΚ, αυτή εξακολουθεί να έχει σημαντικές ελλείψεις. Συνοπτικά, όπως αποδεικνύεται στην συνέχεια, η Οδηγία αποτελεί ένα βήμα προς τα εμπρός για την παροχή ενός εναρμονισμένου νομικού πλαισίου για τα πνευματικά δικαιώματα στην ψηφιακή εποχή σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση, δεν ανταποκρίνεται όμως πλήρως στις μοναδικές

---

²⁷⁷ Άρθ. 3-6 Οδηγίας 2019/790/ΕΚ.

²⁷⁸ European Commission, "Factsheet on copyright", 2019.

²⁷⁹ Άρθ. 2 παρ. 2 Οδηγίας 2019/790/ΕΚ

²⁸⁰ Αιτιολογική σκ. 8 της οδηγίας 2019/790/ΕΚ.

²⁸¹ Η εξόρυξη κειμένου και η εξόρυξη δεδομένων είναι διακριτές αλλά συμπληρωματικές διαδικασίες. Η εξόρυξη κειμένου περιλαμβάνει την ανάλυση αδόμητων δεδομένων κειμένου, όπως έγγραφα, μηνύματα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου και μέσα κοινωνικής δικτύωσης, για την εξαγωγή σημαντικών πληροφοριών και την ανακάλυψη σχέσεων. Μετατρέπει το αδόμητο κείμενο σε δομημένη μορφή. Από την άλλη πλευρά, η εξόρυξη δεδομένων επικεντρώνεται σε δομημένα δεδομένα που είναι αποθηκευμένα σε βάσεις δεδομένων, εξαγοντας μοτίβα και γνώσεις που μπορεί να είναι κρυμμένες. Βλ. και Lokesh Kumar et. al., Text Mining: Concepts, process and application, Journal of Global Research in Computer Science, 2013, σελ. 37.

προκλήσεις και ευκαιρίες που παρουσιάζει η TN στην τέταρτη βιομηχανική επανάσταση. Απαιτείται μια πιο ολοκληρωμένη προσέγγιση για την αποτελεσματική υποστήριξη της ανάπτυξης της TN στην Ευρώπη. Η Οδηγία ενδέχεται να μην ανταγωνίζεται πλήρως τα πιο φιλικά προς την TN νομικά συστήματα, όπως αυτά των ΗΠΑ, της Ιαπωνίας, γεγονός που θα μπορούσε να εμποδίσει την καινοτομία της TN στην Ευρώπη. Επιπλέον, είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι η Οδηγία βασίζεται και συμπληρώνει την υφιστάμενη νομοθεσία της ΕΕ για τα πνευματικά δικαιώματα, συμπεριλαμβανομένης της Οδηγίας για την εναρμόνιση ορισμένων πτυχών του δικαιώματος του δημιουργού και συγγενικών δικαιωμάτων στην κοινωνία της πληροφορίας (Οδηγία InfoSoc 2001/29/ΕΚ)²⁸². Η Οδηγία 2019/790/ΕΚ αναφέρει ρητά ότι οι περιπτώσεις εξόρυξης κειμένου και δεδομένων, οι οποίες δεν περιλαμβάνουν πράξεις αναπαραγωγής ή όταν οι αναπαραγωγές που πραγματοποιούνται εμπίπτουν στην εξαίρεση των προσωρινών πράξεων αναπαραγωγής, θα πρέπει να συνεχίσουν να καλύπτονται από την προϋπάρχουσα νομοθεσία²⁸³. Επομένως, ενώ η Οδηγία 2019/790/ΕΚ στοχεύει να παράσχει ασφάλεια για τους φορείς που εμπλέκονται στην εξόρυξη κειμένου και δεδομένων, εξακολουθεί να υπάρχει κάποια αβεβαιότητα για τους φορείς που δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής των διατάξεων της Οδηγίας 2019/790/ΕΚ. Οι εν λόγω φορείς ενδέχεται να εξακολουθούν να μπορούν να επικαλούνται το προϋπάρχον δίκαιο, όπως την οδηγία InfoSoc, ως εφεδρικό επιχείρημα εάν οι διατάξεις της Οδηγίας 2019/790/ΕΚ δεν εφαρμόζονται στις δραστηριότητές τους.

3.2 Άρθρο 3: Εξόρυξη κειμένων και δεδομένων για σκοπούς επιστημονικής έρευνας

Το άρθρο 3 παρέμεινε ουσιωδώς αμετάβλητο από την αρχική διατύπωση της πρότασης της Οδηγίας. Συγκεκριμένα στο κείμενο της Οδηγίας προβλέπεται ότι *“τα κράτη μέλη προβλέπουν εξαίρεση στα δικαιώματα που προβλέπονται στο άρθρο 5 στοιχείο α) και στο άρθρο 7 παράγραφος 1 της οδηγίας 96/9/ΕΚ, στο άρθρο 2 της οδηγίας 2001/29/ΕΚ, και στο άρθρο 15 παράγραφος 1 της παρούσας οδηγίας σχετικά με τις αναπαραγωγές και τις εξαγωγές που πραγματοποιούνται από ερευνητικούς οργανισμούς και ιδρύματα πολιτιστικής κληρονομιάς, με σκοπό τη διεξαγωγή, για τους σκοπούς της επιστημονικής έρευνας, της εξόρυξης κειμένων και δεδομένων από έργα ή άλλα αντικείμενα προστασίας υλικό στα οποία έχουν νόμιμη πρόσβαση”*. Συνεπώς το άρθρο 3 εισάγει ορισμένους περιορισμούς ως προς τις προϋποθέσεις εξόρυξης κειμένων. Αρχικά, οι δικαιούχοι της εξαίρεσης περιορίζονται στους ερευνητικούς οργανισμούς, στους οποίους περιλαμβάνονται *“το πανεπιστήμιο, συμπεριλαμβανομένων των βιβλιοθηκών του, ένα ερευνητικό ινστιτούτο ή οποιαδήποτε άλλη οντότητα, της οποίας ο πρωταρχικός στόχος είναι να διεξάγει επιστημονική έρευνα ή να*

²⁸² Βλ. αιτιολογική σκ. 4 Οδηγίας 2019/790/ΕΚ.

²⁸³ Βλ. αιτιολογική σκ. 9 Οδηγίας 2019/790/ΕΚ.

ασκεί εκπαιδευτικές δραστηριότητες που περιλαμβάνουν τη διεξαγωγή επιστημονικής έρευνας, σε μη κερδοσκοπική βάση ή στο πλαίσιο αποστολής δημοσίου συμφέροντος που αναγνωρίζεται από κράτος μέλος²⁸⁴. Στον κύκλο των δικαιούχων περιλαμβάνονται και τα ιδρύματα πολιτιστικής κληρονομιάς, τα οποία περιλαμβάνουν κυρίως δημόσιες βιβλιοθήκες, μουσεία και αρχαία²⁸⁵. Η εξαίρεση αυτή επιτρέπει στους ερευνητικούς οργανισμούς και τα ιδρύματα πολιτιστικής κληρονομιάς να δημιουργούν αντίγραφα έργων προκειμένου να πραγματοποιήσουν τεχνικές εξόρυξης κειμένου και δεδομένων για τους σκοπούς επιστημονικής έρευνας. Το άρθρο 3 παρ. 2 της Οδηγίας 2019/790/EK προβλέπει ότι τα αντίγραφα που δημιουργούνται πρέπει να αποθηκεύονται με κατάλληλο επίπεδο ασφάλειας. Επίσης, το άρθρο 3 παρ. 3 προβλέπει ότι οι κάτοχοι των δικαιωμάτων θα μπορούν να εφαρμόζουν εύλογα μέτρα για την διασφάλιση της ακεραιότητας των δικτύων και των βάσεων δεδομένων. Τα κράτη μέλη ενθαρρύνουν τα σχετικά μέρη να καθορίσουν κοινά αποδεκτές βέλτιστες πρακτικές για τη διευκόλυνση αυτής της εξαίρεσης²⁸⁶. Τέλος, η εξαίρεση αυτή δεν μπορεί να καταργηθεί από συμβατικές διατάξεις, σύμφωνα με το άρθρο 7 παράγραφος 1 της Οδηγίας. Αυτή η εξαίρεση είναι περιορισμένη από την φύση της καθώς εφαρμόζεται μόνο σε μη εμπορικούς σκοπούς. Επιπλέον, η εξαίρεση αυτή έχει υποχρεωτικό χαρακτήρα, γεγονός που σημαίνει ότι τα κράτη μέλη πρέπει να τη μεταφέρουν στο εθνικό τους δίκαιο ως έχει, καθιστώντας την ωστόσο ακόμα πιο αποτελεσματική και προωθώντας την ασφάλεια δικαίου²⁸⁷.

Αξίζει να επισημανθεί ότι ο στόχος πίσω από το περιορισμένο πεδίο εφαρμογής της εξαίρεσης ήταν να διασφαλιστεί η ανταγωνιστικότητα και η επιστημονική ηγεσία της ΕΕ την στιγμή που η έρευνα και η καινοτομία εντός της ΕΕ και έναντι τρίτων χωρών, εκείνη την εποχή, απαιτούσε να πραγματοποιείται σε μεγαλύτερη κλίμακα μέσω της διασυνοριακής και διεπιστημονικής συνεργασίας, λόγω των τεράστιων κοινωνικών προκλήσεων²⁸⁸. Από την άλλη, ο αντίκτυπος της εν λόγω διάταξης στους γενικούς σκοπούς της εξόρυξης κειμένου και δεδομένων, και ως εκ τούτου στην ανάπτυξη της ΤΝ είναι αρκετά περιορισμένος. Συνεπώς, τα οφέλη της ΤΝ είναι ελάχιστα, δεδομένου ότι δεν προέρχονται όλα τα έργα ανάπτυξης ΤΝ από ερευνητικούς οργανισμούς και ιδρύματα. Επιπλέον, ο περιορισμός στις δραστηριότητες που πραγματοποιούνται για τους σκοπούς της επιστημονικής έρευνας με δυσκολία θα μπορούσε να περιλαμβάνει τις δραστηριότητες της ΤΝ καθώς αυτή υπερβαίνει τα πρότυπα των ανθρωπιστικών επιστημών.

---

²⁸⁴ Άρθ. 2 περ. 1 Οδηγίας 2019/790/EK.

²⁸⁵ Αιτιολογική Σκ. 13 Οδηγίας 2019/790/ΕΕ.

²⁸⁶ Άρθρο 3 Οδηγίας 2019/790/EK.

²⁸⁷ Αιτιολογική σκ. 5 Οδ. 2019/790/EK.

²⁸⁸ European Commission, αιτιολογική σκ. 50, σελ. 7

3.3 Άρθρο 4: Εξαίρεση ή περιορισμός όσων αφορά την εξόρυξη κειμένων και δεδομένων

Το άρθρο 4 της Οδηγίας 2019/790/EK προβλέπει ότι “τα κράτη μέλη προβλέπουν εξαίρεση ή περιορισμό στα δικαιώματα που προβλέπονται στο άρθρο 5 στοιχείο α) και στο άρθρο 7 παράγραφος 1 της οδηγίας 96/9/EK, στο άρθρο 2 της οδηγίας 2001/29/EK, στο άρθρο 4 παράγραφος 1 στοιχεία α) και β) της οδηγίας 2009/24/EK και στο άρθρο 15 παράγραφος 1 της παρούσας οδηγίας για αναπαραγωγές και εξαγωγές νομίμως προσβάσιμων έργων και άλλου υλικού για τους σκοπούς της εξόρυξης κειμένων και δεδομένων”²⁸⁹. Η δεύτερη υποχρεωτική εξαίρεση που περιγράφεται στο άρθρο 4 της Οδηγίας, η οποία αφορά την εξόρυξη κειμένου και δεδομένων έχει πολύ ευρύτερο πεδίο δικαιούχων. Σύμφωνα με το άρθρο 4 παράγραφος 1, τα κράτη μέλη υποχρεούνται να ενσωματώσουν στην εθνική τους νομοθεσία υποχρεωτική εξαίρεση ή περιορισμό στα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας και στα συγγενικά δικαιώματα (συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος *suī generis* για τις βάσεις δεδομένων). Η εξαίρεση αυτή επιτρέπει πράξεις αναπαραγωγής και εξαγωγής σε οποιονδήποτε έχει νόμιμη πρόσβαση σε έργα και άλλα αντικείμενα (συμπεριλαμβανομένων των βάσεων δεδομένων και του λογισμικού, σε αντίθεση με το άρθρο 3 παράγραφος 1 της Οδηγίας) για τους σκοπούς της εξόρυξης κειμένων και δεδομένων. Επομένως, η γενική αυτή εξαίρεση επιτρέπει την εξόρυξη κειμένων και δεδομένων για κάθε είδους σκοπό, ανεξάρτητα από εμπορικά κίνητρα. Επιπλέον, σε αντίθεση με το άρθρο 3 παράγραφος 2 της Οδηγίας, το άρθρο 4 παράγραφος 2 διευκρινίζει ότι οι αναπαραγωγές και τα αποσπάσματα που γίνονται από έργα και άλλα αντικείμενα μπορούν να διατηρούνται για όσο χρονικό διάστημα είναι απαραίτητο για τους σκοπούς της εξόρυξης κειμένων και δεδομένων²⁹⁰.

Με την εισαγωγή του άρθρου 4, διαφαίνεται η προσπάθεια των ευρωπαϊών νομοθετών να θεσπίσουν μια υποχρεωτική εξαίρεση για τις δραστηριότητες εξόρυξης κειμένου και δεδομένων η οποία υπερβαίνει τις προηγούμενες στενές διατάξεις που περιορίζονταν αποκλειστικά στην επιστημονική έρευνα από ερευνητικούς οργανισμούς. Το άρθρο 4 ισχύει για τις τεχνικές εξόρυξης κειμένων και δεδομένων με σκοπό την ανάπτυξη νέων εφαρμογών ή τεχνολογιών²⁹¹. Συνεπώς, συνάγεται ευλόγως ότι η ΤΝ μπορεί να θεωρηθεί ένας από τους κύριους στόχους στους οποίους απευθύνεται η Οδηγία. Αυτό σημαίνει ότι οι δραστηριότητες εξόρυξης κειμένου και δεδομένων για εμπορικούς σκοπούς, όπως η τεχνητή νοημοσύνη και η μηχανική μάθηση, καλύπτονται πλέον από μια νομική εξαίρεση, εφόσον συμμορφώνονται με ορισμένες προϋποθέσεις που καθορίζονται στην

²⁸⁹ Άρθρο 4 παρ. 1 Οδηγίας 2019/790/EK.

²⁹⁰ Άρθρο 4 Οδηγίας 2019/790/EK.

²⁹¹ Αιτιολογική σκ. 18 Οδ. 2019/790/EK.

Οδηγία. Ωστόσο, το ζήτημα της παρουσίας στο κοινό των πηγαίων δεδομένων και των αποτελεσμάτων της τεχνικής εξόρυξης κειμένων και δεδομένων που περιέχουν υλικό που προστατεύεται από δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας δεν έχει αντιμετωπιστεί ειδικά στην Οδηγία 2019/790/ΕΚ. Αυτό σημαίνει ότι εξακολουθεί να μην είναι σαφές αν η εν λόγω παρουσίαση θα θεωρηθεί παραβίαση πνευματικών δικαιωμάτων ή αν θα καλυφθεί από κάποια υφιστάμενη εξαίρεση ή περιορισμό.

Επιπρόσθετα, το γεγονός ότι, όπως αναφέρει η Οδηγία στο άρθρο 4 παρ. 3 “η εξαίρεση ή ο περιορισμός που προβλέπεται στην παράγραφο 1 εφαρμόζεται υπό την προϋπόθεση ότι η χρήση έργων και άλλων αντικειμένων προστασίας που αναφέρεται σε αυτήν την παράγραφο δεν έχει ρητά περιοριστεί από τους δικαιούχους των δικαιωμάτων τους με κατάλληλο τρόπο, όπως με μηχαναναγνώσιμα μέσα για την περίπτωση περιεχομένου που έχει καταστεί διαθέσιμο κοινό επιγραμμικά”, στην πραγματικότητα δημιουργεί ένα σημαντικό εμπόδιο στην ανάπτυξη της τεχνητής νοημοσύνης. Ειδικότερα, εφόσον το δικαίωμα αναπαραγωγής και εξαγωγής εξαρτάται από το εάν ο δικαιούχος έχει ρητά περιορίσει ή όχι την χρήση αυτή, ο τελευταίος βρίσκεται σε πλεονεκτική θέση έναντι των προγραμματιστών ΤΝ, οι οποίοι προκειμένου να προβούν σε τεχνικές εξαγωγής κειμένων και δεδομένων για τους σκοπούς της ΤΝ εξαρτώνται άμεσα από την βούληση των δικαιούχων. Άλλωστε, ο δικαιούχος μπορεί ακόμα και να αποτιμήσει σε χρήμα ή να απαγορεύσει την εκτέλεση τεχνικών εξόρυξης κειμένων και δεδομένων. Συνεπώς, το γεγονός αυτό υποτάσσει την εφαρμογή της εξαίρεσης σε κάποιο βαθμό ιδιωτικής βούλησης, καθώς η τελική εξουσία να αποφασίσει αν θα επιτρέψει την ΤΔΜ ανήκει στον κάτοχο του δικαιώματος²⁹². Επιπλέον, η νομοθετική εξουσία της εξαίρεσης κινδυνεύει να μετατοπιστεί στα χέρια των δικαιούχων. Ενώ η εξαίρεση προοριζόταν να προωθήσει την επιστημονική έρευνα και την καινοτομία, η δυνατότητα των δικαιούχων να διατηρούν τα δικαιώματά τους για τεχνικές εξόρυξης κειμένων και δεδομένων μπορεί να εμποδίσει αυτόν τον στόχο. Εάν οι κάτοχοι δικαιωμάτων αρνούνται συχνά να επιτρέψουν την εξαγωγή στα έργα τους, αυτό θα μπορούσε να περιορίσει την πρόοδο της επιστημονικής έρευνας και της καινοτομίας. Άλλοι κατάλληλοι τρόποι περιορισμού της χρήσης των έργων συνιστούν ενδεχομένως οι συμβατικοί περιορισμοί. Όπως εξετάστηκε ενδελεχώς με την απόφαση *Ryanair Ltd v. PR Aviation BV* που εξέδωσε το ΔΕΕ, το 2015²⁹³ για τα ζητήματα συμβατικής ρύθμισης των σχέσεων

---

²⁹² Meys, Romain. "Data Mining Under the Directive on Copyright and Related Rights in the Digital Single Market: Are European Database Protection Rules Still Threatening the Development of Artificial Intelligence?." GRUR International, 2020, σελ. 466.

²⁹³ Βλ. παρ. 15 της απόφασης του ΔΕΕ. Η PR Aviation είχε αντιγράψει μηχανικά πληροφορίες από τον ιστότοπο της Ryanair και τις χρησιμοποιούσε για να προσφέρει συγκρίσεις τιμών και πώληση αεροπορικών εισιτηρίων στον δικό της ιστότοπο.

κατασκευαστή - χρήστη, ένας κατασκευαστής βάσεων δεδομένων μπορεί να ρυθμίζει την χρήση της βάσης δεδομένων σε κάποιο βαθμό, ακόμη και εάν αυτή χρησιμοποιείται από τρίτους, επιβάλλοντας συμβατικούς περιορισμούς στη χρήση αυτής, αν αποφασίσει να επιτρέψει τη χρήση της βάσης δεδομένων ή ενός αντιγράφου της. Ο κατασκευαστής μπορεί να ασκήσει έναν ορισμένο βαθμό ελέγχου στον τρόπο χρήσης των δεδομένων, με την επιφύλαξη της ισχύουσας εθνικής νομοθεσίας. Ενώ είναι σημαντικό να γίνονται σεβαστά τα δικαιώματα των κατόχων δικαιωμάτων, είναι επίσης ζωτικής σημασίας να επιτυγχάνεται ισορροπία μεταξύ των συμφερόντων των προγραμματιστών ΤΝ και της προώθησης της επιστημονικής έρευνας και της καινοτομίας. Τέλος, η εξαίρεση έχει υποχρεωτικό χαρακτήρα γεγονός που σημαίνει ότι τα κράτη μέλη είναι υποχρεωμένα να την μεταφέρουν στην εθνική τους νομοθεσία, δημιουργώντας ασφάλεια δικαίου για τους δικαιούχους της εν λόγω εξαίρεσης.

3.4 Θετική Αποτίμηση διατάξεων 3 και 4 της Οδηγίας 2019/790/ΕΚ

A. Εναρμόνιση των εθνικών νομοθεσιών στην ψηφιακή εποχή

Ένα από τα βασικά πλεονεκτήματα των διατάξεων της Οδηγίας σχετικά με την εξόρυξη κειμένων και δεδομένων είναι ότι επιβάλλουν υποχρεωτική εξαίρεση ή περιορισμό για τις δραστηριότητες αυτές σε όλα τα κράτη μέλη, ανεξάρτητα από τους επιμέρους νόμους περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Η εναρμόνιση των εθνικών νομοθεσιών για τις τεχνικές εξόρυξης κειμένου και δεδομένων σε ολόκληρη την ΕΕ παρέχει ένα ενιαίο νομικό πλαίσιο που επιτρέπει στους προγραμματιστές ΤΝ να εκτελούν νόμιμα τέτοιες δραστηριότητες χωρίς το φόβο παραβίασης πνευματικών δικαιωμάτων. Μειώνοντας τη νομική αβεβαιότητα και δημιουργώντας ισότιμους όρους ανταγωνισμού σε ολόκληρη την ΕΕ, οι διατάξεις της Οδηγίας που αφορούν την εξόρυξη κειμένου και δεδομένων ανταποκρίνονται στους στόχους της ΕΕ για την ανάπτυξη της ψηφιακής οικονομίας. Υιοθετώντας ένα εναρμονισμένο πλαίσιο για τις τεχνικές εξόρυξης ενισχύεται η καινοτομία στην ενιαία ψηφιακή αγορά και ενθαρρύνεται η υιοθέτηση πιο ολοκληρωμένων και σημαντικότερων ερευνητικών έργων σε επίπεδο ΕΕ²⁹⁴. Ο στόχος της στρατηγικής της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την ψηφιακή ενιαία αγορά είναι να διευκολύνει ολοκληρωμένα και εκτεταμένα ερευνητικά έργα που αφορούν την ανάπτυξη και την κατάρτιση της ΤΝ.

Επιπλέον, είναι η πρώτη φορά που η έννοια εξόρυξη κειμένου και δεδομένων αναγνωρίζεται ρητά και κωδικοποιείται σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Η αναγνώριση αυτή

---

²⁹⁴ Geiger et al., “The Exception for Text and Data Mining (TDM) in the Proposed Directive on Copyright in the Digital Single Market - Legal Aspects, Indepth Analysis”, Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs, European Parliament, February 2018, τμήμα 2, σελ. 290

καταδεικνύει τη συνειδητοποίηση από την ΕΕ της αξίας των καινοτόμων τεχνολογικών εργαλείων και μηχανισμών στην χρήση των δεδομένων και παρέχει σαφήνεια και ασφάλεια δικαίου για τις δραστηριότητες αυτές. Το γεγονός αυτό ενισχύει την ανάπτυξη της τεχνητής νοημοσύνης και της μηχανικής μάθησης, δεδομένου ότι οι δραστηριότητες που είναι συνυφασμένες με τις τεχνολογίες αυτές (ήτοι οι τεχνικές εξόρυξης κειμένου και δεδομένων) χαίρουν επίσημης αναγνώρισης. Επιπλέον, η Οδηγία έχει καλλιεργήσει ένα πιο θετικό περιβάλλον σε σύγκριση με την πρόταση, καθώς ο περιορισμός/εξαίρεση είναι πλέον ικανός να καλύπτει τόσο εμπορικές όσο και μη εμπορικές χρήσεις, αν και, υπό την επιφύλαξη ορισμένων περιορισμών.

B. Κάλυψη εμπορικών και μη εμπορικών σκοπών

Αξίζει να επισημανθεί ότι ούτε στο άρθρο 3 ούτε στο άρθρο 4 της Οδηγίας περιλαμβάνεται η απαίτηση ότι οι τεχνικές εξόρυξης κειμένου και δεδομένων πρέπει να είναι “εμπορικές”²⁹⁵. Στην πραγματικότητα, το άρθρο 3 επιτρέπει την εφαρμογή των εξαιρέσεων TDM σε συμπράξεις ιδιωτικού και δημόσιου τομέα, επιτρέποντας στους δικαιούχους να βασίζονται στους ιδιωτικούς εταίρους τους και να χρησιμοποιούν τα δικά τους τεχνολογικά εργαλεία για δραστηριότητες αυτές²⁹⁶. Για τις κερδοσκοπικές οντότητες που εμπλέκονται στην ΤΝ, μια δυνατότητα είναι να συνάψουν συμπράξεις δημόσιου και ιδιωτικού τομέα με δημόσιους ερευνητικούς οργανισμούς. Η επιλογή αυτή προσφέρεται ιδίως για τις νεοσύστατες επιχειρήσεις, καθώς οι δραστηριότητες TDM μπορεί να είναι χρονοβόρες και να αποτελούν πρόκληση για τις μικρές ομάδες να τις χειριστούν αποτελεσματικά²⁹⁷. Ένα αξιοσημείωτο παράδειγμα που καταδεικνύει τις δυνατότητες του TDM είναι το έργο υπό την ηγεσία της Obvious Art, στο οποίο συμμετείχε μια συλλογικότητα ερευνητών, καλλιτεχνών και προγραμματιστών τεχνητής νοημοσύνης. Μέσω του TDM και της χρήσης δεδομένων εκπαίδευσης, ένα σύστημα τεχνητής νοημοσύνης συνέταξε ένα πορτρέτο που αντιπροσωπεύει ένα μέλος της φανταστικής οικογένειας Belamy. Το πορτρέτο πωλήθηκε στη συνέχεια το 2018 έναντι 432.500 δολαρίων ΗΠΑ. Το γεγονός αυτό καταδεικνύει τη δημιουργική και εμπορική αξία που μπορεί να προκύψει από την καινοτομία ΤΝ με δυνατότητα TDM²⁹⁸.

---

²⁹⁵ Σε αντίθεση με το άρθρο 6 παρ. 2β και 9 Οδηγίας για τις Βάσεις Δεδομένων.

²⁹⁶ Αιτιολογική σκέψη 11 της οδηγίας 2019/790/ΕΚ- Βλ. περαιτέρω αιτιολογική σκέψη 18 της οδηγίας, που αναφέρεται τόσο σε ιδιωτικούς όσο και σε δημόσιους φορείς.

²⁹⁷ Kristina Christensen “A European solution for Text and Data Mining in the development of creative Artificial Intelligence- With a specific focus on articles 3 and 4 of the Digital Single Market Directive”, Stockholms Univaristet, Master Thesis, 2021

²⁹⁸ Christie's sells AI-created artwork painted using algorithm for \$432,000, N, Hitti, De Zeen, 28 October 2018, διαθέσιμο κατ: <https://www.dezeen.com/2018/10/29/christies-ai-artwork-obvious-portrait-edmond-de-belamy-design/>

Γ. Μη εκτελεστικότητα συμβατικών διατάξεων αντίθετων προς τις εξαιρέσεις

Το άρθρο 7 παράγραφος 1 της Οδηγίας προβλέπει ότι αντίθετες συμβατικές διατάξεις δεν μπορούν να εφαρμοστούν σε σχέση με το άρθρο 3, το οποίο αφορά τις δραστηριότητες εξόρυξης κειμένου και δεδομένων για σκοπούς επιστημονικής έρευνας. Αυτό σημαίνει ότι οι κάτοχοι δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας δεν μπορούν να αποκλείσουν ή να περιορίσουν την εφαρμογή της εξαίρεσης για την περίπτωση της εξόρυξης για σκοπούς επιστημονικής έρευνας μέσω σύμβασης. Η διάταξη αυτή είναι ζωτικής σημασίας καθώς πριν από την οδηγία, οι κάτοχοι δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, μπορούσαν να αποκλείουν την εξόρυξη κειμένου και δεδομένων σε συμφωνίες αδειοδότησης ή να επιβάλλουν υψηλό κόστος συναλλαγής στους φορείς εκμετάλλευσης τεχνικών εξόρυξης κειμένου και δεδομένων προκειμένου να παραχωρήσουν συγκατάθεση για την εξόρυξη περιεχομένου για ερευνητικούς σκοπούς. Συνεπώς, η απαγόρευση της συμβατικής παράκαμψης όσον αφορά το άρθρο 3 παρέχει ασφάλεια δικαίου και μειώνει το κόστος συναλλαγών. Ωστόσο, για τις δραστηριότητες που εμπίπτουν στο άρθρο 4, οι κάτοχοι δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας μπορούν ακόμη να αποκλείσουν ή να περιορίσουν συμβατικά την εξαίρεση για την εξόρυξη κειμένου και δεδομένων για μη επιστημονικούς ερευνητικούς σκοπούς. Ωστόσο, το πεδίο εφαρμογής αυτής της συμβατικής παράκαμψης περιορίζεται από τις αρχές του δικαίου των συμβάσεων, η οποία αποκλείει την επιβολή συμβατικών υποχρεώσεων σε τρίτους.

Τέλος, η Οδηγία περιλαμβάνει διατάξεις που επιτρέπουν στους κατόχους δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας να διατηρούν τον έλεγχο των έργων τους και να μην εφαρμόζουν τις εξαιρέσεις από την εξόρυξη κειμένου και δεδομένων, προκειμένου οι τελευταίοι να προστατευθούν από την αδικαιολόγητη ή αθέμιτη εκμετάλλευση των έργων τους. Υπό αυτό το πρίσμα, ευλόγως παρατηρείται ότι η εξαίρεση για την έρευνα στο άρθρο 3 είναι πιο επιεικής για τους φορείς εκμετάλλευσης τεχνικών εξαίρεσης κειμένου και δεδομένων σε σύγκριση με την εξαίρεση του άρθρου 4 που είναι πιο επιεικής ως προς τους κατόχους των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, καθώς τα οφέλη της εξόρυξης κειμένου και δεδομένων δεν είναι τα ίδια με αυτά των ιδιοκτητών των έργων προέλευσης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η δημιουργία έργων με Τεχνητή Νοημοσύνη μέσω της αξιοποίησης τεχνικών εξόρυξης κειμένου και δεδομένων με την εκμετάλλευση προϋπάρχοντων έργων που δημιουργήθηκαν από ανθρώπους και τα οποία χρησιμοποιήθηκαν ώστε να «εκπαιδευτεί» η ΤΝ στο να αναδημιουργήσει ένα παρόμοιο έργο. Ένα κέρδος από το οποίο δεν ωφελούνται οι ιδιοκτήτες των έργων.

3.5 Αρνητική Αποτίμηση των διατάξεων 3 και 4 της Οδηγίας 2019/790/ΕΚ.

A. Ο κίνδυνος της νομικής αβεβαιότητας

Πράγματι, η οδηγία 2019/790 βασίζεται και συμπληρώνει τους κανόνες που θεσπίζονται σε διάφορες οδηγίες, όπως η οδηγία InfoSoc, η οδηγία για τις βάσεις δεδομένων και η οδηγία για το λογισμικό²⁹⁹. Η Οδηγία αναγνωρίζει ότι οι προϋπάρχουσες εξαιρέσεις και περιορισμοί θα πρέπει να συνεχίσουν να ισχύουν στις τεχνικές εξόρυξης κειμένου και δεδομένων, εφόσον δεν περιορίζουν το πεδίο εφαρμογής των υποχρεωτικών διατάξεων που περιγράφονται στα άρθρα 3 και 4 της οδηγίας³⁰⁰.

Ωστόσο, παρά το γεγονός ότι η οδηγία στοχεύει να παράσχει ασφάλεια για τους προγραμματιστές ΤΝ που προβαίνουν σε τεχνικές εξόρυξης μέσω των υποχρεωτικών διατάξεων των άρθρων 3 και 4, παραμένει κάποια νομική αβεβαιότητα λόγω της διαφορετικής μεταχείρισης και δυνητικού κατακερματισμού των δραστηριοτήτων TDM μεταξύ των κρατών μελών λόγω των διαφορετικών επιλογών εφαρμογής που προβλέπονται στα άρθρα 3 και 4 της οδηγίας. Το άρθρο 3 της οδηγίας 2019/790/ΕΚ επιβάλλει μια υποχρεωτική εξαίρεση για τους σκοπούς της TDM στο πλαίσιο της επιστημονικής έρευνας. Αυτό δημιουργεί μια εναρμονισμένη προσέγγιση σε όλα τα κράτη μέλη για την TDM στο πλαίσιο της επιστημονικής έρευνας. Ωστόσο, το άρθρο 4 παρέχει στα κράτη μέλη την επιλογή μεταξύ της εφαρμογής υποχρεωτικής εξαίρεσης ή περιορισμού για σκοπούς TDM ευρύτερα. Αυτή η διακριτική ευχέρεια που παρέχεται στα κράτη μέλη μπορεί να οδηγήσει σε αποκλίνουσες προσεγγίσεις και αντιμετώπιση των δραστηριοτήτων TDM. Κατά συνέπεια, αυτό μπορεί να οδηγήσει σε κατακερματισμό και έλλειψη εναρμόνισης μεταξύ των κρατών μελών. Αυτή η ασάφεια και η ασυνέπεια μπορεί να δημιουργήσει αβεβαιότητα για τους προγραμματιστές ΤΝ που βασίζονται σε αυτές τις εξαιρέσεις, ιδίως όσον αφορά τους πιθανούς οικονομικούς κινδύνους και τις νομικές συνέπειες που μπορεί να αντιμετωπίσουν³⁰¹.

Επιπλέον, το άρθρο 25 της Οδηγίας 2019/790/ΕΚ, διευκρινίζει ότι τα κράτη μέλη έχουν τη δυνατότητα να θεσπίσουν ή να διατηρήσουν ευρύτερες διατάξεις που είναι όμως συμβατές με τις εξαιρέσεις και τους περιορισμούς της οδηγίας InfoSoc και της οδηγίας για τις βάσεις δεδομένων για τις δραστηριότητες TDM που καλύπτονται από την οδηγία 2019/790/ΕΚ. Ωστόσο, η παροχή διακριτικής ευχέρειας στα κράτη μέλη να θεσπίσουν ευρύτερες διατάξεις

²⁹⁹ Αιτιολογική σκ. 4 Οδηγίας 2019/790/ΕΚ.

³⁰⁰ Αιτιολογική σκ. 5 και 9 Οδηγίας 2019/790/ΕΚ.

³⁰¹ Bernt Hugenholtz, *The new copyright Directive: Text and Data Mining (Articles 3 and 4)*, Institute for Information Law (IViR), 2019.

στο πλαίσιο του κεκτημένου της ΕΕ ή να διατηρήσουν τις υφιστάμενες εθνικές εξαιρέσεις TDM ενδέχεται να εμποδίσει την εναρμόνιση που επιδιώκει η οδηγία 2019/790.

B. Η δυνατότητα εξαίρεσης

Το άρθρο 4 παράγραφος 3 της οδηγίας 2019/790/EK εισάγει έναν μηχανισμό "εξαίρεσης", όπου οι κάτοχοι δικαιωμάτων διατηρούν το δικαίωμα να επιφυλάσσονται με κατάλληλο τρόπο επί της χρήσης των έργων τους για σκοπούς TDM³⁰². Αυτή η εξαίρεση διατυπώνεται επίσης στην αιτιολογική σκέψη 18 της Οδηγίας όπου αναφέρει ότι *"οι δικαιούχοι θα πρέπει να διατηρούν τη δυνατότητα να χορηγούν άδεια για τη χρήση των έργων τους και άλλων αντικειμένων προστασίας που δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της υποχρεωτικής εξαίρεσης που προβλέπεται στην παρούσα οδηγία για την εξόρυξη κειμένων και δεδομένων για τους σκοπούς της επιστημονικής έρευνας και των υφιστάμενων εξαιρέσεων και περιορισμών που προβλέπονται στην οδηγία 2001/29/EK"*.

Επιτρέπεται συνεπώς στους κατόχους δικαιωμάτων να επιβάλλουν περιορισμούς στις δραστηριότητες TDM μέσω συμβάσεων ή μονομερών ενεργειών, γεγονός που υπονομεύει την αρχή ότι η νόμιμη πρόσβαση σε προστατευόμενο υλικό θα πρέπει να περιλαμβάνει το δικαίωμα εξόρυξης του εν λόγω περιεχομένου. Κατά συνέπεια, ο μηχανισμός εξαίρεσης του άρθρου 4 της οδηγίας 2019/790/EK μπορεί να δημιουργήσει περαιτέρω αβεβαιότητες για τους προγραμματιστές TN και να τους αποθαρρύνει από την ανάληψη TDM, θέτοντας την ΕΕ σε ανταγωνιστικό μειονέκτημα σε σχέση με τρίτες χώρες. Επιπλέον, το άρθρο 4 παράγραφος 2 της οδηγίας DSM ορίζει ότι οι αναπαραγωγές και τα αποσπάσματα που πραγματοποιούνται κατά τη διάρκεια του TDM μπορούν να διατηρούνται *"για όσο χρονικό διάστημα είναι απαραίτητο"* για σκοπούς ανάλυσης. Ωστόσο, η διατύπωση αυτή εγείρει ανησυχίες ότι η εξαίρεση επιτρέπει έμμεσα μόνο προσωρινές αναπαραγωγές, παρόμοια με την εξαίρεση της προσωρινής αναπαραγωγής στο άρθρο 5 παράγραφος 1 της οδηγίας InfoSoc. Ωστόσο, τα αντίγραφα που δημιουργούνται κατά τη διαδικασία εξόρυξης πρέπει να διατηρούνται για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα για την ανάπτυξη και την εκπαίδευση της TN.

Αυτές οι διατάξεις του άρθρου 4 της οδηγίας DSM, μαζί με τις απαιτήσεις που περιγράφονται σε αυτήν, μπορούν να εμποδίσουν τις ευκαιρίες καινοτομίας τόσο για τις μεγάλες εταιρείες τεχνολογίας όσο και για τις νεοσύστατες επιχειρήσεις. Δημιουργούν μια αγορά για την TDM την οποία οι κάτοχοι δικαιωμάτων μπορούν να ελέγξουν, να αδειοδοτήσουν ή να περιορίσουν πλήρως. Ως εκ τούτου, είναι ουσιώδες για τα κράτη μέλη,

---

³⁰² Βλ. και αιτιολογική σκ. 18 Οδηγίας 2019/790/EK.

κατά τη μεταφορά της οδηγίας στην εθνική νομοθεσία, να παρέχουν σαφήνεια σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο οι κάτοχοι δικαιωμάτων μπορούν να περιορίσουν τη χρήση των δραστηριοτήτων TDM. Αυτό θα εξασφάλιζε την ασφάλεια δικαίου και την ευελιξία που είναι απαραίτητες για την τεχνολογική ανάπτυξη, και ιδίως για την Τεχνητή Νοημοσύνη.

Γ. Το ζήτημα της νόμιμης πρόσβασης

Τόσο το άρθρο 3 όσο και το άρθρο 4 της οδηγίας απαιτούν από τους δικαιούχους των εξαιρέσεων να έχουν "νόμιμη πρόσβαση" στα εν λόγω έργα ή αντικείμενα³⁰³. Ωστόσο, η οδηγία δεν παρέχει σαφή ορισμό του τι συνιστά νόμιμη πρόσβαση. Η αιτιολογική σκέψη 14 της οδηγίας προσφέρει κάποια καθοδήγηση, αναφέροντας ότι *"η νόμιμη πρόσβαση περιλαμβάνει την πρόσβαση σε περιεχόμενο στη βάση μιας πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ή μέσω συμβατικών ρυθμίσεων μεταξύ δικαιούχων και ερευνητικών οργανισμών ή ιδρυμάτων πολιτιστικής κληρονομιάς, όπως οι συνδρομές, ή με άλλα νόμιμα μέσα"*. Η νόμιμη πρόσβαση θα πρέπει επίσης να καλύπτει την πρόσβαση σε περιεχόμενο που διατίθεται ελεύθερα στο διαδίκτυο. Ωστόσο, η οδηγία δεν αναφέρει σαφώς αν η αξιολόγηση της νόμιμης πρόσβασης θα πρέπει να βασίζεται αποκλειστικά σε αντικειμενικά κριτήρια ή αν μπορούν να ληφθούν υπόψη και άλλοι παράγοντες, όπως η εικαζόμενη "κατάσταση του νου" του χρήστη σχετικά με τη νομιμότητα της πηγής³⁰⁴. Ωστόσο, η υποστηρίζεται ότι η απαίτηση της νόμιμης πρόσβασης θα πρέπει να διακρίνεται από την έννοια της νόμιμης χρήσης, καθώς νόμιμη χρήση δεν μπορεί να υπάρξει χωρίς την αρχική νόμιμη πρόσβαση στα έργα ή στο αντικείμενο³⁰⁵. Η οδηγία δεν είναι σαφής στη διατύπωσή της όσον αφορά το αν η απαίτηση της νόμιμης πρόσβασης θα πρέπει να νοείται ως πρόσβαση με τη συγκατάθεση των δικαιούχων ή με άλλο τρόπο. Σε σύγκριση με τα δικαιώματα του χρήστη βάσει των οδηγιών για το λογισμικό και τις βάσεις δεδομένων, η έννοια της νόμιμης πρόσβασης στην οδηγία 2019/790 ακολουθεί μια αυστηρότερη προσέγγιση για τις εξαιρέσεις. Η απόλαυση των εξαιρέσεων TDM τίθεται υπό την επιφύλαξη της βούλησης των κατόχων των δικαιωμάτων, καθώς οι κάτοχοι δικαιωμάτων μπορούν να αρνούνται ή να χορηγούν πρόσβαση σε έργα και αντικείμενα υπό όρους. Αυτό μπορεί να δημιουργήσει δυσκολίες, ιδίως για τις νεοσύστατες επιχειρήσεις, τις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις, στη διαπραγμάτευση εύλογων αδειών TDM με τους κατόχους μεγάλων συνόλων δεδομένων, αποκλείοντάς τους ενδεχομένως από την TDM και την TN και εμποδίζοντας τις ευκαιρίες καινοτομίας.

---

³⁰³ Βλ. και την εξαίρεση του άρθρου 4 παρ. 3 της οδηγίας 2019/790 για την περίπτωση που οι χρήσεις των έργων και άλλων θεμάτων έχουν ρητά επιφυλαχθεί από τους δικαιούχους με κατάλληλο τρόπο.

³⁰⁴ Kristina Christensen, ό.π., σελ. 86

³⁰⁵ Kristina Christensen, ό.π., σελ. 86

Αυτή η απαίτηση για νόμιμη πρόσβαση εγείρει επίσης ανησυχίες σχετικά με τις διακρίσεις στην έρευνα και την πρόσβαση στη χρηματοδότηση. Μόνο ένας περιορισμένος αριθμός οργανισμών με ισχύ στην αγορά θα είναι σε θέση να αποκτήσει άδειες για όλες τις σχετικές βάσεις δεδομένων που απαιτούνται για ολοκληρωμένα έργα TDM. Αυτό δημιουργεί ένα χάσμα μεταξύ πλουσιότερων και φτωχότερων ερευνητικών ιδρυμάτων, επιδεινώνοντας το χάσμα μεταξύ της έρευνας στις ανεπτυγμένες και στις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες εντός της ΕΕ. Το γεγονός αυτό θέτει την ΕΕ σε ανταγωνιστικό μειονέκτημα στην έρευνα TDM σε σύγκριση με τρίτες χώρες όπως οι ΗΠΑ, η Ιαπωνία και το Ηνωμένο Βασίλειο³⁰⁶.

Μια πιθανή λύση, όπως προτείνεται από τη Λευκή Βίβλο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την ΤΝ, είναι η προώθηση δεξαμενών δεδομένων³⁰⁷. Οι δεξαμενές δεδομένων θα χρησιμεύσουν ως κεντρικά αποθετήρια όπου θα μπορούν να λαμβάνονται, να διατηρούνται και να ανταλλάσσονται διάφορα δεδομένα μεταξύ των διαφόρων φορέων της αγοράς. Η δημιουργία ενός ενιαίου συνόλου έργων ή αντικειμένων μέσω της συγκέντρωσης θα απλοποιούσε τη διαδικασία για τους προγραμματιστές τεχνητής νοημοσύνης να εκπαιδεύουν τα μοντέλα τεχνητής νοημοσύνης σε διάφορα σύνολα δεδομένων χωρίς την ανάγκη αδειοδότησης ανά έργο. Αυτό θα μπορούσε να αποτελέσει κίνητρο για τους κατόχους δικαιωμάτων να δημιουργήσουν σύνολα δεδομένων υψηλής ποιότητας για εμπορική εκμετάλλευση και διανομή, προς όφελος τόσο των ίδιων όσο και των χρηστών.

4. Συμπέρασμα- Επίλογος

Στο πλαίσιο της ενιαίας ψηφιακής αγοράς για την προώθηση της έρευνας και της καινοτομίας οι ευρωπαίοι νομοθέτες έχουν θέσει ως προτεραιότητα τα μαζικά δεδομένα και την Τεχνητή Νοημοσύνη με στόχο τη διευκόλυνση της διασυνοριακής πρόσβασης σε προστατευόμενα έργα³⁰⁸. Συνεπώς, είναι απαραίτητο να θεμελιωθεί το κατάλληλο νομικό πλαίσιο που θα επιτρέπει την επαναχρησιμοποίηση δεδομένων για την ενίσχυση των εφαρμογών της Τεχνητής Νοημοσύνης. Με τον τρόπο αυτό, η Ευρώπη θα μπορέσει να παραμείνει πρωταγωνίστρια των εξελίξεων σε μια οικονομία που μοιάζει να εξαρτάται σχεδόν αποκλειστικά από τα δεδομένα. Αυτή ήταν η βασική ιδέα που υποστηρίχθηκε σε όλη την παρούσα εργασία, και τα ευρήματα αυτής της εργασίας έδειξαν ότι το ισχύον νομικό και

---

³⁰⁶ Kristina Christensen, *ό.π.*, σελ. 87

³⁰⁷ European Commission, White Paper on Artificial Intelligence: a European approach to excellence and trust, 2020, σελ. 3

³⁰⁸ Geiger, Christophe, Giancarlo Frosio, and Oleksandr Bulayenko. "Text and data mining: Articles 3 and 4 of the directive 2019/790/EU." *Propiedad intelectual y mercado único digital europeo*, Valencia, Tirant lo blanch, 2019, σελ. 24. βλ. και Αιτιολογική σκ. 8 της Οδηγίας, σύμφωνα με την οποία " αναγνωρίζεται ότι η εξόρυξη κειμένου και δεδομένων μπορεί, ιδίως, να ωφελήσει την ερευνητική κοινότητα και, με τον τρόπο αυτό, να υποστηρίξει την καινοτομία".

συμβατικό πλαίσιο στην ΕΕ που διέπει την προστασία των βάσεων δεδομένων, η οποία αποτελεί μια από τις κύριες πηγές δεδομένων για τους προγραμματιστές ΤΝ, δεν ευνοεί εν τέλει τους προγραμματιστές ΤΝ.

Η εργασία δομήθηκε σε δύο σκέλη. Στο πρώτο σκέλος πραγματοποιήθηκε μια εκτενής ανάλυση στο υπάρχον νομοθετικό πλαίσιο που διέπει τις βάσεις δεδομένων. Το συμπέρασμα που εξήχθη ήταν ότι τελικά η Οδηγία για τις βάσεις δεδομένων είναι αναχρονιστική, δεν συμπνέει με τις τρέχουσες τεχνολογικές εξελίξεις στην χρήση των δεδομένων, γεγονός το οποίο φαίνεται από το αυστηρό καθεστώς προστασίας που παρέχει στους κατασκευαστές βάσεων δεδομένων και την ασαφή ορολογία που περιλαμβάνει. Στο δεύτερο σκέλος της παρούσας εργασίας, πάντα στο πλαίσιο της αξιολόγησης της Οδηγίας για τις βάσεις δεδομένων, η ανάλυση επικεντρώθηκε στην Οδηγία 2019/790/ΕΚ και τον αντίκτυπό της στην επαναχρησιμοποίηση δεδομένων για τους προγραμματιστές ΤΝ. Με τα άρθρα 3 και 4, οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής της ΕΕ εισήγαγαν εξαιρέσεις για τεχνικές εξόρυξης κειμένου και δεδομένων. Ωστόσο, εκτιμήθηκε ότι το πεδίο εφαρμογής των εν λόγω άρθρων δεν ήταν αρκετά διευρυμένο ώστε να ενισχύσει την ανάπτυξη της τεχνολογίας ΤΝ. Ως εκ τούτου, συνάγεται το συμπέρασμα ότι το ισχύον καθεστώς προστασίας των βάσεων δεδομένων δεν συμβαδίζει με τις τεχνολογικές εξελίξεις, καθώς οι δυνατότητες εξόρυξης δεδομένων είναι πολύ περιορισμένες.

Με βάση τα επιχειρήματα αυτά, συνάγεται το συμπέρασμα ότι το ισχύον νομικό και συμβατικό πλαίσιο της ΕΕ σχετικά με την προστασία των βάσεων δεδομένων εμποδίζει τους προγραμματιστές ΤΝ να αξιοποιήσουν τις δυνατότητες της εξόρυξης κειμένου και δεδομένων και τελικά ζημιώνει την οικονομία δεδομένων της ΕΕ στο σύνολό της, καθώς διευρύνει το χάσμα μεταξύ της Ευρώπης και των ανταγωνιστών της, γεγονός το οποίο αποτέλεσε εξαρχής αιτία για την θέσπιση της ίδιας της Οδηγίας για τις βάσεις δεδομένων.

Σε κάθε περίπτωση η Ευρώπη θα πρέπει να εστιάσει στην τεχνολογική εξέλιξη που έρχεται ως προς την χρήση των δεδομένων και να ενισχύσει την νομοθετική της αντζέντα κατάλληλα με γνώμονα την εύρεση ισορροπίας μεταξύ των δικαιωμάτων των κατασκευαστών των βάσεων δεδομένων και των χρηστών, την καινοτομία και την ενθάρρυνση των νεοφυών επιχειρήσεων καθώς τόσο οι δυνατότητες όσο και οι προκλήσεις που γεννά η τεχνολογική εξέλιξη είναι ποικίλες και ο ανταγωνισμός με τις τρίτες χώρες, αυξημένος.

5. Βιβλιογραφία

1. Νομοθεσία

- Οδηγία 96/9/ΕΟΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 11ης Μαρτίου 1996, σχετικά με τη νομική προστασία των βάσεων δεδομένων
- Νόμος υπ' αριθμ. 2121/1993 πνευματική ιδιοκτησία, συγγενικά δικαιώματα και πολιτιστικά θέματα
- ΟΔΗΓΙΑ (ΕΕ) 2019/790 ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 17ης Απριλίου 2019 για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας και τα συγγενικά δικαιώματα στην ψηφιακή ενιαία αγορά και την τροποποίηση των οδηγιών 96/9/ΕΚ και 2001/29/ΕΚ
- Οδηγία 2001/29/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Μαΐου 2001, για την εναρμόνιση ορισμένων πτυχών του δικαιώματος του δημιουργού και συγγενικών δικαιωμάτων στην κοινωνία της πληροφορίας

2. Νομολογία

- C-203/2002, British Horseracing Board Ltd v William Hill Organization Ltd, 2005
- C-406/10, SAS Institute Inc v World Programming Ltd ('SAS'), 2010
- Feist Publ'ns v. Rural Tel. Serv. Co, 499 U.S. 340, 1991
- C-444/02, Fixtures Marketing Ltd v Organismos Prognostikon Agnon Podosfairou, 2004, παρ. 24- 25.
- C- 490/2014, Freistaat Bayern v Verlag Esterbauer GmbH, 2014
- C-338/02 Fixtures Marketing Ltd v. Svenska Spel Ab, 2004
- C- 444/02 Fixtures Marketing Ltd v Oy Veikkaus Ab, 2004
- C-338/02 Fixtures Marketing Ltd v. Svenska Spel Ab, 2004
- C-304/07, Directmedia Publishing GmbH v Albert-Ludwigs-Universität Freiburg, 2007
- C-762/19 CV- Online Latvia, 2019
- C- 5/08, Infopaq International A/S v Danske Dagblades Forening, 2008
- C-30/14, Ryanair LTD κατά PR Aviation BV, 2014
- ΜονΠρωτΑθ υπ' αριθμ. 5302/ 2002

3. Ευρωπαϊκή Επιτροπή

- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, "Green Paper on Copyright and the Challenge of Technology" 1988
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, "Executive Summary of the Evaluation of Directive 96/9/EC on the legal protection of databases", COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT, 2018, σελ. 1.

- DG Internal Market and Services Working Paper, “First Evaluation of Directive 96/6/EC on the legal protection of Databases”, 2005
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ‘Study in Support of the Evaluation of the Database Directive’, 2018
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ”STUDY TO SUPPORT AN IMPACT ASSESSMENT FOR THE REVIEW OF THE DATABASE DIRECTIVE”, Directorate-General for Communications Networks, Content and Technology, 2022.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, The European data market study: Final report (Brussels, European Commission, Feb. 2017, Executive Summary, σελ. 5.
- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Πρόταση “ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ σχετικά με εναρμονισμένους κανόνες για τη δίκαιη πρόσβαση στα δεδομένα και τη χρήση τους” (Πράξη για τα δεδομένα), 2022
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, “Towards a thriving data-driven economy, Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions”, 2014, σελ. 2.
- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, “Shaping the Digital Transformation: EU Strategy explained”, 2023
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, A Digital Single Market Strategy for Europe, 2015, σελ. 14.
- Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, “A Digital Agenda for Europe”, COM/2010/0245 f/2, παρ . 2.5.2.
- Maximising the benefits of Artificial Intelligence through future-proof rules on Text and Data Mining, Open Letter to the European Commission, 2018
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, “Proposal for a REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL LAYING DOWN HARMONISED RULES ON ARTIFICIAL INTELLIGENCE (ARTIFICIAL INTELLIGENCE ACT) AND AMENDING CERTAIN UNION LEGISLATIVE ACTS”, 2021
- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, “AI Act: a step closer to the first rules on Artificial Intelligence”, 2023
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ‘Shaping Europe’s Digital Future- Factsheet on copyright”, 2019.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, “White Paper on Artificial Intelligence: a European approach to excellence and trust”, 2020, σελ. 3

4. Βιβλιογραφία και Αρθρογραφία

-Ελληνική

- Ιγγλεζάκης Ι., “Δίκαιο Πληροφορικής”, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα - Θεσσαλονίκη, 2021, σελ. 56.
- Κανελλοπούλου Μ. -Μπότη, “Το δίκαιο της πληροφορίας”, Νομική Βιβλιοθήκη, 2004, σελ. 60
- Κανελλοπούλου Μ. - Μπότη., “Νομική Προστασία Βάσεων Δεδομένων”, Νομική Βιβλιοθήκη, 2004, σελ. 75 επ.
- Κανελλοπούλου Μ. - Μπότη, Μπουχάγιαρ Γ., ‘Επίκαιρη ευρωπαϊκή νομολογία για την προστασία βάσεων δεδομένων’, ΔιΜΕΕ, 3/2018, σελ. 291-297
- Καλλινίκου Δ., “Πνευματική Ιδιοκτησία και Συγγενικά Δικαιώματα”, Εκδόσεις Σάκκουλας, 2000, σελ. 294
- Καλλινίκου Δ., “Πνευματική Ιδιοκτησία και συγγενικά δικαιώματα”, Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα, 2008, 3η έκδοση, σελ. 90
- Καλλινίκου Δ., “Πνευματική Ιδιοκτησία και Συγγενικά Δικαιώματα”, Εκδόσεις Σάκκουλας, 2000, σελ. 294
- Κουμάντος Γ., “Πνευματική Ιδιοκτησία”, Εκδόσεις Σάκκουλας, 1995, σελ. 90
- Μαρίνος Μ., ‘Ζητήματα χρήσης και εκμετάλλευσης έργων στο Διαδίκτυο’, ΕΕμπΔ, 2004, σελ. 503
- Μαρίνος Μ., “Νομική Προστασία Βάσεων Δεδομένων- Το sui generis δικαίωμα της Οδηγίας 96/9/ΕΟΚ”, ΔΕΕ 2/1997, σελ. 131
- Παπακωνσταντίνου Ε., “Νομικά Θέματα Πληροφορικής”, εκδ. Σάκκουλα, 2006, σελ. 191
- Α. Ρούσσο, “Η ψηφιακή στρατηγική και η στρατηγική δεδομένων της Ευρωπαϊκής Ένωσης”, Περιοδικό Συνήγορος, 2022, σελ. 28
- Συνοδινού Τ.- Ε., “Νέα δεδομένα για τις βάσεις δεδομένων”, ΔΙΜΕΕ, 2005, σελ. 73
- Συνοδινού Τ.-Ε., “Η νομική προστασία των βάσεων δεδομένων”, Διδακτορική Διατριβή ΑΠΘ, 2004, σελ.
- Lawspot.gr, ‘AI Act: Ξεκινάνε οι διαπραγματεύσεις για τους πρώτους κανόνες για την Τεχνητή Νοημοσύνη στον κόσμο’, 2023
- Διπλωματική Εργασία της Σταπατόρη Δ. με θέμα “Οι βάσεις δεδομένων και η προστασία τους από το δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας”, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Νομική Σχολή, Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών, Τομέας Εμπορικού και Οικονομικού Δικαίου, 2016, σελ. 48.
- Μ. Dunham, ‘Data Mining- Εισαγωγικά και προηγμένα θέματα εξόρυξης γνώσης από δεδομένα’, Εκδ. Νέων Τεχνολογιών, 2004

-Ξενόγλωσσα

- A.A. Quaedvlieg, "Review of M.M. Walter (red.)", *Europäisches Urheberrecht Kommentar*, Wien/New York: Springer 2001, AMI 2003/3, σελ. 91-93.
- Bernt Hugenholtz, Stephen Maurer, Harlan Onsrud "Europe's Database Experiment", *Science* vol. 294, 2001
- Benkler, "Free as the Air to Common Use: First Amendment Constraints on Enclosure of the Public Domain", *NYULR* May 1999, σελ. 354.
- Bernt Hugenholtz, *The new copyright Directive: Text and Data Mining (Articles 3 and 4)*, Institute for Information Law (IViR), 2019.
- Beunen, A. C., "Protection for databases : the European Database Directive and its effects in the Netherlands, France and the United Kingdom", *Universiteit Leiden*, 2007, σελ. 14
- Christie's sells AI-created artwork painted using algorithm for \$432,000, N, Hitti, De Zeen, 28 October 2018, Bernt Hugenholtz, *The new copyright Directive: Text and Data Mining (Articles 3 and 4)*, Institute for Information Law (IViR), 2019.
- Derclaye E., M. Husovic, "Sui Generis Database Protection 2.0: Judicial and Legislative Reforms", *European Intellectual Property Review (EIPR)* - Forthcoming, 2022
- Derclaye E., "The Database Directive", *EU Copyright Law: A Commentary*, edited by Irini Stamatoudi and Paul Torremans, Edward Elgar Publishing Limited, 2021, σελ. 231.
- Derclaye E., "The Legal Protection of Databases_ A Comparative Analysis"-Edward Elgar Pub, 2008, σελ. 65-67
- Freshfields Bruckhaus Deringer, "EU Data Act moves into the final stage - what you should be looking out for?", *Lexology*, 2023
- Geiger et al., "The Exception for Text and Data Mining (TDM) in the Proposed Directive on Copyright in the Digital Single Market - Legal Aspects, Indepth Analysis", *Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs, European Parliament*, February 2018, τμήμα 2, σελ. 290
- HARDING, L., «What are the Panama Papers? A guide to the biggest data leak in history», *The Guardian*, 2016.
- Hesselink, Martijn W., "The concept of good faith." *Towards A European Civil Code*, Fourth Revised and Expanded Edition, 2010, σελ.621
- Hugenholtz, P., "Implementing the European Database Directive." *International Intellectual Property Law & Policy*, vol. 4, 2000, pp. 70-1-70-18, προσβάσιμο μέσω HeinOnline, σελ. 70-77

- Koumantos G., 'Les bases de données dans la directive communautaire, RIDA janvier 1997, σελ. 125-129.
- Kristina Christensen "A European solution for Text and Data Mining in the development of creative Artificial Intelligence- With a specific focus on articles 3 and 4 of the Digital Single Market Directive", Stockholms Univaristet, Master Thesis, 2021
- Leistner, Matthias. "Big Data and the EU Database Directive 96/9/EC: current law and potential for reform." Available at SSRN 3245937 (2018), σελ.12
- Lipton J.D., Security Interests in Electronic Databases, International Journal of Law an International Technology, vol. 9 (2001), σημ. 4.2
- M. Brown, R. Bryan, J. Conley, "Database Protection in a Digital Word", Richmond Journal of Law and Technology, vol. 6, issue 1, 1999
- Samuelson P., 'Legally Speaking; Legal Protections for Database Contents, Communications of the ACM, 1996, σελ. 4
- Rosati E., "Judge-made eu copyright harmonization - The Case of Originality", European University Institute, Department of Law, 2012
- Rosati E., "An EU text and data mining exception for the few: would it make sense?", Journal of Intellectual Property Law & Practice, 2018
- Stamatoudi, I., 'Text and Data Mining, New Developments in EU and International Copyright Law, Leiden, Netherlands' Kluwer Law International, 2016, σελ. 280
- Synodinou, Tatiana-Eleni. "Who Is a Lawful User in European Copyright Law? From a Variable Geometry to a Taxonomy of Lawful Use." EU Internet Law in the Digital Era. Springer, Cham, 2020, σελ. 29
- Slaughter and May, "Halt! House of Lords minutes indicate proposed new TDM exception to be shelved", 2023, Lexology και Eleonora Rosati, "UK Government axes plans to broaden existing text and data mining exception", TheIPKat, 2023
- Tian, Y., 'Reform of existing database legislation and future database legislation strategies: towards a better balance in the database law', Rutgers Computer & Tech., 2005
- Triaille, Jean-Paul, Jérôme de Meeûs d'Argenteuil, and Amélie de Francquen. "Study on the legal framework of text and data mining (TDM)." European Union Studies 2014, σελ.65
- Westcamp G., "Balancing database sui generis right protection with european monopoly control under art. 82 E.C., European Competition Law Review, 2001
- WIPO, "GUIDE to the BERNE CONVENTION for the Protection of Literary and Artistic Works (Paris Act, 1971)", 1978